



RIMSKI
KATOLIK

SEDMI TEČAJ

III. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja



V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1895

Izhaja vsak tretji mesec
Volja cel tečaj 2 gl.

Na znanje.

Večina naših naročnikov je še na dolgu z letošnjo naročnino, nekateri imajo celo plačati še za lausko in predlansko leto. Zato smo pričujočemu zvezku priložili „poštno nakaznico“ za vse one gospode, kateri so nam še kaj dolžni; vsak najde na nakaznici zapisano dolžno vsoto. Prosimo torej prav vljudno gg. naročnike, naj bi čimpreje blagovolili poravnati svoj dolg, da bo mogoče tudi nam poplačati stroške za tisk in vpravništvo.

Ob enem se priporočamo slovenskim razumnikom tudi za duševno podporo. Pri listu sodelujemo sami Goričani, in vendar ima Slovenija dokaj učenih, bistrnih glav; posebno se Kranjsko in Štajer ponašata s prcejšnjim številom višje izšolanih mladih doktorjev. A vkljub temu smo mi tu v Gorici še vedno tako osamljeni — kakor bi oni gospodje ne bili „naši“! To pa — brez zamere!

„Reichspost“

se je pred enim letom močno hudovala, ker je dvorni svetovalec Exner v imenu predsednika goriške trgovske zbornice v centralni komisiji za obrtni poduk predlagal, da bi se italijanska obrtna šola iz Marijana prenesla v Gorico, Slovencem pa zaklical, naj bi oni svoje otroke pošiljali v Ljubljano v obrtniško izobrazovanje. «Reichspost» je žugala, da to bo Slovence razburilo. Kar se tiče pa predsednika goriške zbornice, nemškega protestanta bar. Ritterja, mu je «Reichspost» zagodla tako-le: «Človeku se mora pač čudno zdeti, da se bar. Ritter, katerega dedje so se pred 50 leti v deželi naselili in tukaj nezmerno obogateli, predrzne ljudstvu, ki je blizu dva tisoč let naseljeno, odgovarjati: Ti smeš odrajtavati davek v krvi in denarji, a pravice do šol, do omike si ne smeš svojiti; ako pa vendar storiš poslednje, tedaj pošlji svoje otroke v drugo pokrajino. Tako govorjenje je impertinentno, napolnjuje srce s studom . . . Krščansko ljudstvo bi moralo izgubiti vsak čut za pravico in poštenje, ko bi glasno ne protestovalo proti takim izzivanjem . . . Gospodje naj bodo pravični . . .

Tri tedne pozneje se je «Reichspost» ravno tako jezila nad germanizujočimi težnjami nemškega »Schulvereina« na južnem Štajerju, češ, isti se nič ne zmeni za pedagoški načela in vpeljuje nemščino kot učni jezik vže na nižjih razredih — zum grossen Unsegen der slavischen Kinder. «Reichspost» zove naravnost »barbarstvo, otroka, ki ni zmožen nemščine, pošiljati na nemški gimnazij.»

Ob istem času je prinesla «Reichspost» filipiko, v kateri nas je nevmisljeno izbičala, a proti nam zagovarjala politiko onih listov, katerim mi nismo bili nikedar dovolj narodni, zagovarjala celo cirilo-metodijsko propagando «Slovanskega Sveta», a sumičila naše škofe kot sluga nemške diplomacije!

Poročila o goriških in primorskih razmerah v «Reichsposti» preveva tako odločno slovanski duh, da so večkrat enostransko pretirana in italijanski narodnosti krivična (mi izvemo to naravnost, naj bi nam kedo tudi zameril: kar je pretirano, je krivično!) Sploh kedor bi politiško mišljenje «Reichsposte» sodil iz onih dopisov, bi skoro mislil, da v njenem vredništvu sedi vsaj polovica — Rusov ali Mladočehov. Pa znano je tudi, da mej primorskimi dopisniki tega lista so doslej bili možje-poslanci in politiki, kateri veljajo pred svetom kot najodločnejši, brezobzirni Slovani. Navedli bi jih lahko z imenom. Njih beseda je bila pri vredništvu «Reichsposte» vedno merodajna . . . Od nas pa je celó obramba, ki smo jo poslali na podli napad, morala rotati —

Apostolsko pismo

sv. Očeta Leona XIII.

Papež Leon XIII.

Angležem,

**ki iščejo kraljestvo Kristusovo v edinosti sv. vere,
pozdrav in mir v Gospodu!**

Tudi slavni narod angleški naj prejme od Nas dokaz najljubeznjiviše blagonaklonjenosti. — Sicer smo ga vže nagovorili mimogredé tedaj, ko smo nedavno poslali apostolsko pismo vsem vladarjem in narodom sveta; vender je bila Naša iskrena želja, da bi mogli storiti to še tudi potom posebnega dopisa. To Našo željo je v nemala posebna ljubezen do vašega ljudstva, o čigar preslavni preteklosti svedočijo zgodbe krščanstva. Še bolj so Nas k temu bodrila vaših rojakov pogostna ustna poročila o velikem spoštovanji Angležev do Naše osebe in še posebno o njih gorečem prizadevanji za doseg miru in večnega zveličanja v edinosti sv. vere. — Bogu pa je znano, kako živa je Naša nada, da more Naš trud marisikaj pripomoči k prevzvišenemu delu krščanskega zjedinenja na Angleškem; in hvaležni smo Bogu, predobrotljivemu ohranjevalcu življenja, kateri Nam v toliki starosti deli ljubo zdravje, da se moremo tega dela tudi lotiti. Ker pa stavimo vse svoje upanje zaželjenega vspeha v prečudno moč Njegove milosti, smo po resnem prevdarku sklenili, povabiti k sodelovanju vse Angleže, ki nosijo prečastno ime krščansko. In tako jih torej vabeč in prigovarjajoč opominjamo, naj se z Nami vred zaupno obrnejo k Bogu in v stanovitni molitvi prosijo Njegove pomoči, ki je v tako velevažni zadevi neizogibno potrebna.

O ljubezni in skrbi Naši za vas spričujejo dela pokoj-

nih papežev, Naših prednikov, pred vsemi Gregorija Velikega, čigar sijajne zasluge za vero in omiko se po pravici s posebno častjo slavijo v vašem narodu. On je vže kot menih bil sklenil, posvetiti se apostolsko-misijonskemu delovanju mej angleškimi Saksi; ker pa ga je previdnost Božja za višje reči odločila, tako da ni mogel — kakor je želel — osebno podati se tjakaj, je sveti mož na drug način s*čudovito srčnostjo in vstrajnostjo izvršil svoj velikanski načrt. Izvolil si je namreč izmej redovnikov nekaj mož, katere je sam na svojem domu izvrstno vtrdil v učenosti in svetosti ter jih potem pod vodstvom sv. Avgušтина nemudoma poslal na Angleško, da bi boreč se proti nesrečnim krivovercem oznanjali nauk evangeljske modrosti, milosti in krotkosti. In dasiravno podjetje njegovo ni našlo nobene človeške podpore, ampak celó mnogo težav, so se vender do cela izpolnile in vresničile njegove nade. Sv. Avguštinu, kateri mu je pismenim potom sporočil srečni izid, je ves navdušen in oveseljen pisal to-le: „Slava Bogu v višavah in mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje! Slava Kristusu — vsled čigar smrti živimo, vsled čigar slabosti smo močni, vsled čigar ljubezni iščemo na Angleškem brate, nam neznanе, vsled čigar milosti smo našli one, katere smo iskali, četudi jih nismo poznali. Kedo pa naj bi bil v stanu dopovedati, kolika radost je tukaj prešimila srca vseh vernih vsled novice, da je narod angleški, po milosti vsegamogočnega Boga, in po tvojem prizadevanji, ljubi brat! zapustil temo zmot in se obrnil k luči sv. vere; da v pravi duhovni svobodi vže podira in teptá malike, katerim se je doslej pokoril v nespametnem strahu!“ (Epist. 11, 23, al. 9, 58.) Isti papež je v ljubeznjivih pismih čestital Etelbertu, kralju kentskemu, in kraljici Berti, ker je poslednja nekako posnemala „Heleno častitega spomina“, oni pa „pobožnega cesarja Konštantina“ (Ib. XI, 66.); potem je obadva kakor tudi narod potrdil z zveličavnimi spomini ter do zadujega svojega izdihljeja s preriodrimi naredbami povspeševal in spopolnjeval započeto delo. Tako se je torej v Britaniji vera krščanska — katero je cerkev vže v prvih stoletjih v deželi zasejala, razširjala in branila, katero pa so poznejši neverni narodi, polastivši se dežele, za več časa zadu-

šili — ta sv. vera se je na prizadevanje Gregorija V. zopet srečno obnovila.

Opozoriti vas na to takoj v začetku Našega pisma smatramo za vmestno ne samo zato, ker je stvar sama na sebi veličastna in cerkvi Kristusovi v slavo, mariveč tudi zato, ker se je bode narod angleški, zaradi katerega se je začela in izvršila, gotovo spomnil z vso hvaležnostjo. — Toda pomniti je, da se ta ljubezen in skrbljivost sv. Gregorija v isti meri nahaja tudi pri njegovih naslednikih, kateri so se vsikedar zvesto in obilno trudili, da bi mladi, na novo vstali cerkvi vaši preskrbeli vsega, česar ji je bilo treba v okrepljenje in rast: izbirali so ljudstvu le vredne pastirje, pošiljali mu izvrstnih, v posvetni in bogoslovski vedi izobrazjenih učiteljev, opominjali so in svarili ter sploh na vso moč skrbeli za vas. Vse to pa — kakor se je v kratkem pokazalo — nikakor ne brez uspeha! Zakaj morda se nikjer drugje ni vera tako globoko vcepila v srca, nikjer drugje morda ni bilo resničnije vdanosti do Stolice sv. Petra. S tem središčem krščanske edinosti, od Boga samega vtemeljenem v rimskih škofih, so takrat bili Angleži v najtesniši zvezi, katera se je tudi poznejše čase ohranila v najzvestejši pokorščini, kar tako jasno potrjujejo mnogi in znameniti zgodovinski spomini.

Toda v 16. stoletji, ko je po vsej Evropi zabesnel ljut vihar proti katoliški veri, so — iz predobro znanih vzrokov — tudi Angliji bile vsekane globoke rane: Najprvo se je odcepila od apostolske Stolice, a potem se odtujila tudi sv. veri, katero je prej dolga stoletja — tudi v prid svoji svobodi — gojila s tolikim veseljem. Prežalosten razkol! Naši predniki so ga objokovali iz najčistejše ljubezni in prizadevali si na vso moč, da bi zabranili ali vsaj zmajšali zla, s katerimi je pretel nesrečni deželi. Predaleč bi zašli in brez potrebe izgubljali besede, ako bi hoteli omenjati vseh raznih poskušanj, s katerimi so oni v toliki nezgodi razodevali svojo marljivo in vstrajno skrb. Gotovo pa je, da so si vselej sprosili obilne in mogočne pomoči z nebes, kolikokrat so napovedali in odredili posebne molitve v ta namen, da bi se ljubi Bog milostno ozrl na svojo Anglijo. Temu znamenitemu delu krščanske ljubezni so se nekateri po svetosti

odlični možje posvetili s posebno vnemo, tako zlasti Karol Boromej in Filip Nerij, pred vsemi pa v prejšnjem stoletji oni sv. Pavel, ustanovitelj družbe „od trpljenja Kristusovega“, kateri je — kakor se zatrjuje, po posebnem navdihnjenji z nebes — goreče molil „k sedezu milosti božje“, molil tem iskreniše, čim bolj nevgodne so se zdele razmere onega časa. — Tudi mi sami smo — še veliko prej, nego smo bili povzdignjeni v najvišjo mašniško čast — to pobožno vajo sv. molitve visoko ceuli in popolnem odobraval, kar Nam še danes obuja prijetne spomine. Ko smo namreč še kot poslanec sv. Očeta bivali v Belgiji, smo se seznanili z Ignacijem Spencer, zelo pobožnim učencem sv. Pavla od Križa, in tedaj smo zvedeli od njega, rodom Angleža, da je sklenil osnovati in razširjati neko bratovščino pobožnih vernikov, kateri naj bi molili navlašč za zveličanje Angležev.¹⁾ Ni Nam treba praviti, s koliko radostjo smo se tudi Mi oklenili tega za vero in bratovsko ljubezen prepomenljivega načrta in s koliko gorečnostjo ga povspeševali in izvrševali — v trdni nadi, da bode po njem došla angleškemu narodu obilna korist. In res. Sicer so mu vže tudi pred tem časom dohajali mnogi darovi milosti Božje, izprošeni z molitvami dobrih vernikov; toda od onega časa, ko se je omenjena družba dalje razširila, so postajali sadovi še veliko obilniši. Zakaj mnogo Angležev, mej njimi celó mož najslavnišega rodu in imena, se je z odkritosrčno radovoljnostjo in pravo velikodušnostjo odzvalo opominu in klicu Božjemu, četudi neredkokrat v svojo najobčutljivišo osebno škodo. Poleg tega se je polagoma polastilo src neko občudovanja vredno nagnjenje do katoliške vere in katoliških naprav, tako da so se jele le-té vedno bolj spoštovati in čislati, ko so se po iskanji resnice odstranili razni predsodki.

Premišljevaje ta srečni napredek smo prišli do prepričanja, da se ravno vsled združenih molitev, katere toliko dobrih kristijanov pošilja k Bogu, vže bliža oni čas, ko se bodo sklepi Njegove dobrotljivosti v še obilniši meri razodeli nad vašim narodom, da se bo „beseda Božja razširjala

¹⁾ V ta namen je nasvetoval pred vsem „angeljsko češčenje“ ter prejel v tem oziru od generalnega zbora svojega reda (v Rimu l. 1857) posebno določilo za vse ude omenjene bratovščine.

in poveličevala“ (II. Tes. III, 1.) To Naše upanje se opira tudi na nekatere vredbe vašega družabnega in državljan-skega življenja, katere morejo — ako ne naravnost, pa vsaj posredno — kolikor toliko pripomoči v dosego cilja, po katerem težimo, ker namreč zagotavljajo varstvo človeškemu dostojanstvu in poštenju ali pa služijo pravičnosti in ljubezni. Saj je pri vas mnogo primernih naprav za razrešitev tako imenovanega socialnega vprašanja, o katerem smo vže tudi Mi obširneje razpravljali v posebni okrožnici. Dalje imate veliko društev, osnovanih v podporo in izobražbo delavcev in nižjega ljudstva. Tudi je zelo hvalevredno, da se pri Vas s toliko vnemo in vstrajnostjo skrbi, ohraniti ljudstvu verski poduk, kateri je pač najtrdnjša podlaga otroški odgoji in ohranjenju reda v družini in državi. Ravno tako priznanja vredno je, da se mnogi mej vami maruo in vneto prizadevajo, zatreti nezmernost v pijači, to človeka tako poniževalno strast, s času primernimi sredstvi. Nekaj posebno izvrstnega so pa družbe mladeničev iz višjih stanov, osnovane v varstvo brezmadežnih nravi in dolžnega spoštovanja do ženstva; zakaj obžalovati je, da se v nekaterih krogih širijo prav pogubni nazori o krščanski zdržnosti, češ da ona zapoved moža ne veže s toliko strogostjo, kakor žensko! — Po pravici se tudi strašijo modri možje one kuge racionalizma in materijalizma, katero smo Mi vže tolikokrat obsojali in vsled katere se vsa avktoriteta vere, uka in dejanskega življenja ali popolnem uničuje ali vsaj zelo slabi. Zatorej gré vsa čast onim, ki brez strahu izpoznavajo in branijo prava najvišjega Boga in Maziljenca njegovega, njegove zapovedi in naredbe; saj v njih je vtemeljeno kraljestvo Božje tu na zemlji, iz njih izhaja vsa oblast, modrost in varnost. — Duha vašega in krepost, ki vas diči, dokazujejo mnogovrstne dobrodelfne naprave: skrb za onemoglo starost, za zapuščeno mladino, za neozdravljive; skrb za nesrečne siromake, za nedolžnost, izpostavljeno tolikim nevarnostim, za padle i. t. d. — sploh naprave, kakoršne je cerkev kot ljubeznjiva mati v vseh časih skrbno uvajala in priporočala. Pohvalno Nam je tudi omeniti vaše natančnosti v očitnem posvečevanju zapovedanih praznikov, kakor tudi spoštovanja do sv. pisma. — In slednjič, kedo bi ne občudo-

val moči in bogastva angleškega naroda, kateri bo enem s trgovino razširja dobrote krščanske omike in prostosti do skrajnih mej sveta!

Toda izmej vseh teh krasnih, priznanja vrednih reči se dviga naš duh k najvišjemu začetniku vseh dobrih uspehov in večnemu viru vseh dobrot — k Bogu, našemu najdobrotljivišemu Očetu v nebesih. Saj brez Njega in Njegove milosti nimajo vse one zasebne in javne naprave nobene prave vrednosti; zatorej pravi sv. pismo: „Blagor ljudstvu, čigar Gospod je njegov Bog!“ (Ps. 143, 15.) Kristijan mora torej svoje srce vaditi in vtrjevati v tem, da vse svoje upanje stavi na pomoč Božjo, katere naj si izprosi z molitvijo: tako zadobi njegovo delo nekaj nadčloveškega in plemenitišega in gorečnost, od nebeškega ognja razvneto, se razodeva v večji obsežnosti in z večim pridom. — Bog je namreč z dovoljenjem, da smemo moliti k Njemu, skazal človeštvu neizmerno čast in dobroto. In to zveličavno sredstvo je vsakemu na razpolago, ne stane nobenega truda in zagotavlja slehernemu, ki se ga poslužuje, veliko korist; saj „molitev je veliko orožje, velika varnost, je velik zaklad, veliko pristanišče in najvarniše zatočišče.“ (Sv. Jan. Zl.). Dalje: ako Bog vslišuje molitve onega, ki Ga pobožno prosi k blagostanju sedanjega življenja potrebnih reči, je pač jasno, da smé kristijan, ki je odločen za večno življenje, še z veliko večim zaupanjem pričakovati vseh onih najvišjih blagrov, katere je Kristus pridobil „po skrivnosti svojega vsmiljenja“. On, ki „nam je dan v modrost in pravičnost in posvečenje in odrešenje“ (I. Kor. I, 30.), je k vsemu, česar nas je učil, kar je za nas odredil in storil — po svoji nezadopadljivi dobrotljivosti — pridejal tudi zveličavno zapoved sv. molitve.

Ta resnica je sicer slehernemu kristijanu dobro znana, a le malo jih je, ki bi jo tudi dostojno cenili in si jo k srcu jemali. To Nam daje povod, da najnuje spodbujamo k zaupanju v molitev, ponavlja očetovsko-ljubeznjive besede Kristusa samega, namreč one velepomembne in na obljubah bogate besede: „Prosrite in boste prejeli, iščite in boste našli, trkajte in se vam bo odprlo; zakaj kedorkoli prosi, prejme, kedor išče, najde, in kedor trka, se mu odpre“

(Luk. XI, 9 — 10.) Te besede dovolj jasno razodevajo namene previdnosti božje, da namreč bodi molitev tolmačinja naše potrebe, pa tudi gotova izprošnjica vsega, česar nam treba. Da pa bodo naše prošnje veličastvu Očetovemu dopadljive in prijetne, ukazuje Sin božji, da jih — združene z zasluženjem njegove lastne molitve — v njegovem imenu pošiljamo k nebesom: „Resnično, resnično Vam povem: česar koli boste Očeta prosili v mojem imenu, vam bo dal. Dosihdob niste še ničesar prosili v mojem imenu; prosite in boste prejeli, da bo vaše veselje popolno“ (Jan. XVI, 23 — 24) In ta bi potrdil resnico svojih besedi, nas je Gospod nekako opozoril na dejansko dobrohotnost starišev do njihovih otrok in z ozirom na to primeru rekel: „Ako vi, ki ste hudobni, veste dobre darove dajati svojim otrokom, koliko bolj bode torej vaš Oče z nebes dal dobrega duha njim, kateri ga prosijo“. (Luk. XI, 13.). Ta „dobri duh“ zapopada v sebi brez dvojbe veliko množino najizborniših dobrot; največa izmej vseh pa je gotovo ona skrivnostna moč, o kateri je rekel Kristus sam: „Nihče ne more priti k meni, ako ga ne vleče Oče, ki me je poslal“. (Jan. VI, 44). Nemogoče je, da bi tisti, ki so prešinjeni od tega nauka, ne čutili v sebi potrebe in nagona k zveličavni vaji sv. molitve, mariveč z vso vnemo in iskreno pobožnostjo se je bodo posluževali po vzgledu J. Kristusa, kateri — dasiravno kot Bog, ničesar ni potreboval — je vendar „prenočil v molitvi“ (Luk. VI, 12.), je „svoje molitve in prošnje z močnim glasom in sè solzami daroval Bogu“ (Hebr. V, 7.), ter na ta način „hotel kot prošnjik stati pred Bogom — v spomin, da je naš Učenik“, kakor prav lepo pravi dika vašega naroda, častitljivi Beda (Razl. evang. sy. Janeza XVII.). Nič pa ne dokazuje zapovedi in vzgleda Kristusovega v tem oziru jasneje, kakor one besede, katere je Gospod malo pred svojim trpljenjem in bitko smrtjo govoril svojim apostolom, ko je namreč s povzdignjenimi očmi in od ljubezni vnetim srcem zopet in zopet prosil in rotil svojega Očeta, naj bi mej njegovimi učenci in nasledovalci vladala in vsikedar se ohranila prav prisrčna in resnična edinost, katera naj bi narodom bila očitiden dokaz njegovega božjega poslanstva.

Tu Nam je v mislih prepotrebna edinost vere in srca. za katero je Zveličar in Učenik naš zdihovaje prosil v oni molitvi. Tako zjedinjenje, prekristno tudi za državo, za nje notrajne in unanje zadeve, terjajo še posebno nujno sedanji časi, ko so duhovi tako silno razdruženi in razprti. Kolikor je bilo na Nas ležeče, pač nismo ničesar opustili, kar Nam nalagata vzgled Kristusov in zavest Naše službe: čuli smo, opominjali in skrbeli brez prenehanja. Prosili smo Boga v ponižnih molitvah in Ga prosimo neprestano, da bi se narodi, odcepljeni od sv. vere, skoraj zopet povrnili k prejšnji edinosti. To Svojo željo smo zadnji čas vže večkrat določno dali na znanje ter sklenili na vse načine z obilno skrbjo delati za nje vresničenje. Kako srečni, presrečni bi pa tudi bili, ako bi mogli, kedar nas knez vseh pastirjev pokliče na odgovor — in to se bo zgodilo pač kmalu — torej ako bi mogli položiti mu k nogam prav obilen sad Svojih želj, za katerih izpolnitev se trudimo vsled njegovega navdihnjenja, pod njegovim vodstvom! — Té dni pa se z ljubeznijo in mnogimi nadami obračamo do ljudstva angleškega; pri njem opazujemo vedno pogostniše in očitniše dokaze milosti božje, katera mu zveličavuo budi sree. Saj je jasno, da se mnogi pohujšujejo nad zmešnjavo in nasprotjem, ki se javlja v njih verskih občinah ravno v najvažnejših vprašanjih; da zopet drugi uvidevajo, kako zelo jim treba trdnosti in odločnosti nasproti raznim novodobnim blodnjam, katere vgajajo domišljijam in že'jam spačene natore in razuma; da se vedno bolj množi število vestnih in modrih ljudi, kateri odkritosrčno želé obnovenja edinosti s kat. cerkvijo. Ne moremo dopovedati, kako Nam vsi taki in enaki pojavi vnemajo v srcu ljubezen do Kristusa in s koliko iskrenostjo prosimo Boga še obilnejših darov Njegove milosti, katera naj bi porosila tako pripravljena srea in dozorila zaželjenih sadov, tistih sadov namreč, „da dospemo vsi do edinosti vere in spoznanja Sinu Božjega (Efež. IV. 13.), skrbni za ohranjenje edinosti duha v vezi miru: eno telo in en duh, kakor ste poklicani v enem upanji svojega poklica; en Gospod, ena vera, en krst“ (Ibi. 3—5.)

Vas vse torej, naj ste katerekoli verske občine ali družbe, kliče Naš glas najljubeznjiviše. Nujte! prosimo vas

in rotimo pri večnem zveličanji in pri slavi krščanskega imena, da ne jenjate moliti ter nujno in ponižno prositi najvišega Očeta nebeškega. Od njega, delivca vse luči, kateri nas sè sladko silo priganja k vsemu dobremu, si prosite potrebne pomoči, da morete prav spoznati resnico Njegovega nauka in zvesto se okleniti sklepov Njegovega vsmiljenja vsled prevzvišenega imena in zaslužnja Jezusa Kristusa, na katerega se treba ozirati kot „začetnika in dovršitelja vere“ (Hebr. XII, 2.), kateri „je ljubil cerkev in samega sebe dal za-njo, da bi jo posvetil... da bi napravil sam sebi častito cerkev“ (Efež. V, 25—27.) — Ako so kake težave, vender niso tolike, da bi morale ovirati Našo apostolsko ljubezen ali plašiti našo dobro voljo. Res sicer, da se je razkol vsled raznih prevratov in zaradi dolgotrajnosti zeló okrepil, toda ali treba zavoljo tega zametavati vsa sredstva sprave in miru? Nikakor, ako je le Bog z nami! Mnogo je dogodeb, katere treba presojeti ne le po človeški previdnosti, mariveč v prvi vrsti po moči in dobroti Božji. Zakaj v velikih in težavnih zadevah, ako se jih le lotimo z odkritosrečno in dobro voljo, nam pomaga Bog, čigar previdnost navlašč dopušča težkoče našim podjetjem zato, da se pokaže v tem veličastniši luči. — V tolažbo našega skupnega upanja se bode v kratkem obhajala 13-stoletnica onega preznamenitega dogodka, ko je narod angleški — kakor smo pripomnili v začetku Našega pisma — z veseljem sprejel iz Rima mu poslano apostolske može ter zapustivši prazno malikovanje vklonil se božji veri Kristusovi. In če je kedaj bil kak spominski dogodek, je gotovo le tá vreden, da ga slavite z očitno svečanostjo in hvaležnostjo, saj vam je donesel obilno množino dobrot in slavno ime za vse čase. Naj bi pa ta spomin imel pred vsem to dobro posledico, da bi po resnici koprneča srca prav zapopadla in dostojno cenila sv. vero, katera dandanašnje ni prav nič različna od one, ki so jo vsprejeli vaši pradedje; zakaj „Kristus je isti včeraj, in danes in vekomaj,“ kakor je oznanjal apostol (Hebr. XIII, 8.); in isti sv. Pavel opominja pač tudi vas, da se spominjate svojih očetov, „kateri so vam govorili besedo božjo; glejte konec njih življenja in ravnajte se po njih veri“ (Ibi. 7.)

K sodelovanju in na pomoč v tako veliki zadevi ključemo katoliške Angleže, katerih vera in pobožnot ste Nam predobro znani. Pomneč vrednost sv. molitve in nje sadunosno moč se bodo brez dvojbe podvizali, da pomagajo svojim rojakom kar največ mogoče, da tako njim in samim sebi prislužijo vsmiljenje Božje. Kajti, da kedo moli sam za se, k temu ga priganja sila; da pa moli za druge, k temu ga spodbuja bratovska ljubezen. Lehko pa je razvideti, da je molitev, opravljana za druge iz bratoljubja, veliko veljavniša pri Bogu, kakor ona, katero narekuje sila. To delo krščanske ljubezni do bližnjiga so kristijani v vseh časih z veseljem izvrševali. Zlasti kar zadeva neprecenljivi dar sv. vere, nam starodavnost nudi mnogo krasnih vzgledov v posnemanje, pripovedovaje, kako so kristijani z iskreno pobožnostjo molili za sorodnike in prijatelje, za svoje kneze in sodržavljane, da bi jim izprosili „duha vsprejemljivega, pokornega sv. veri.“ (Sv. Avguštín). — Tu moramo omeniti neke okoliščine, katera Nas napolnuje s težko skrbjo. Znano Nam je namreč, da se tudi mej vami nahajajo nekateri, ki so sicer katoličani, toda le po imenu, ne pa tudi v dejanji in resnici. Zlasti pa je v večih, poglobitvinih mestih premnogo takih, katerim niti najpotrebniši temeljni nauki sv. vere niso znani in ki zatorej ne le da ne izkazujejo Bogu nobene službe in časti, mariveč živé tjá v en dan v slepi nevednosti Njegove pravičnosti in dobrotljivosti. Tudi v tej nesreči je treba, da zopet in zopet prosimo Boga, naj bi On, ki edini more, pokazal primerno pot do rešitve, naj bi blagovolil deliti in vtrjevati srčnost tistim, ki se vže trudijo v tej zadevi, naj bi pa tudi še novih „delavcev poslal v Svoje žetev.“ — Ko pa opozarjamo Svoje verne otroke na dolžnost sv. molitve, jih ob enem opominjamo, naj pač tudi sami na sebi ne terpé ničesar, kar bi vtegnilo zabranjati sad molitve, vedno pomneč besede, ki jih je apostol govoril Korinčanom: „Ne dajajte pohujšanja Judom in nevernikom in cerkvi božji!“ (I. Kor. X, 32.) Kajti razun kreposti duha, brez katerih dopadljive molitve ni, je treba, da spremljajo taisto tudi primerna dejanja in vzgledi krščanske vere; vzgledi neomadežanega in pravičnega življenja, vzgledi vsmiljenja do ubogih, vzgledi spokornosti, domače edinosti in

dolžnega spoštovanja zakonov so najboljši pripomočki naših molitev: molitvam onih, kateri vestno čislajo in spolnujejo zapovedi Kristusove, je zagotovljena darežljivost Božja, saj pravi večna Resnica: „Ako ostanete v meni in moje besede ostanejo v vas, tedaj boste prosili, karkoli boste hoteli, in zgodilo se vam bo.“ (Jan. XV, 7). — Sedaj vas pa pred vsem opominjamo, da — v molitvi združeni z Nami — goreče prosite Boga, naj bi vam dodelil milost, da bi mogli sodržavljane in brate svoje skoraj objeti v edinosti in popolni ljubezni.

K temu je treba tudi priprošnje svetih nebeščanov. Koliko premore njih molitev yzlasti v taki zadevi, spričuje jasno oni izrek sv. Avguščina: „Ako bi sv. Štefan ne bil molil, bi cerkev danes ne imela sv. Pavla.“ Zatorej zaupno kličemo na pomoč sv. Gregorija, katerega Angleži radi časté kot apostola svojega naroda; prosimo sv. Avguščina, njegovega učenca in poslanca, in vse druge, po katerih čudoviti kreposti in še čudovitiših delih sluje Angleška kot „otok svetnikov“; prosimo dalje nje posebna patrona: sv. Petra, prvaka apostolov, sv. Jurija; pred vsemi pa pres. Porodnico Božjo, katero nam je Kristus sam doli s križa zapustil in dal v mater, in kateri so naši pradedje posvetili kraljestvo vaše pod prečastnim imenom „dedščine Marijine.“ Glejte! vsi ti prosijo Boga z obilnimi prošnjami, naj bi obnovil nekečdanje presrečne čase in „napolnil vas z vsem veseljem in pokojem, da obogatite v upanji in moči sv. Duha“ (Rimlj. XV, 13.)

Želimo, da se molitve, ki so za dosego zjedinjenja v veri mej katoličani vže določene za gotove dni in se opravljajo po gotovem načinu, da se iste vršé odslej še v obilnišem številu in z večo vestnostjo. V prvi vrsti opozarjamo na molitev sv. rožnega venca, katero smo prav Mi vže tolikrat priporočili; saj v njej so zapopadeni takorekoč vsi pglavitniši evangelijski nauki, po njej dobajajo ljudstvom neizmerne čobrote dan na dan. Gledé sv. odpustkov, ki so jih vže Naši predniki določili v tem oziru, naznanjamo, da smo jih Mi pomnožili z novim odpustkom iz lastne volje in oblasti: kedor namreč pobožno opravljal molitev, temu pismu pridejano, njemu zagotavljamo — naj bo Anglež al

kedorkoli — odpustek 300 dni; kedor pa bode molil vsaki dan, zadobi enkrat na mesec popolni odpustek pod navadnimi pogoji.

Vse to pa povspešuj in izpolni molitev, ki jo je Kristus opravil za sv. edinost. To molitev ponavljamo tudi Mi z največim zaupanjem današnji dan Vstajenja Gospodovega: „Sveti Oče! ohrani jih v Svojem imenu, katere si mi dal, da bodo eno, kakor mi..... Posvečuj jih v resnici! Tvoja beseda je resnica.... Ne prosim pa samo za-nje, mariveč tudi za vse tiste, kateri bodo po njih besedi verovali v mene; da bodo vsi eno, kakor Ti, Oče! v meni in jaz v Tebi; da bodo tudi oni v nas eno jaz v njih in Ti v meni; da bodo popolnoma eno in da svet spozna, da si me Ti poslal in da si jih ljubil, kakor si tudi mene ljubil.“ (Jan. XVII, 11, 17, 20, 21, 23.)

Sedaj pa želimo in voščimo vsemu angleškemu ljudstvu vsakoršno srečo od Boga; prav posebno pa molimo iz dná srca, da bi se čimpreje izpolnile želje vseh onih, kateri iščejo kraljestvo Božje v edinosti sv. vere.

Dano v Rimu pri sv. Petru dné 14. aprila 1895, v 18. letu Našega papeževanja.

Papež Leon XIII.

Molitev k presveti Devici

za brate Angleže.

O blažena Devica Marija, Mati Božja, Kraljica naša in Mati presladka! obrni milostno svoje oči na Anglijo, ki se Dedščina Tvoja imenuje; obrni jih na nas, ki se z velikim zaupanjem zatekamo k tebi. Po tebi nam je dan Zveličar sveta, v katerega naj bi mi stavili svoje upanje; od Njega pa si nam dana ti, da bi se po tebi ono upanje množilo. Zatorej prosi za nas, katere si pod križem Gospodovim vsprejela za svoje otroke, o prežalostna Mati! Prosi za lo-

čene naše brate, da se z nami vred združijo v edinopravem ovčjaku pod najvišim pastirjem — namestnikom tvojega Sina tu na zemlji. Za nas vse prosi, o preljuba Mati, da bomo po veri, bogati na dobrih delih, vsi kedaj vredni: gledati s teboj Boga v nebeški domovini in hvaliti ga vse veke. Amen. —



Naša zvezda ali zmaga katoliške ideje.

Leona XIII. modrost in ideali.

„Pozdravljam te, Leon, veliki duhoven sedanjega veka, glavavar cerkve Kristusove, kateri Te je poslala Previdnost v teh velevsodnih časih! Kako res je pač, da Bog čuje nad svojo cerkvijo! Zdelo se je, da je vže dokončala tek svojega življenja mej ljudmi. Brezno mej njo in svetom se je čedalje bolj odpiralo. Posvetna oblastva so jo od sebe pahnila in jo preganjala; narodi ji niso več zaupali; intelektualno in socialno gibanje v človeštvu se je vršilo brez njenega sodelovanja. Katoličani, pobiti in razdvojeni, so se razkropili, zdelo se jim je, da morajo ostati osamljeni. Kolikor se je dalo soditi s človeškega stališča, je morala preteča nevihta na kose razbiti Kristusovo ladijo A tu prime za krmilo Leon XIII. Ko bi trenil, premotri besneče sile, tomune in pečine — in glej, kako ladija pod njegovim vodstvom splava v nov tir! Prerije se skozi najvišje valove, ne da bi se zbala njih besnosti, in kmalu pripluje v mirnejše vode, kjer zmagoslavno razorava valovje, ker je zopet postala kraljica svetovnega morja“.¹⁾

S temi besedami je pred dvema letoma Monsgr. Ire-

¹⁾ Rivista internazionale di scienze sociali, 1894 p. 537.

land slavil v Baltimori spomin sv. očeta Leona XIII. Res, velik papež vlada v sedanji dobi sv. cerkev. Pred vsem je občudovanja vredna vzvišenost njegovih idealov, drznost njegovih načrtov, katere vresničuje z neupogljivo silo. Leonovo papeževanje je v tem oziru dejanska odsodba tistih malovernih katoličanov, kateri so izgubili vso vero v vresničenje idealov, kateri ob vsakem novem početju pomišljaje zmajujejo z glavo, češ, to je „utopija“! Leonovo delo prešinja skozi in skozi krščanska ideja, ki nam v obliki verskih resnic sije od nevstvarjenega solnca, katero je Bog sam. To je ideja, ki se je v Kristusu včlovečila, ki je človeštvo prerodila, vstvarivši nov, nadnaravni svet. Večna, vsemogočna je kakor Bog. Kedor se v nje imenu bojuje, si vpokori peklenke sile! „To je zmaga naša — naša vera“!

Drugo, kar občuduje svet na Leonu XIII. je vmestnost in vporabnost njegovih nauk. On ne govori, kakor bi mahal po zraku: on pozna potrebe današnje dobe, od teh se dá voditi, ko izbira vsebino svojim okrožnicam, katere vedno obdeluje tako, da živeči rod nahaja v njih leka zlom, za katerimi boleha. Kakor hitro je Leon govoril, bodimo prepričani, da nam je osvetil eno ali drugo strau resnično obstoječih razmer in da bode njegov nauk v kratkem dobil zunanje lice v življenji krščanskih narodov.

Največe, dà, svetovno zanimanje je vzbudila Leonova lanska okrožnica do vseh vladarjev in narodov sveta, v kateri ne le kristijane, ampak tudi nevernike, z eno besedo vse človeštvo vabi v Kristusovo cerkev. To je res: magna audere! Še pred desetletji bi se bil omikani svet kar krohtal, ko bi se bil predrznil rimski papež na here-tike, na razkolnike, na pagane obrniti se sè svojo očetovsko besedo. Leon XIII je to storil. In svet, celi svet je spoštljivo sprejel njegov glas, kakor glas samega Boga. Toda po onem prvem pozivu na vse narode sveta se Leon nikakor ne umika, kakor tisti, ki se sramuje, da se je v trenutku navdušenosti predaleč drznil — ne, Leon se je lotil, v oni okrožnici tako smelo načrtani program tudi izvrševati, izvrševati ga v posameznih delih. Za pismom na vse vladarje in narode sledijo pisma na posamezne narode, ki

so ločeni od cerkve: na vshodne razkolnike, na zedinjene države v severni Ameriki, na narod angleški itd.

Vže to nam mora biti veselo znamenje, da se v svetovni zgodovini pripravljajo veliki prevrati. Da, kedor pozna, kakor smo zgoraj omenili, Leona XIII modrost pa vmestnost njegovih okrožnic, bo vže iz teh njegovih naporov smel sklepati, da povrat od cerkve ločenih bratov in nevernikov ni nemogoč, da so duhovi zunaj cerkve za idejo, najvišjo katoliško idejo: en hlev in en pastir — dovzetni, da se ta ideja dá vresničiti.

Prav to nas je napotilo, na podlagi najnovejših dogodkov raziskavati, ali je res in vkoliko je opravičeno upanje, da je katoliška cerkev z Leonom XIII nastopila pot zmagojavja, pot, ki jo ima privedi do konečnega podjarmljenja vseh narodov pod evangelij Kristusov, katerega v celoti, katerega neoskrunjenega hrani in razlaga ona sama.

Poslednja pisma Leonova nam oznanjajo bližajoči se dan veličastnega vstajenja za katoliško cerkev, dan, kateri ji po dolgem trpljenji mora napočiti, kakor je napočil dan vstajenja za nje začetnika, Jezusa Kristusa.

Vsoda katoliške cerkve je vsoda nje božjega Zveličarja. Sveti Pavel uči, da cerkev je Kristus. Da, v cerkvi nadaljuje Kristus na skrivnosten način svoje življenje v človeštvu. Skrivnosti in dogodki njegovega božjega življenja se ponavljajo v zgodovini sv. cerkve. Kakor je On trpel in svoj križ nosil, tako trpi in nosi svoj križ tudi cerkev; a isto tako se cerkev vdeležuje tudi njegove zmage nad grehom in smrtjo, vdeležuje njegovega vstajenja. Za ponižanjem, za trpljenjem v katoliški cerkvi vedno sledi zmaga, vstajenje!

Dolgo je Kristusova cerkev trpela poniževanje, sramoto; liberalna država jo je z brezštevilnimi paragrafi pribila na križ. Sovraštvo, preganjanje je do vrhunca priklopelo za Pija IX. Pripoveduje se, da je Pij prav takrat svojo dušo izdihnil, ko so ob njegovi smrti postelji klečeči molili četrtri člen v žalostnem delu rožnega venca: „kateri je križ nesel“. To je značilno za celo Pijevo dobo. A svet je za gotovo mislil in diplomatje evropski so izračunili, da se mora v kratkem vresničiti še zadnji čin žaloigre: „kateri je

na križu umrl⁴. Papeštvo, z njim skrivnostni Kristus, katoliška cerkev, vse je imelo za vedno izginiti sè sveta

Toda Bog je v knjigi previdnosti imel drugače zapisano. Zmedel jim je glave, prečrtal račune. Za Pijem IX je prišel Leon XIII. Bog, ki pripušča, da cerkev njegova trpi in umira, ne pripusti nikedar, da bi umrla. Ne — z Leonom je cerkev začela vstajati! Za to vstajenje imamo zanesljiva znamenja. Vzroki pa, zaradi katerih katoliška ideja po svetu zmaguje, so razni. Pred vsem nam bodi dovoljeno, spregovoriti nekoliko o teh vzrokih.

Zakaj zmaguje katoliška ideja ?

Prvi vzrok je propadanje liberalizma. Deyetnajsti vek je podedoval racijonalizem osemnajstega veka. Francoska revolucija ga je iz knjig filozofov prenesla v življenje, da bi ž njim razkristijanila ljudstva. Vzгляд, ki ga je dala revolucija, je hotela posnemati več ali manj cela Evropa v 19. veku. Povsod se je gojil in se še goji liberalizem, ki prav za prav ni nič drugega, ko racijonalizem vporabljen na življenje. Teorija razkristijanjenja se je spočela v glavah Bogu in Kristusu odtujenih filozofov; od njih jo je sprejela absolutistična država ter jo uvedla v svoje zakonodajstvo, v šolo, v razne stroke javnega življenja; odtod je začela kužiti družino in privatne kroge. S protikrščanstvom in brezverstvom se je v isti meri čedalje bolj širila nenravnost zlasti pa v omikanih krogih, v katerih je obveljala nekakomoda, smešiti vse, kar je božje, kar je krščansko, in posebej še katoliško, kakor bi se pojmi: zdrav razum in napredek pa vera in katolištvo popolnem izključevali! Slednjič se je s tako zvano ljudsko omiko, katero ima posebno prisilna šola razširjati, seme nekrščanskega mišljenja zasejalo tudi v nižje sloje društva. Delo te protikrščanske vzgoje, katero je pozakonila liberalna država, povspešuje z druge strani in izvaja do skrajnih posledic sedanja socijalna demokracija.

Od zgorej torej se je začelo in vršilo razkristijanjenje. Toda smotra, za katerim so težile, vender niso mogle doseči Kristusu in cerkvi sovražne sile. Bog je narode, kakor uči sv. pišmo, naredil ozdravljive. Prav iz nižjih slojev

družbe, kjer se je ohranilo še nekaj zdravega čuta, se je pričela mogočna reakcija proti liberalizmu. Brezverstvo in greh ne moreta uničiti narave tako, da bi ne ostalo v nji vsaj nekoliko ljubezni do samoohrambe. Liberalizem, po svoji naravi egoističen in razdejaven kakor greh, je zadel v konservativizmu človeške narave ob nepremagljiv odpor. Liberalizem je obrodil britke sadove: porušil je socialne vezi, nižje stanove je izdal na milost in nemilost izsesavanju velikega kapitala, na mesto božjega prava je postavil surovo silo; države in občine je zakopal v dolgove, vstvaril je neznočni militarizem; slednjič je odgojil socialno demokracijo, katera žuga s poginom društvenemu redu. Narodi stradajo duševno in telesno; in prav ta je najobčutljiviša šiba, ki jih more zadeti. Glad se ne dá vtešiti s frazami, s katerimi je liberalizem toliko časa slepil množice. Zatorej se v nižjem ljudstvu vže nekaj let sèm javlja nezadovoljnost z obstoječimi dejanskimi razmerami, duhov se je polotila nezaupnost nasproti oblastvom, ki jih vladajo. Nezadovoljnost z liberalnim gospodstvom si daje oduška v volitvah v občinska in politična zastopstva. Ni je več volitve, niti celo po največjih mestih, da bi nam ne pokazala, kako naglo napreduje anti-liberalna misel. Zmaga krščanske ideje pričinja redno s tako zvanim četrtim ali tretjim razredom, prehaja od tod v drugi razred itd., mej tem ko ima liberalizem skoro povsod le še v prvem razredu t. j. v kapitalizmu in brezverskem razumništvu nekaj zaslombe. Ako bode ljudsko gibanje v tej smeri napredovalo, smemo upati, da se v kratkem zruši jarem krutega liberalnega gospodstva, katero tiranizuje vest in pošteno delo. Ljudstvo čedalje bolj umeva, da biva tesno razmerje mej gnotnim blagostanjem in srečo na eni pa mej vero ali nevero na drugi strani; umeva, da liberalni nauki obrajajo uboštvo in bedo, a da krščanska vera človeku ne le obeta nebesa, ampak mu donaša tudi časne blage na zemlji. Zatorej, čim bolj se ljudstvo otresa liberalnega vpliva, tem bolj se oklepa sv. cerkve in njenih naukov. Kedor hoče imeti blagoslov in srečo pri delu, kedor hoče kruha, treba mu — molitve in strahu božjega!

Naravni čut torej ali bolje — nagon samoohranjenja reaguje proti liberalizmu in njegovi razdejavni sili. Poleg

tega naravnega faktorja deluje drug, čeznaraven faktor. In ta je katoliška cerkev.

Cerkev je sprejela boj, katerega ji je vsilil liberalizem, sprejela ga na celi črti. Liberalizem je cerkvi in krščanstvu poguben na dvojno stran: prvič spodkopuje vero, zametujoč vse, kar je čeznaravno, kajti gledè vere izpoznava goli racionalizem; drugič spodkopuje pravnost, ker si za življenje jemlje pravila od materijalizma. Liberalizem odvräa ljudi od Boga, zadušuje v njih vero in upanje na nebesa, in jih potem vleče v blato poltnega vživanja, da jih poživini ter zatrè v njih srcih vsako željo po čeznaravnih dobrotah.

Liberalnemu brezverstvu vselej in povsod hodi ob strani praktični materijalizem, kateri dobiva najvišji izraz v stavih: kar je koristno, je dobro, pa: v sili je pravo — take in enake stavke je proglasil liberalizem za vodilne v politiki in v javnem življenji. Isto tako je pod vplivom liberalizma zavladal materijalizem v umetnosti in v slovstvu, kjer se nam kaže kot realizem in naturalizem: nagota je njegov ideal.

Liberalizem z vsemi svojimi napravami seje na vse strani brezverstvo, odtuja je duhove cerkvi, katero vklepa v jarem najnedostojniše sužnosti; on uči mladeniče po srednjih in višjih šolah, da je vera „premagano stališče“, da verovati se pravi nič znati, da razsvitljen človek ne more verovati v čudeže, da se katoliški duhoven ne loči od indijskega bonza! Pa isti liberalizem seznanja nezrelo mladino tudi sè spolno ljubeznijo, vpeljujoč je v tako zvano narodno slovstvo, v katerem je vse lepo, vse pravo, vse sveto, tudi prešestvo, tudi samovmor! Dà, on uči občudovati, posnemati, moliti „vzvišene“ pesniške vzore, katerim je bilo vse drugo svetejše kot šesta zapoved! Saj moderni naturalisti najrajši hodijo po svoje „ideale“ v bordel — in vender naša liberalna šola tudi takih pisateljev „umotvore“ proslavlja in priporoča, dà, v branje nalaga — nezreli mladini!

Cerkev, kateri je Jezus Kristus nevsahljiv vir življenja, najde vselej raznim zlom, ki jo tarejo, pomoči in zdravila. Tudi liberalizem jo more sicer stiskati in preganjati, toda strl je ne bo! Proti temu dvoglavemu zmaju je Bog v boj poslal ženo, katero je vže v raji oklical za sovražnico pe-

klenskega zmaja, da mu strè glavo. Brezmadežno Spočetje Marije, Matere Božje, ki se je dogmatično določilo sredi 19. veka, je cerkev oživilo z novim duhom; pod praporom Brezmadežne zbira cerkev svoje verne na vojsko proti naturalizmu in liberalizmu.

Pred vsem je bilo treba osramotiti racijonalizem, kateri taji čeznaravni red in razglaša vero v skrivnosti in čudeže kot -- neumnost. Ljudem, kateri se ponašajo, da ne priznavajo drugega nego to, kar se dá s čuti zaznati in kemično analizovati, je bilo treba do živega pokazati, da biva še nekaj, kar se odteguje čutom, kar presega naravne moči. Ta dokaz jim je dala Mati Božja v lurdskih čudežih, kateri so se z vsem znanstvenim aparatom, fizikalično, kemično, zdravniško sto in stokrat raziskali in — potrdili kot včinki nadnaravnih moči. Vprašanje o nadnaravnem svetu, o Bogu, o možnosti neposrednjega vplivanja Božjega na vesoljstvo, taka in enaka vprašanja, ki se v prvi vrsti tikajo čeznaravnega značaja katoliške vere in cerkve, so dobila dejanski odgovor. Od tedaj so začeli vsi resni duhovi o katolicizmu vsaj resniše in dostojniše misliti. Lurdski čudež je katoliški cerkvi pred vedo in „prosvitljeno“ inteligencijo priboril spoštovanje. Res sicer, da se je vpilo proti čudežu, a dejstva se ne dajo prevpiti, dejstva ostanejo in se v duhove vtisnejo. S početka je liberalni svet v Franciji oči zapiral in ušesa si mašil, da bi ničesar ne videl in ne slišal o čudežih, ki so zasluli po vsem svetu: a slednjič se vendar ni moglo vtajiti, kar je bilo vsem očito. Čudež je odprl veri vhod v učene kroge, ki so tako dolgo bolehalo za verskim dvomom ali celó za popolnim brezverstvom. Svet je strmel, od kod to, da so se začele učene glave zanimati za verska vprašanja, za sv. Tomaža i. t. d. A ne samo zanimati se, ampak prestopati so začeli, posebno v Angliji, profesorji po vseučiliščih, gospoda iz najvišjih aristokratskih krogov v katoliško cerkev. Misel katoliška se je začela spoštovati, vera je zopet jela prihajati v modo

Z druge strani je morala cerkev reagirati tudi proti razširjajoči se kugi materijalistične nenravnosti. To se je zgodilo s češčenjem Matere Božje, posebno njenega brezmadežnega Spočetja. Odkar je Pij IX. proglasil brezmadežno

Spočetje, se je čudovito razširilo in vkoreninilo v katoliških narodih češčenje Marijino. Da omenimo le raznih Marijinih bratovščin: koliko milijonov vernih kristijanov obojega spola, vsake starosti, vseh stanov obsegajo bratovščine! Vemo pa, koliko vzgojevalno moč ima češčenje Marijino za krščansko ljudstvo, posebno za mladino. Češčenje to se v prvi vrsti obrača proti materijalizmu in kultu mesenosti, katerega on načelno vtemeljuje in razširja. Čimbolj se pa ljudstvo čisti in oprošča vmazane materije, tembolj se v njem obuja krščanska zavest, tembolj spoznava svojo dostojnost in teži za nadzemjskimi ideali. Ljudstva pa, katero zna ceniti svojo dostojnost, zavednega krščanskega ljudstva si ne vpokori nobena nasprotna sila več. Čistost ožarja razum in krepi voljo, čistost je mati vzvišenih misli, smelih načrtov, vstrajnega in plodovitega delovanja.

Tako zavrača voditeljica krščanske vojske, Marija brez madeža spočeta, sovražne čete; ona sramoti nasprotnike sv. vere, ona zbira pod svojo zastavo nov, krepak rod. Katoliška cerkev se preraja, katoliška cerkev vstaja!

Katoliška cerkev bo vstala, veličasten bode dan njenega vstajenja. Porok temu nam je slednjič molitev, najmogočnije orožje, s katerim se danes bori sv. cerkev. Te molitev pošilja cerkev k Bogu po rokah Marije Device. Prosite, in se Vam bo dalo — to se besede Božje. Cerkev nevesta sv. Duha, skrivnostno telo Kristusovo prosi — je li mogoče, da bi Bog ne vslušal nje prošnje? prošnje, ki mu jo izraža v imenu Matere Božje? In kaj je to, česar ga prosi sv. cerkev? Opozarjamo na vzvišeno, presrčno molitev, katera se po daritvi sv. maše na povelje papeževo opravlja k Materi Božji s pridano invokacijo k sv. Mihaelu, vodji nebeške vojne proti satanu. Sv. cerkev prosi tu za svojo prostost in povišanje, za spreobrnjenje grešnikov; obrača se k sv. Mihaelu proseč ga, naj bi v peklenško brezno pahnil satana in druge hudobne duhove, ki hodijo po svetu v pogubljenje duš. Tu se torej izraža prošnja za splošno zmago nad sovražnimi silami in njih vojskovodjem. In bomo li vslušani? Dà, kakor resnična je obljuba: Prosite, in se vam bo dalo! Dan splošne, popolne, sijajne zmage nad sovražnimi močmi gotovo napoči. Pred desetimi leti smo po

sv. maši opravljali drugo molitev; namen, kakor se je pozneje zvedelo, ji je bil: sprositi konec nemškega „kulturkampa“, mir katoličanom na Nemškem — in glej! nebo je v kratkem poslalo mir, takorekoč čez noč se je zaslišalo, da se je Bismarcku jeza potolažila; katoličani ne le da so zadobili mir, ampak katoliška ideja od leta do leta v Nemčiji čilo napreduje, iz defenzive prehaja — če se smemo tako izraziti — v ofenzivo. Isti Bog bode brez dvojbe vslišal tudi sedanjo molitev — za prostost in povišanje sv. cerkve, ter treščil v pekel satana z njegovimi zavezniki vred!

Znamenja vshajajočega solnca.

Imamo več znamenj, katera kažejo, da katoliška ideja zmaga je čedalje bolj, da je cerkev nastopila pot proti najvišjemu katoliškemu idealu: en hlev in en pastir.

Odpad od Boga in resnice pelje človeštvo dosledno v nihilizem, najprej v intelektualni, potem v praktični nihilizem. To je skusila Evropa sama na sebi. Odpad od cerkve je dozoril verski nihilizem, ki se drugače zove indiferentizem ali brezverstvo. Verski indiferentizem je za seboj potegnil razum ter počasi tudi filozofijo pritiral v umovni nihilizem, kakoršen se javlja v modernem panteizmu in pesimizmu. Za tem je sledil praktični nihilizem, ki taji vsako objektivno razliko mej dobrim in slabim, ki za sodilo dobrega postavlja trenutno poljubnost in korist. Od tod nihilizem v življenji, v politiki, v društvu.

Ali ravno tedaj, ko človek pokusi praktične posledice teoretičnih nauk, ko vidi, kako britek sad v življenji obrodi ta ali ona teorija, tedaj še-le pride do spoznanja, da je ravno teorija kriva, da se nahaja na slabi poti. Tu se spričenja reakcija. Skušnja prisili človeka drugače misliti, nauke, ki v svoji vporabi na življenje človeka in društvo peljejo v nesrečo, v pogin, zametovati, druge nauke, kateri povspešujejo srečo, blagostanje, mir, za dobre pripoznavati. V začetku se človeku vidi malostno ali nično, ko je zavrgel ali zamenjal vero ali kateri verski ali filozofijski stavek, ker ne uvidi, kako tesno je teorija sklenjena z življenjem.

Še-le čas, večkrat stoletja pokažejo, koliko razliko provzročuje v življenji dostikrat tudi najmanjša prememba v načelnih vprašanjih.

Tako gledamo tudi mi dandanašnji, da priganjajo Evropo h katoliški cerkvi ter k načelom prave filozofije še-le britke skušnje, katere dobiva iz vporabe protikrščanskih nauk in teorij na zasebno in javno življenje.

Lepo in nedolžno se je še pred tridesetimi leti zdelo igračiti se z besedami: ateizem, materijalizem, darwinizem, s frazami, kakoršne so: prosta veda in morala, umetnost sama sebi namen, neodvisna narodnost, pravo dovršenega dejstva itd. — a današnji dan marisikateri vzgojitelj mladine, dasiravno morebiti na vse drugo prej misli, ko na izpolnjevanje verskih dolžnosti, marisikateri državnik, ki niti od daleč ne misli, da bi cerkvi dal vplivati na politiko, je vendar začel resno dvomiti o resničnosti takih in enakih stavkov in teorij: ga silijo k temu strašanski, pretresujoči dogodki zadnjih let, silijo ga drzni načrti socijalistov in drugih prekucuhov, sili ga društveno telo razjedajoča npravsa korupcija — vse té prikazni, ki stojé z zgoraj imenovanimi nauki v razmerji učinkov z vzroki — vse to ga sili, da začenja drugače misliti! A to razmišljanje ga mora peljati k veri, h katoliški cerkvi. Anarhizem, ki žuga zrušiti življenje in vse njegove razmere, ni nič drugega nego vidna stran ateizma; kedor se hoče izogniti anarhizmu, mora obsoditi ateizem t. j. prisiljen je verovati v Boga. Nebrzdano vživanje, katero je dandanes glavno vodilo zemeljskega življenja, je le praktična posledica materijalističnih nauk; kedor hoče ono vživanje zajezi ter ljudi povzdigniti k poželenju viših dobrot, mora zavreči materijalizem ter pripoznavati neumrljivost duše in večno življenje. Ta pa je vže na poti, katera pelje v katoliško cerkev.

In res, kedor opazuje duševno gibanje današnjih dni, posebno v kolikor se javlja v filozofiji in v drugih vedah, vidi lahko, da so se veri in zdravi filozofiji odtujeni duhovi od skrajnih mej duševnega nihilizma, do katerih jih je privedla tako zvana moderna eksaktna veda, začeli povračati nazaj k nekedanjim, starim načelom. Materijalizmu se mej učenim svetom umikajo tla od dne do dne. Darwinove

hipoteze se vže sramuje vsak resen mislitelj. Še pred dvajsetimi leti se je o „generatio aequivoca“ po vseučiliščih govorilo kot o najtrdniši dogmi modernih ved — in zdaj? Zdaj izpoveda Virchow sam, ki gotovo ni preveč naklonjen krščanstvu: „Dejanskega dokaza za to (generatio aequivoca) n i m a m o. Noben človek je nikoli ni videl dejanski se vršiti, in vsak, ki je trdil, da jo je videl, je bil zavržen od naravoslovcev in ne od bogoslovcev“. Schopenhauer je vzel generatio aequivoca kot nekaj, kar se razume samo ob sebi! Pri rokah imamo več najnovejših knjižic in znanstvenih razprav, katere smo si navlašč za to naročili; razprave so od nemških brezvercev in materijalistov. In vendar se dá iz njih v obče konstatirati, da se materijalizmu vedno manj zaupa, da čedalje bolj vsplavljajo na površje in se zdé vredna resnega prevdarka vprašanja o duhu, o neumerljivosti, o Bogu, o veri itd. Res sicer, da se skuša tu pa tam ta vprašanja rešiti v panteističnem smislu, a vže to je veselo znamenje, da sploh taka vprašanja duhove zopet zanimljejo. Bili so namreč časi, ko so se gotovi možje sramovali le govoriti o veri, o duši, o Bogu; vera se sploh ni zdela za nobeno rabo — vse se je pričakovalo le od vede, pred vsem seveda od naravoslovske; pričakovalo se je, da se bo s kemijo in fiziko, kateri ste tako čudovito prenavljali zunanje lice življenja, vse dalo razlagati, da se bodo rešili tudi najvišji problemi. A temu ni tako. — To se sprevideva; zatorej si naravoslovci sami pa tudi materijalisti, kateri pri materiji ne najdejo odgovora na tako razna vprašanja, prizadevajo rešiti jih brez materije. Potem ko se je — kakor se je mislilo — enkrat za vselej kot neporabne v kot vrglo ideje o Bogu, o neumerljivosti, o veri itd., se zopet resno povprašuje: Duh ali snov? Ali je sè smrtjo vsega konec? Kaj bo iz nas po smrti? Vredno se zdi razpravljati o ideji preporoda, o metempsihozi, o Bogu in materiji; skuša se posredovati mej vedo in vero; raziskuje se o sorodnosti mej budističnim pa krščanskim naukom . . .¹⁾ Nedavno je učenjak, ki vse

¹⁾ Vsa taka in enaka vprašanja se zadnji čas kaj pridno razpravljajo v krogih, v katerih je še nedavno onečeščevalo omikanca le ziniti o Bogu, o veri, o duši i. t. d.!

drugo prejšje izpoznava nego pozitivno krščanstvo, spisal knjižico „Versko vprašanje, najvažniše izmej vseh časovnih vprašanj“!

No, začelo se je gibati, v gibanji pa je življenje; togibanje gotovo pomenja bližanje k resnici. Dovolj je vžeto, da se inteligenca ne sramuje pred občinstvo, vzgojeno v duhu Voltaire-ovem, ter vže davno odtujeno cerkvi in veri, stopati z besedami: Bog, duša, neumrljivost, večnost, in da sploh prodira prepričanje, da tudi te besede nekaj pomenjajo!

Velika nevarnost preti materijalizmu tudi od novejšega spiritizma. Spiritistov je dandanes na svetu morebiti okolu deset milijonov. Pripomniti moramo, da ima spiritizem ogromno večino svojih privržencev po velikih mestih, skoraj izključljivo v onih višje izobraženih krogih, ki so najbolj izpostavljeni vplivanju materijalističnih nauk. Spiritizma temeljna dogma pa je, da bivajo duhovi, s katerimi oni tudi občujejo. Ti duhovi so po njih mnenji duše rajnih. Prav s tem izpovedajo vero v bivanje duhovnega principa in v neumrljivost duše. Materijalizem je s tem smrtno zadet in čimbolj se razširja spiritizem, tembolj se razdeva kraljestvo materijalizma, tembolj se pripravlja pot resnicam krščanskim. Da, spiritisti sami stikajo vže svoje nauke z nauki Kristusovimi, trdeč, da se prav za prav ravno v spiritizmu izraža krščanstvo čisto, nepokvarjeno. Tudi to je pot, po kateri se zblížujemo mej seboj!

Zopet druge priganja k resnejšim mislim velika nenravstvenost, ki se čedalje bolj širi in okužuje današnjo družbo. Rastoče število pobojev, samoumorov, nenaravnih pregreh, prostitucij, iz tega izvirajoča neplodovitost zakonov ter številno hiranje celih narodov — vse to dá misliti ter nalaga modrim državnikom in prijateljem človeštva dolžnost, takim prikaznim iskati vzroke. Vzrok je vedno isti: brezverstvo, ateizem, materijalizem „teoretični in praktični“. Zatorej se zapazuje po raznih deželah, kako so se ljudje raznih političnih in verskih nazorov jeli družiti, da bi skupno postopali proti rastoči razuzdanosti. Seveda je združba le tedaj mogoča, ako člane veže nekaj pozitivnega. Pa katera bodi ta vez? Katera druga pač nego

ona, katera edino dela ljudi enega duha, ene volje, enega srca — vez krščanske vere?! Seveda se ti ljudje za zdaj še sramujejo pred svetom ukloniti svoj razum veri ter očitno, brez pridržka izpoznavati nauke katoliške . . . Na Francoskem so si združniki te smeri dali ime novih kristijanov. No, pa bodi! Da so le vsaj zopet kristijani — akoravno hoté biti novi, praktični, brez verske primesi; ti „novi“ bodo počasi postali „stari“, kakoršni smo mi! Prav, da skušajo ateizem, brezverstvo zatreti v življenji; kedor dela, kar je pravo, ta tudi pride do spoznanja in priznanja pravega. „Kedor dela resnico, pride do luči“.¹) Ako se je volja ogrela za dobro, ni mogoče, da bi razum dolgo ostal brez pravega, kajti pravo in dobro sta metafizično isto.²)

Naj se nam dovoli, da postavimo sèm besede učenega pisatelja, ki tako točno označujejo v najnovejši dobi povsod prodirajočo versko idejo.³) „Danes živi versko vprašanje v najbolj izobraženih duhovih, dà, v vseh resnično izobraženih, v njih tolažbo ali v njih muko, to nič ne dé, a živi resnično. Senator Negre je nedavno o tem na svetlo dal tri zvezke raznih razprav . . . V teh zvezkih govori pisatelj o tisočerihih raznih rečeh: o Monterosi, o filozofiji sokratiško-platoniški, o Leonardu da Vinci, o Garibaldi-ju, Manzoni-ju, Paul Bourget u i. t. d.; pa, kakor pravi pregovor, da vse poti peljejo v Rim, tako tudi njega vsaka reč privede do vere. Skoraj z vsake strani je opaziti duha, mučenega od potrebe: vedeti, kako in zakaj se nahajamo sredi tolikega trpljenja, toliko nagnjeni k slabemu, s toliko mržnjo do čednosti, s tolikim kopernenjem po sreči, katera se nam pa takó malo izpolni? Slavni Leo Tolstoj se je namestu romanov, nekedar tako priljubljenega predmeta svojega pisateljjevanja, lotil pisati knjige o morali, o verstvu, res sicer po svoje, a ne brez resnic, kakoršne so neljube rodu, ki misli in čuti po pagansko, in njegove nove knjige se kakor prejšnje pridno prelagajo in strastno berò. Paul Bourget, kateri se je v svojih prvih romanih držal obupnega

¹) Jan. III, 21.

²) Prim. *Neouvelles tendances en religion et en litterature*, Lecoffre.

³) V „*Rivista internazionale*“, Agosto 1894 p. 546.

realizma, se je poslej povspel do spiritualizma. Klein je spisal delo, duhovito in podučno, kakor je malo drugih; naslov mu je: *Nouvelles tendances en religion et en littérature*; v njem je nabral celo vrsto dejstev, katera pričajo o potrebi, ki jo čuti novi rod po verskih principih, kateri so pred tridesetimi leti in še prej, pred enim stoletjem, prišli ob vso veljavo“.

Seveda tudi cerkev sè svoje strani ne opušča ničesar, da bi povspeševala to reakcijo. Duhovom, ki se, koprneč po resnici otresajo starih predsodkov in zmot, razganja cerkev temo intelektualnega spoznanja. Absurdne, pogubne stavke brezbožnega liberalizma je ožigosil papež Pij IX v „Syllabu“; vatikanski cerkveni zbor je slovesno zavrzel materialistične in panteistične zmote. Ob enem je cerkev začela kazati na edino pravo filozofijo peripatetiške šole; novejšje zmote imajo svoj početek večinoma v odpadu od one filozofije. In res, kar se je zdelo še pred dvajsetimi leti nemogoče, gledamo danes dogajati se: zanimanje za peripatetiško filozofijo in za Tomaža Akv. rase od leta do leta ne le pri katoliških misliteljih, ampak tudi pri akatoliških. Pripoznava se zmagovalna moč in resničnost té filozofije. Doživeli smo zadnja leta, da so vže protestanti laskavo pisali o srednjeveškem sv. Tomažu! Dà, nedavno so v Holandiji na protestanskem vseučilišču ustanovili posebno stolico za filozofijo velikega Akvinata, in dotično profesuro zročili — patru dominikanu. Vemo tudi, koliko spoštovanje vživa katoliška veda in filozofija v Angliji in Severni Ameriki, v teh po večini akatoliških deželah.

Sploh zapazujemo, da se je zadnja leta v vseh katoliških narodih nekaj zagibalo; povsod se snuje ali se je vže osnovala neka nova katoliška stranka, ki se kot taka čedalje bolj organizuje in krepi ter javno nastopa v obrambo katoliških koristi. Nemški katoličani so se v ognju krutega preganjanja vtrdili in sedaj po tako zvanem katoliškem centru kot najvplivnša stranka določujejo nemško politiko. V Franciji vstaja nova katoliška stranka, katera — po navetu sv. Očeta Leona — popušča stare neplodovite sanje, oklepaje se republikanske vstave. Tudi Belgija se vrača k čisti katoliški zavesti; katoličani zmagujejo pri volitvah v

politična in občinska zastopstva. V Italiji, kjer je revolucija katoličanom zmedla glave, se število tako imenovanih liberalnih katoličanov krči od leta do leta; duhovi se ločijo na dve strani: na odločno katoliško pa na socialistično stran. Ob zadnjih volitvah v državni zbor se je vsled papeževe prepovedi dve tretjini (!) volilcev zdržalo volitev, kar pomenja nezaupnico sedanji brezbožni vladi, nezadovoljnost z razmerami, ki jih je vstvarila revolucija. Pomenljivost tega dejstva za Italijo se ne dá preceniti. *Liberalen* list italijanski je po izidu omenjenih volitev kar naravnost pripoznal: „Gotovo je in ne dá se tajiti, da bo v malo letih katoliška stranka gospodovala položaju.“¹⁾

Novo življenje se isto tako probuja v Španiji in še posebno v Portugalu. Pri nas v Avstriji se vže nekaj let v velikih bolečinah poraja odločna katoliška stranka, ki bi imela dobiti politično lice v avstrijskem katoliškem centru. Zalibog, da avstrijske katoličane daši koalicijska móra.. Vender porok boljše bodočnosti, porok katoliške stranke, imenuj se vže centrum ali kakorkoli, nam je novi duh, ki oživlja lep del duhovske in posvetne inteligence, duh, ki se zamoriti ne dá. Da, katoliška neodvisna stranka je le vprašanje časa, in ta čas, ako vsa znamenja ne lažejo, ni več daleč v nas.

Ozrimo se zdaj še na one krščanske narode, kateri so ločeni od katoliške cerkve; na tē obrača Leon XIII posebno pozornost.

Najbližji so nam vshodni razkolniki. Koliko so se papeži vže trudili, da bi jih zopet združili sè zahodom, pa prizadevanje je ostalo skoro brez vsakega vspeha. Še Pij IX je razkolniške nezedinjene škofe vabil k vatikanskemu koncilju, a ostali so trdovratni. Tudi bi se celo motil, kedor bi pričakoval, da bi se tako združenje kar čez noč zgotovilo. Tako velikansko delo more le počasi zoreti. Vender vsakedo mora priznati, da se je stvar v zadnjem času nepričakovano obrnila na bolje. Pred vsem se mej katoličani samimi močno razširja misel in želja po zbliznanji

¹⁾ E' un fatto certo, innegabile, che tra pochi anni il partito cattolico sarà arbitro della situazione. „Gazetta di Parma“.

z orijentalci in so se naredili od njih strani k temu važni koraki. Ruski grof Šuvalov, kateri je, prestopivši v katoliško cerkev, postal barnabit, je posvetil celo svoje življenje veliki ideji združenja.

Za ta smoter deluje v Rimu vže več let P. Vincenzo Vannutelli, kateri je spisal dolgo vrsto knjig o orijentu. Papež Leon pa se od začetka svojega vladanja neprenehoma bavi s tem prevažnim vprašanjem in — hvala Bogu! da trud njegov ni brez vspeha. Led se je začel tajati, srca se ogrevajo.

Lani se je obhajal evharistični kongres v Jeruzalemu. Papežev odposlanec, kardinal Langenieux, je očitno izrekel, da je kongresu namen: tesneje skleniti vshodne cerkve z Rimom. In ta namen se je tudi dosegel, ali vsaj povspešil. Eden najdelavniših članov kongresnih je kmalu potem pisal: „Kongres je, kar se tiče združenja in povrata pravovercev, nekako seme in pripravljanje. Šteli so do trideset duhovnikov pravovernih cerkvá, ki so se vdeleževali kongresnih sej.“¹⁾ Mnogi izmed onih, ki se niso mogli vdeležiti shoda, so privatnim potom izrazili svoje misli, ki so vse drugo prej, nego sovražne povratu k uniji. Celó grški listi, ki navadno niso mogli govoriti o latinski liturgiji drugače, ko s posmehom in porogljivostjo, so ne le spoštljivo, ampak celo dobrohotno pisali o kongresu. To veselo prikazen konstatuje papež sam v zadnji okrožnici na orijentalce: „. . . V tej dobi zapazujemo v orijentalcih, kakor se nam zdi, veliko krotkejšega duha, dà celo neko naklonjenost blagohotne volje. To se je posebno pokazalo nedavno od tega, ko smo videli, da so se Našim bratom, došlim na vshod, izkazovala dejanja človekoljubja in prijateljstva.“

Vshodni razkolniki imajo sicer veliko pomislikov, veliko vkoreninjenih predsodkov, izmed katerih najvsodniši je ta, da jih Rim namerja polatiniti, da jim misli zatreti stare navade in svoboščine! Da bi té predsodke v orijentalcih zatrl, jim Leon XIII v zgoraj omenjenem pismu slovesno zagotavlja, da Rim ne uničuje, Rim ne tepta tujih pravic v tem, ko brani svoje lastne pravice, mariveč pusti raznim cerkvam njih stare

¹⁾ Rivista internazionale a. 1894 p. 553.

in veličastne obrede, kateri so tako lep in živ spomenik prvotne vere v cerkvi. Tako jih vabi papež. Kedor pa pozna Leona XIII krepost, si lahko misli, da ne bo ostal pri tem, kar je do sedaj storil; pismo bo sledilo za pismom, vkrep za vkrepom, a vsak čin njegove modrosti bo za en korak bliže pripeljal toliko zaželjeno unijo vshoda z Rimom.

Največ ovir uniji dela, kakor se zdi, Rusija, kajti tu je versko vprašanje tesno sklenjeno s politiškim. Vsaj doslej je bilo tako. Nedavno, rekli bi, še pred malo meseci, so se zdele te ovire naravnost nepremagljive in vse je kazalo, da se razmere za katoliško cerkev v ogromnem carstvu le še hujšajo. Pa tudi v Rusiji se je takorekoč kar čez noč položaj zboljšal — ne brez čudeža Božje vsemogočnosti, ki ima v oblasti srca človeška. Dà, zmagal je tisti sv. Dub, ki razsvitljuje Kristusovega namestnika na zemlji. Leon XIII je sè svojo občudovanja vredno modrostjo in zmernostjo potolažil vže pokojnega carja Aleksandra III, a še bolj očaral naslednika Nikolaja II. Papež je dal spoznati, da cerkev strogo loči mej svojimi, c e r k v e n i m i, pa mej p o l i t i š k i m i pravicami posamnih držav in narodov: ko išče in brani prve, spoštuje poslednje. Rusija je prav zdaj vredila svoje diplomatične odnošaje sè sv. Stolico ter postavila pri Vatikanu svojega stalnega zastopnika.

Tako smemo torej upati, da je vsaj deloma odstranjena g l a v n a ovira zjedinjenju, namreč trdovratnost carjeve volje. — Pa tudi je opaziti, da se v Rusiji led taja, zlasti v razumništvu. V to razumništvo je prodrl, največ po slovstvu, zapadni duh; omejenost v nazorih in ruska starokopitnost gine čedalje bolj in se umika svobodomiselnemu nazoru in presojanju. Narodi se vsled naglega občevanja z bližujejo mej sabo, kozmopolitična misel se čedalje bolj širi in zmaga. Vedno bolj se naravni čut protivi nazoru, zakaj bi moral rojen Anglež biti anglikanske vere ali zakaj bi rojen Rus ne smel biti katoličan? Sprevideva se, da kri in jezik ne smeta staviti ovir mejverskemu mišljenju in izpovedanju. Ta ideja, ki je ne le krščanska, ampak jo uči vže zdravi razum, prodira bolj in bolj in prav tej okolnosti imamo pripisovati, da si katolištvo pridobiva čedalje več simpatij ne le v Rusiji, ampak še bolj v Angliji, severni Ame-

riki, pa vže tudi na Nemškem. In ravno kar se tiče poslednjih, hočemo k sklepu konstatirati nekaj veselih dejstev, ki opravičujejo upanje, da se tudi v teh po večini akatoliških deželah javno mnenje preobrača v prid katoliški cerkvi.

Začnimo pri Zedinjenih državah severne Amerike. Pred sto leti se o katoliški cerkvi v teh krajih niti govoriti ni moglo, kajti število katoličanov je znašalo le nekaj malo tisoč, brez vsake cerkvene organizacije. Danes biva v Zedinjenih državah nad deset milijonov katoličanov z izvrstno organizirano hijerarhijo, katera šteje osemdeset škofov. Res sicer: ti milijoni niso narasli toliko vsled spreobračanja protestantov, kolikor vsled izseljevanja Evropejcev v Ameriko. Vspehi katoliške cerkve niso toliko materijalni, kakor moralčni. Leon XIII vživa v novem svetu, ki je večinoma protestantski, simpatije, kakor v nobeni katoliški deželi stare Evrope. „Pred štiridesetimi leti — tako piše slaven francoski pisatelj — se cerkven dostojanstvenik, poslan od Pija IX kot zastopnik rimske Stolice, niti ni mogel vbriniti napadom poulične druhal, niti doseči to, da bi bil vradno sprejet od vlade Zedinjenih držav. Danes pa se odposlanec Leona XIII v isti deželi sprejme tako, da se tam trajno naseli. Zastopnik Vatikana bo odslej stalno bival v Zedinjenih državah“.¹⁾ Vdeležba papeževa pri svetovni razstavi v Chicagu se je pozdravila z velikim navdušenjem. Ta razstava se je odprla zjutraj sè slovesno molitvijo kard. Gibbons-a, a zvečer istega dne z govorom Msgr. Ireland-a. Katoličani so obhajali pravo zmagoslavje. Amerikanci, ki toliko ljubijo republikansko svobodo, so v Leonu XIII spoznali prijatelja in zagovornika svobode. „Nadaljujte po poti napredka, v eni roki knjigo evangeljske resnice, v drugi konstitucijo Zedinjenih držav!“ — tako je v imenu papeževem pozdravil amerikske katoličane Msgr. Satolli. Kar pa katoliški cerkvi posebno pridobiva simpatije Amerikancev, je skrb in ljubezen, s katero se tamošnji škofi potegujejo za pravice nižjega, zatiranega ljudstva. Te simpatije bodo obrodile zaželjenega sadu. Cerkvi je zagotovljena popolna pro-

¹⁾ Visc. de Meaux: L'Eglise cathol. et la liberté aux Eta's-Unis v „Riv. internaz.“

stost, kakoršne ne vživa nikjer v Evropi! Od časa do časa zaženo sicer protestantski fanatiki krik nad katoličane, a vselej se vzdignejo v njih obrambo vplivni, resni protestantje sami. Gonja na katoličane ni več popularna. Katoliki se spoštujejo, se ljubijo. Kedo pa ne vé, da kjer je ljubezen, tam se pride tudi do enih misli? Združenje src privede k združenju misli in duha!

In res, angio-saško pleme se je vže začelo povračati k svoji materi; ono bode prvo, ki bo popravilo stare krivice — to upanje nam daje ono gibanje, ki se vže nekaj desetletij opaža na Angleškem, gibanje, ki v poslednjih letih čedalje bolj narašča in se polastuje vedno širših krogov. Zdi se, kakor bi sam sv. Duh segel sè svojo milostjo v srca, katera bijejo še z u n a j kat. cerkve, a bijejo vže z a cerkev. Angleži čutijo, da ne živijo v Kristusovi cerkvi, v molitvi iščejo kraljestva Božjega, hrepeneč po edinosti sv. vere.

Najbolj tolažljivo pa je, da to gibanje v Angliji izhaja iz višjih, omikanih krogov. Ne mine skoraj teden, da bi se ne slišalo o prestopu katerega učenjakov, profesorjev, pastorejv ali aristokratov v katoliško cerkev. Inteligenca se vklanja katoliški ideji; inteligenca mora za seboj potegniti nižje vrste ljudstva. V poslednjih petdesetih letih, kako so se reči spremenile na Angleškem! Dve leti je od tega, ko si je glavno mesto ponosnega naroda moža-katoličana izbralo za lord majora. In koliko spoštovanje mu je izkazovalo pogromni večini protestantsko občinstvo! Pri nekem m e e t i n g u (meseca februarja 1893), katerega se je vdeležilo veliko število anglikanskih cerkvenih dostojanstvenikov, je škof Marborough o katoliški cerkvi govoril kot o „cerkvisestri“ ter čestital londonskemu lordmajoru, da spada k njej. In vender ni še dolgo od tega, ko so isto cerkev katoliško psovali z „apokaliptiško zverjo“, z „vlačugo“ itd.! Ko je umrl kardinal Newmann, je protestant lord Halifax, ne zadovoljen s tem, da se velezaslužnemu katoliškemu možu postavi spomenik, zahteval, da se ta spomenik postavi na najčastnišem kraji v — Broad-Streetu. Nedavno še so v Londonu vsako leto v zaničevanje zažigali podobo papeževo — predlanskim je katoličan, izvoljen za župana londonskega, pri banketu, h kateremu je povabil cvet protestantskega in kato-

liškega razumništva, mej oduševljenjem vseh navzočih napi-val Leonu XIII! Angleški katoličani so si znali s krščanskim, možatim vedenjem priboriti spoštovanje, občudovanje; zdaj jih protestantje vže ljubijo, z njimi sočuvstvujejo! Kolika razlika mej oživljajočim katoliškim duhom pa mej odrevenelim mehanizmom anglikanske cerkve! Angleškim veljakom ni nič do revščine nižjega ljudstva, do zatiranega delavskega stanu — katoliški škofje pa imajo srce vedno gorko, vedno pripravljeno zagovarjati uboge in zatirane. Znano je, kako je kardinal Manning po svojem modrem posredovanji pri tako zvanem docks-štrajku zaslul kot prvi mož v Londonu in v celi Angliji!

V kard. Vaughan-u živi duh njegovega slavnega prednika, in katoliška stvar dobiva po tako slavnih možeh od leta do leta več vglada.¹⁾

Sploh se angleško razumništvo resno peča z idejo, kako bi se ločene krščanske skupine zopet spojile v eno cerkev. Posebno zanimanje, kakor na katoliški, tako na angleški strani vzbuja dandanes vprašanje: so li škofovske ordinacije pri anglikanih veljavne ali ne? Do poslednjih časov so katoliški učenjaki trdili, da so one ordinacije neveljavne, ker je bajé neveljavna bila ordinacija prvega anglikanskega škofa Parkerja, od katerega izvajajo svoje posvečenije skoraj vsi sedanji anglikanski škofje. Pred dvema letoma je neki Fernand Dalbus v posebni razpravi zopet na dnevni red spravil staro vprašanje; v tej razpravi je nekaj glavnih točk rešil v smislu anglikanskih teologov. Na podlagi Dalbusove razprave je P. Duchesne izvel še nekaj drugih stavkov, v (Anglikanom) enako vgodnem smislu; skušal je dokazati veljavnost anglikanskih škofovskih ordinacij. Anglikani so obé omenjeni razpravi sprejeli s čudovitim veseljem; vže dejstvo, da se je na katoliški strani javno mnenje gledé njih ordinacij premenilo, je vzbudilo v njih srcih simpatijo do katoličanov. Res sicer, da sta Dalbus in Duchesne mej angleškimi katoličani našla veliko nasprotnikov, vnela se je živahna polemika — a vgoden vtis je vendar le ostal: anglikani se s katoličani bojujejo dostojno kot z brati, katerim ni do dru-

¹⁾ Prim. „Rivista internaz.“ p. 560.

gega nego do resnice. Še letos je izišlo o tem predmetu veliko delo od dveh članov „visoke cerkve“: „De Hierarchia anglicana dissertatio apologetica“. Predgovor, katerega je spisal škof salisburiški (anglikan), preveva goreča želja po združenju, cela knjiga pa — posvečena lordu Halifaxu — spričuje, kako živo se Angleži zanimljejo za verska vprašanja, koliko jim je sv. vera pri srcu. Značilno je tudi, da se o katoličanih piše z dostojnim spoštovanjem in z ljubeznijo. V celi knjigi ni najmanjšega sledu o nekedanem strupenem psovanju katoliškega prebivalstva. Upati je torej, da se nikedar več ne povrnejo tisti časi, ko je znani Fulke v svoji polemiki proti katoličanom, ki niso hoteli pripoznati veljavnosti anglikanskih ordinacij, pisal: Mi se rogamo vašim smradljivim redom itd.

V poslednjem času se je na čelo gibanju za unijo postavil lord Halifax sam. On zastopa tisto stranko v anglikanski cerkvi, katera resno želi in se trudi, da bi prišlo do združenja krščanskih skupin. Poslušajmo njega samega: „Glavna reč, za katero se moramo od svoje strani v sedanjosti potegovati, je, da se združenje mora doseči, pa da treba za to moliti Ne bojimo se očitno govoriti, kako mogoča, kako zaželjena je unija z Rimom. Izpovedamo očitno, da si želimo miru z Rimom iz vsega svojega srca Poziv pričujočega apostolskega pisma („Amantissimae voluntatis“) nam daje priliko, zagotoviti Leonu XIII, da smo mu hvaležni za njegov trud, da sme pričakovati vljudnega odgovora na katerikoli poziv, ki bi ga vtegnil poslati cerkvi anglikanski.“ Potem navaja Halifax besede iz pisma, katero je evangeljski kanonik Seloyne poslal Leonu: „Sveti Oče! na Tebi bolj kot na katerikoli drugi osebi sloni danes upanje miru in edinosti za Kristusovo družino na zemlji. Pravo in razum sta s Teboj, da prevzameš to delo sprave; milost in resnica naj se združita, da Te pokrepčata in podpirata; tok javnega mnenja, napredek svetovnih dogodkov, vroče želje pravih kristijanov so s Teboj; srca tisočev, ki so tako dolgo ločeni mej seboj, Te bodo blagoslavljala, ker povspešuješ njih združenje v krščanskem bratimstvu. Odrešenik, kateri je molil, da bi

njegovi učenci mogli biti ena oseba v njem, bo povspešil Tvoje poskuse. Nad Teboj bo počival blagoslov kneza miru.“

Isti lord Halifax je 14. febr. t. l. imel znamenit govor „o združenji krščanstva — Angleško in Rim“. Omenivši papeževega apost. pisma do „vseh vladarjev in narodov“, je nadaljeval: „Smemo li dvomiti, da — ko papež vabi vse ljudi dobre volje, naj bi ga podpirali, da pripelje cerkev k miru — smemo li dvomiti, da govori v imenu našega Gospoda in učenika Jezusa Kristusa? Se li smemo en sam trepotek pomišljati, da bi ne storili vsega, kar je v naši moči, kar more povspeševati tako sveto početje?! . . .“

Kmalu po tem govoru se je lord Halifax po dal v Rim, kjer ga je sv. Oče presrčno sprejel. . . . Pred sto leti bi li bilo kateremu protestantskemu lordu le na misel prišlo, iti v Rim poklanjat se papežu?!

Tako mislijo, tako govorijo o uniji anglikanski razumniki. Dà, veliko je in pomenja vsaj prvi korak na poti do združenja vže to, da priznavajo: ločitev od Rima je zlo, ki se ne sme trpeti, da je zmota . . .¹⁾

Pričujočo razpravo hočemo skleniti s pogledom v protestantsko Nemčijo. Nемец je trdega, vstrajnega značaja, ki se za novotarije ne vname prenašlo; ne povspenja se po idealih, računi le s pozitivnimi dejstvi. — Vemo dobro, kako se je veči del nemškega naroda za Lutrove reformacije odcepil od Rima; odpadel je ne le od vidnega glavarja katoliške cerkve, ampak zatajil tudi katoliške nauke. Načelo, da človek sam določuje o verskih resnicah, je provzročilo, da se je protestantizem čedalje bolj razcepljal; razglodal ga je racijonalizem, ki je polagoma uničil vsako pozitivno verstvo in cerkvenstvo. Dandanes se o protestantskem verstvu vže ne dá več govoriti; zunanji videz vzdržuje le se državna oblast. Nedavno je neki Schrempf, ko ga je konzistorij imenoval za pastorja, izjavil brez ovinkov, da mu njegovo prepričanje ne dopušča, v cerkvenih govorih in pri bogoslužji držati se „apostolske vere“, katera je za izpoznovalce avgsburgške konfesije obvezna. Konzistoriju iz prva

¹⁾ Te podatke gledé Anglije smo posneli iz vže večkrat navedene izborne „Rivista internaz.“ 1895, p. 583 et sq.

ni dosti bilo do te izjave. A ko je Schrenpf isto ponavljal tudi svojim župljanom, ga je konzistorij odstavil. Vsled tega je nastala cela vojska; več pastorjev je izjavilo, da se zlagajo s Schrenpfom, češ, da tudi njim ne vgaja „apostolicum“. Tedaj so sklenili, obrniti se do bogoslovske fakultete v Berolinu, kjer učijo najslavniji protestantski učenjaki: ti naj bi razsodili, kaj in kako. In glej! odgovor se je glasil veliko vgodniše za Schrenpfa nego za konzistorij, češ: apostolski simbol ima bolj zgodovinsko kot dogmatično veljavo! Odgovor se je raznesel po vsej Nemčiji in sè slastjo bral povsod; v malo tednih je knjižica doživela dva set izdanj! Le nekateri bogoslovci nižje vrste so se drznili zagovarjati „apostolicum“. To je bolj ko očitno znamenje, da v Nemčiji prodira verski nihilizem. Za verskim nihilizmom sledi umstveni in socijalni nihilizem; in kako bujao se tudi tá poslednja razcvitata na Nemškem, nam pač dovolj jasno kaže stanje najnovejše pesimistične filozofije pa čudovito napredovanje socijalne demokracije.

Nemci vže gledajo z očmi in tipljejo z rokami praktične posledice, ki jih dosledno poraja odpad od naukov katoliške cerkve. In prav te britke skušnje, strah pred katastrofami, ki se zdijo neizogibne, jih pozivljejo k resnemu premišljevanju. Kedor ima le še iskrico spoštovanja do pozitivnega krščanstva, do sv. pisma, kedor ima kaj ljubezni do lastnega naroda, bo kmalu prisiljen pripoznati, da za krščanstvo, za sv. pismo, za domovino in družbo ni druge rešitve, nego le povrat k naukom katoliške cerkve. In res, duhovi so se zopet začeli obračati proti Rimu. Veliko pomaga k temu učenje sv. pisma, s katerim se posebno nemški protestantje vstrajno pečajo, in pa krščansko starinoslovje. Kedor bere in brez presodkov presoja sv. pismo, pač lahko uvidi, kako se dá vže iz njega dokazati več dogem, katere so protestantje trdovratno zatajili. Ravno tako spričujejo starinski spomeniki in drugi ostanki iz prvih stoletij, da je tedaj katoliška cerkev v bistvu učila isto, kar uči sedaj. Razne bajke, katere so si protestantje izmislili v pobijanje katoliške cerkve, kakor o spovedi, o sv. rešnjem Telesu, o odpustkih, češ: to in enako se je vpeljalo še le v poznejših, srednjeveških časih, vse te bajke čedalje bolj izginjajo

pred lučjo arheoloških raziskovanj. Kateri resno misleči protestant bi se dandanes predrznil zatrjevati, da sv. Peter ni bil nikedar v Rimu? Kedo bi se osmelil dvomiti, da so vže prvi kristijani verovali v pričujočnost Kristusovo v najsv. zakramentu ravno tako, kakor verujemo mi dandanes? Nemci ljubijo učenje, oni se neumorno bavijo z zgodovino in drugimi kritičskimi vedami — prav, katoliška cerkev si rayno odtod obeta sijajnih vspehov; kedor resnično ljubi zgodovinsko resnico, ne bo mogel dolgo sovražiti versko resnico, kajti i prva i druga ima eden in isti izvor.

Najbolj pretresuje duhove na Nemškem socialna kriza. Število socialnih demokratov narašča od leta do leta. H kakemu koncu mora to priti, je pač vsakemu jasno. Kedo bo rešil socialno vprašanje? Nemčija ima svojega Lassalleja, Bebel-a, Marx-a . . . Ti možje je rešujejo teoretično in praktično — v smislu socialnih demokratov. Pred tako rešitvijo se trese država, se trese društvo . . . Kedo naj pomaga? Duhovom v Nemčiji, ki so se do najnovejši dobe tako bahato ponašali sè svojo vednostjo in zaničljivo zemetavali vse, kar je prihajalo od Rima, tem duhovom postaja od dné do dné jasneje, da en sam na zemlji more vgodno rešiti socialni problem — rimski papež. Dovolj, da omenimo, s kolikim priznanjem so se dotične papeževe okrožnice sprejele tudi na Nemškem, kako vladajoči nemški cesar sam visoko ceni Leona XIII socialno-politiško modrost in se ne sramuje pri katoliških škofih iskati sveta, kaj in kako je vkreniti nasproti rastoči socialistični povodnji?

Dà, tudi v Nemčiji se je po dolgi zimi prebilo trdo ledovje. Nemčija je začela simpatizirati s katoliško mislijo. Prepuščamo času, pred vsem pa Previdnosti božji, da ona, kedar bo njena volja, tudi na Nemškem pripelje svojo cerkev do zmage. In ta zmaga bo tem sijajniša, bo tem trajniša, čim žalostniši je bil odpad mogočnega naroda, čim trdovratniši je bil sovražnik.

Katoliška cerkev vstaja; z nova se ima svet prepričati, da živi v njej Kristus, kateri, potem ko je bil obujen k življenju, ne umrje nikedar več! Dolgo je bilo trpljenje Kristusove neveste, dolgo je hlapčevala v jarmu državnega liberalizma, zdelo se je svetlu, da umira — a umrla ni, ker

umreti ne more. To zmago imamo pa v prvi vrsti pripisovati nje odločnosti, čistosti njenih načel. Ko so pred leti tako zvani liberalni katoličani, ljudje dobrega srca, a kratke pameti, ki so v tistih časih povsod imeli prvo besedo, pritiskali na Pija IX, naj bi popustil nekoliko od strogih krščanskih načel ter se sprijaznil s principi l. 1789 — je le-ta možato stal ter oznanovalec sramotnega miru in sprave odgovarjal z apostolskim: *Non possumus!* Vsled tega se je revolucija zarotila, streti in uničiti nestrpno papeštvo, ki se tako krčevito drži „zastarelih dogem“. Še-le petindvajset let je od tega, ko je nesrečni Döllinger v imenu nemške učenosti napovedal boj katoliški dogmi, češ: misel krščanskih nauk se da po tem, kar zahteva tok zgodovine in javno mnenje, preminjati in presukavati! *Non possumus!* — je odmevalo z Vatikanskega koncilja — in ta „*non possumus*“ je provzročil na Nemškem glasoviti „kulturkampf“ — Pa bodi! . . . tudi to nevihto je Rim srečno prestal; rešil je čistost Kristusovega evangelija. Oropali so ga, vklenili so ga, nahujskali so narode zoper njega — a vkloniti ga niso mogli. — In zdaj? Videli smo. Mi gledamo v bodočnost z zaupanjem. O da bi tudi mi, da bi katoličani vseh krajev in narodov vso vero in upanje stavili v božjo, nezmagljivo moč krščanskih načel ter niti za pičico od njih ne popustili nasproti piškavim in slepilnim liberalnim doktrinam! Zmaga je zapisana le na zastavi Kristusove vere, katera je ena, cela, nedeljiva, absolutna, katera se z lažjo na veke pogajati ne more!

Ti pa nevesta Kristusova! stopaj neomahljivo po poti zmage, dokler si popolnem ne vpokoriš narodov, katere ti je dal Bog v dedščino. Prišli bodo še hudi časi, zmajevali se bodo prestoli, družba bo razpadala, stresal se bo grešni svet — tedaj bodo narodi spoznali, koliko so grešili, da so tebe zapustili . . . Ti pa boš kakor ljubeča mati skesanim otrokom zopet stegovala svoje roke nasproti; ti boš trpeče tolažila, obupajoče vzdigovala; ti boš vse v eni veri, v eni ljubezni združila, ker tebi je prerokoval sv. Duh: „V tvojem kinču in lepoti začni, vspevaj in kraljuj, radi resnice in pohlevnosti in pravice!“

Socijalno vprašanje.¹⁾

(Nadaljevanje).

3. Liberalna država pa socijalizem.

«Otroke jim bom dal za poglavarje, in mehkužniki (babeži) bodo nad njimi gospodovali. In ljudstvo se bo vzdignilo, mož zoper moža, slednji zoper svojega bližnjega; paglavec bode besnel proti starcu in nižji proti višjemu».

Izaija III, 4-5.

Povedali smo vže na kratko, koliko je liberalizem sè svojimi nauki zagrešil v verskem in gospodarskem oziru. V spopolnjenje našega članka «o vzrokih današnjega socijalizma» treba, da spregovorimo nekaj besedi tudi o grehih, katere je storil liberalizem na političkem polju. In ti grehi niso majhni! Še več: trditi smemo in moramo, da je ravno politički liberalizem povzročil največi prevrat v človeški družbi, da ima le on na vesti vse sedanje socijalno gorje. Da je liberalizem ostal pri črki, zadovoljil se le sè svojimi verskimi in narodno-gospodarskimi doktrinami, bi neizmerna škodljivost njegova nikedar ne bila tako splošna, kakor je v resnici; narodom bi se bile vže davno zacelile strahotne rane, katere so jim zadale pogubne nove ideje. Toda ne — liberalizem ni mogel trpeti, da bi nauki njegovi ležali pozabljeni v zaprašenih knjigah ali da bi se pripoznavali in izvrševali le v gotovih krogih, nepopolnoma in le za nekaj časa; priboriti jim je hotel popolno in trajno zmago, zagotoviti jim najvišjo sankcijo, uvesti jih v vse stroke človeškega življenja. K temu naj bi mu pomogla — posvetna, državna oblast. A kako li pridobiti le-tó za svoje načrte?

I. Kakor hitro je liberalizem kmalu po «reformaciji» 16. stoletja postal polnoleten, je brž z bistrim očesom premotril ves tednji družabni položaj. Neizrekljivo so ga pekli nekateri ostanke veličastnega socijalnega reda, katerega je s tisočletnim trudom zgradila sv. cerkev, in kateri edini je zagotavljal narodom pravo prostost v nasprotju z individualno samovoljnostjo, zabranjujoč vsako nasilje posvetne oblasti nasproti podložnikom in obratno. A to omejenje samovolje, vladeželjnosti in lakomnosti ni

¹⁾ Poleg virov, v zadnjem «R. K.» navedenih, smo brali nekaj novih, katere navajamo to pot sproti zgoraj v spisu.

bolelo le liberalnega dečaka, mariveč tudi mnoge mogotce tedanjega sveta. Le-ti so si torej prizadevali z vsemi silami, kako bi podrlji meje, katere je njih vladohlepju stavila krščanska organizacija državljanske družbe. In glej! ni jim bilo treba dolgo iskati zaveznikov svojim absolutističnim težnjam: liberalizem jim je ponudil vso svojo čilo, mladeniško moč in drzovitost ter jim sè svojo brezbožno filozofijo pokazal pot do neomejenega gospodstva.

Znano je, da so vže «reformatorji» 16. veka, ko so se bili odpovedali avktoriteti rimsko-katoliške cerkve, nemudoma pribegli pod okrilje politiške oblasti, ponižno zdrknili na kolena ter zarotili jo, naj njih na novo osnovano versko skupščino sprejme pod svoje varstvo in gospodarstvo. Posvetna oblast si tega ni pustila dvakrat reči; proglasila je kruto načelo: «cujus regio, illius religio» kot najkrajšo in najtočnišo definicijo «liberalnega» cesaropapizma. In s koliko trdobo in brezozirnostjo se je izvrševalo to načelo, nam pripoveduje zgodovina cerkvena in svetna: ljudstvo je moralo menjati svojo vero, kakor je ukazoval vladar; ta je določeval, katere verske resnice je verovati in oznanjati, kakošno bogoslužje gojiti i. t. d. Tako je torej liberalizem t. j. odpad od katoliške cerkve postavil cesaropapizem zopet na prejšnje mesto, katero mu je svoje dni s tolikim trudom spodmaknila cerkev Kristusova. — Liberalna filozofija je skušala vpravičiti in vtemeljiti cesaropapizem. Vže v 17. stoletju je Tomaž Hobbes zastavil svoje pero v njegovo obrambo in sicer tako, da je razumnega človeka kar groza brati strahotne blodnje angleškega «modrijana». Država in cerkev mu je isto; posvetni vladar je ob enem poglavar cerkve, zakaj vkolikor so podložniki ljudje, se imenujejo državljani, in le vkolikor so kristijani, pripadajo cerkvi, kar je pa čisto stranska reč. Vladar smé torej tudi v verskih in cerkvenih zadevah zapovedovati, kar mu drago; podložniki se mu morajo brezpogojno pokoriti v vseh slučajih, celó tedaj, če bi jih silil, da zatajé Kristusa! Oblast njegova je neomejena, je absolutna; kar on zaukaže, je vse dobro in pravo, naj bi bilo samo na sebi še tako slabo, abotno in — neumno!

Toda odpad od Kristusa in njegove cerkve ni uničil le svobodo vere in vesti pod preširnim cesaropapizmom, ampak je tudi socijalni t. j. državljanski in politiški svobodi zadal smrtni udarec. Ko je politiška oblast po nauku in naročilu brezbožnega liberalizma stegnila svojo železno roko čez vero in vest narodov, je na ta način tudi socijalno svobodo pokopala v svojem despotizmu. Naravno! Saj državljanska in politiška svoboda more vspevati le tam, kjer vživa ljudstvo resnično prostost svoje vere in vesti — le-tá je oni bistvena podlaga in najtrdnjša zaslomba. Zatorej je liberalizem meril najprvo ravno na uničenje verske svobode, drugo pride samo ob sebi. In res se je tako zgodilo: duh k r i v o verstva, ki je prejšnja stoletja toliko begal krščan-

ške narode, se je nagloma umaknil duhu brez verstva in ta je brez nehanja pehal nesrečni ljud v mlakužo najgorje нравstvene sprijenosti ter tako pripravljaj, gladil in vtrjeval pot neomejemu knežjemu gospodstvu v vseh javnih, notranjih in unanjih političkih zadevah. Absolutisti na vladarskih prestolih so se množili čudovito. Ludovik XIV. na Francoskem, Friderik II. na Nemškem, Katarina II. na Ruskem, Jožef II. na Avstrijskem i. t. d. so si pridobili v zgodovini žalostno slavo kot najkrutiši zatiralci vsake verske in političke svobode. Ljudstvo je zdihovalo in ječalo pod brezozirnim pritiskom knežje vsemogočnosti, žrtvovati je moralo svoj denar in blagostanje, da je zadovoljevalo pohlepnosti svojih vladarjev. Tako se je politička in zlasti državljanska svoboda pogreznila v grob, katerega ji je izkopal perfidni liberalizem (Hobbes i. dr.), učeč, da je oblast posvetnega vladarja kakor v verskih tako tudi v vseh državljanskih zadevah popolnem neomejena, absolutna; zakaj ljudstvo mu je izročilo vso oblast brez narmanjšega pridržka, njemu nasproti nima niti posameznik niti celi narod kake pravice ali oblasti — s kratka: podložniki so njegovi pravi sužnji!

A kako li se je končalo vse to drzno, divje početje?

Za vsako akcijo pride reakcija; tako je bilo tudi tu. Absolutizem, bodisi knežji ali državni absolutizem, je mogoč le tam, kjer je državljanska družba razkosana, razdrobljena ali — kakor pravimo — atomizirana. In res. Despotizem je — kakor spričuje zgodovina — v vseh časih imel velik strah pred samostalno, zlasti krščansko organizacijo. To nam potrjuje tudi današnja šovinistična Madjarska, kjer se absolutistična liberalno-framosonska vlada sè svojo pičlo a tem oblastnišo židovsko-kalvinsko parlamentarno večino vred s toliko besnostjo zaganja v mlado kat. ljudsko stranko in z vsemi, tudi najzaničljivišimi sredstvi skuša zaprečiti nje očvrščenje in organizacijo. — Despotizem 17. in 18. veka je vzbudil v širnih vrstah zatiranega ljudstva revolucijski duh, kateri v duhu krščanstva ni našel nobednega protitežja, zakaj kakor vladarji tako so se tudi njih podložniki otresli blagodejnega vpliva krščanske vere. Nesrečno ljudstvo, ki je — zapeljano od liberalizma — vsiljenemu maliku vladarskega absolutizma nehoté položilo na žrtvenik svobodo svoje vere in vesti, je začelo sprevidevati silno bedo, v katero je zagazilo tudi v socialnem oziru, in ker njegova socialna organizacija navzlic vsem hudobnim liberalnim spletkam vendar še ni bila do cela razdrta, je tem britkeje čutilo izgubo svoje državljanske in političke svobode. Ko je umrl Ludovik XIV (da govorimo le o Franciji), ta samosilni «solnčni kralj», ki je nekedaj izrekel krilato besedo «l' état c' est moi», je neprešteta množica preklinjevala in z zobmi škripaje šla za mrtvaškim sprevodom ter kamenje metala na njegovo rakev Potem je bruhnla velika revolu-

cija, v kateri je razdivjani narod s pestjo in bodalom zahteval siloma mu vgrabljena «človeška prava».

Kako je do tega prišlo, je obče znano. Še predno je krvava katastrofa prihrula nad razdrto deželo francosko, je hinavski liberalizem uvidel, kako nemilo se mu črtajo drzni računi. Prepričal se je, da po knežjem despotizmu nikedar ne pride do zaželjenega absolutnega gospodstva, zatorej mu je ves osramoten in razjarjen obrnil hrbet ter se pridružil viharnemu gibanju v razdraženem ljudstvu, proglasivši načelo «ljudske suverenitete» in pravo

upora. Lisjak se je vže takoj ob svojem nastopu preskrbel za slučaje. V brezverski filozofiji si je poiskal naukov, s katerimi je v vseh okolinah mogel vpravičevati svoje početje. Ker so ga nove razmere in tok časa, pred vsem pa lastne koristi in vladeželjnost klicale mej ljudstvo, je popustil Hobbesa ter se poprijel panteistične filozofije Bar. Spinoze († 1677), kateri je učil, da le moč daje človeku pravo, z drugimi besedami: moč gré pred pravico. Zatorej ima najvišjo postavno pravico čez vse tisti, ki ima najvišjo moč, ki more vse početi, kar se mu ljubi, vse prisiliti, da se pokoré njegovi volji. Najvišja moč ne pozna nobenega zakona, ampak ona sama je najvišji zakon in vse, tudi najnespametniše nje odredbe so zakoni, katerim so vsi dolžni brezpogojno pokorščino. Iz tega načela skrajnega trinoštva izvaja Spinoza pravico upora in revolucije, kar je popolnem dosledno; kajti umevno je samo ob sebi, da gospodujoča oblast le tako dolgo ohrani najvišjo pravico, zapovedovati vse, kar ji drago, dokler ima v resnici najvišjo moč v rokah. Ako se posreči, pahniti jo s tega vrhunca moči, tedaj izgubi svoje pravo najsilnišo moč, kateri je podlegla v borbi. Iz tega sledi, da je boj zatiranih podložnikov proti obstoječi vladi kot absolutni oblasti popolnem dovoljen in vpravičen, ako imajo zatiranci le dovolj moči za tak boj. Poleg pravice gospodovanja in zatiranja se mora torej priznavati tudi pravica upora in vstaje. — Da bi se ti nauki ne pozabili mej ljudstvom, jih je 100 let pozneje znova in še z večo točnostjo vtlemjila enciklopedistična filozofija na Francoskem, njej na čelu J. J. Rousseau († 1778) sè svojim glasovitim «Contrat social,» v katerem uči, da vladar (kralj, cesar i. t. d.) vlada le v imenu ljudstva, kateremu edino pristaje postavodajalna oblast kot neprelastljivo pravo; eksekutivna ali izvrševalna oblast je sicer v rokah državnega vladarja, vendar zavisna od samoblastnega ljudstva, tako da mu jo more narod omejiti, opredeliti ali tudi odtegniti, ako se mu zdi potrebno. Ako pa si vladar samovoljno prilastuje pravo suverenitete, tedaj ima ljudstvo ne samo pravico, mariveč tudi dolžnost, postaviti se mu po robu potom revolucije in ne mirovati, dokler ga ne pahnje s prestola!

S takimi prekucijskimi nauki si je liberalizem gladil pot do vlade. Ljudstvo, oropano vseh pravic in svoboščin ter razdruženo

v svojem notranjem, se je z velikanskim veseljem oklenilo vsodopolnih doktrin; v grozopolni revoluciji francoski je treščilo ob tlá trinoški knežji despotizem ter v podobi tako imenovanega «tretjega stanu» t. j. liberalnega meščanstva kot «ljudski suverèn» zasedlo državni prestol; a to seveda le na videz — v resnici je bilo drugače: z ljudskim suverenom je prišel do krmila le liberalni, revolucijski despotizem in tako so poslednje reči bile hujše ko prve; saj je znano, s kolikim terorizmom so besnele i proti ljudstvu i mej seboj prekucijske, liberalizma pijane stranke, katerim je zaslepljeni narod pomogel do gospodarstva. Zatorej se ni čuditi, da se je nesrečni, ko divja zver preganjani ljud nekako oddahnil, ko se je ženijalnemu Napoleonu posrečilo izviti vlado iz rok gospodujočega trinoštva. Toda ker je pretendent sam bil sin revolucijskega despotizma, je tudi vlada njegova bila skrajno despotična. Pod nje silovitostjo je dolgo vrsto let ječala ne samo Francija, ampak cela Evropa, katere tlá je brezsrčni samosilnik napojil s potoki krvi svojih in sovražnih vojnih čet, namočil jih sè solzami poteptanih narodov.

Ko so se slednjič po sramotnem porazu Napoleona I. nekoliko vpokojili ljuti viharji in so pregnani knezi zapadne Evrope zopet zasedli svoje prestole, bi bil mislil vsak trezen človek, da se bodo vladarji in ljudstva, spoznavši in sami na sebi tako grozovito okusivši strahotne učinke brezbožnega despotizma, vendar-le znova oklenili duha krščanskega, v katerem edino jim je bilo najti zgubljeni mir in zlato svobodo. A prišlo je drugače. Zgodilo se je, kar govori kraljevi prerok: «Vstali so kralji zemlje in knezi so se sešli zoper Gospoda in njegovega Kristusa (Maziljenca): brezverski liberalizem, ki je izišel iz revolucije, je pobral vse nekedanje psovke na krščanstvo in cerkev katoliško ter trobil v eno mer, da sta poslednja najsrđitiša nasprotnika ne le svoode in omike, ampak še posebej sovražnika države. In dasi je vže sv. Avguštin v svoji knjigi «de civitate Dei» z vso prepričevalnostjo dokazal neresnico takih očitanj in jih ovrgel za vse čase, se jih je vendar liberalizem poprijel s peklensko slastjo ter jih ponavljal tako dolgo, da je dosegel svoj namen: države, ki so edino le na podlagi in s pomočjo krščanstva dosegle svojo velikost in se imajo le kat. cerkvi ter od nje vtemeljeni omiki zahvaliti za svojo notranjo moč in blagostanje, iste države so se odpovedale sv. cerkvi in nje božjemu Vstanovitelju ter se v zavezi z liberalizmom na podlagi njegove brezbožne filozofije oklicale za a b s o l u t n e. Tako se je knežji despotizem umaknil revolucijskemu despotizmu liberalne stranke t. j. državnemu absolutizmu, kateri tlači malone vse narode evropske vže od l. 1830, oziroma od l. 1848.

Oglejmo si malo bližje te «moderne» liberalne države. — Njih filozofi so: Spinoza, Herbart i. dr., pred vsemi pa Hegel, dika liberalnih materijalistično-panteističnih modrijanov, kateri je

— kakor po pravici meni «Slovenec» (1895, št. 100) — veliko več škodoval Evropi, nego Napolen I. Njegova filozofija je zlasti v dijalektičkem in pravnem delu znanstveno zasnovala nihilizem in socijalno demokracijo; povspešila je prevlado materializma v znanostih, uničila vsako stalnost v prepričanji in delovanji, razbila temelje vsaki značajnosti. Nje teorija o državi je popolnem panteistična, bolje — ateistična. Po Hegel-u je vse, kar je, razvoj absolutnega; posameznik je le pojav (moment) v tem razvoju, torej sam za-se brez pomena. Najvišja stopnja v razvoju absolutnega je — država. Le-tá je v smislu novodobnega liberalizma «pravna država», katere edini legitimni namen je: delati postavbe po sklepih večine državnih poslancev in na podlagi teh postav potom sodne oblasti odločevati v posameznih zadevah, po eksekutivni oblasti pa izsiljevati izvršitev onih odlokov. Toda kako daleč pa sega oblast državne zakonodaje? Kako daleč? Ni ga prava, ni je reči ne v nebesih ne na zemlji, katere bi se ne smela dotikati liberalna država, katera bi ne spadala v področje nje absolutne oblasti. Poslušajmo Hegel-a samega: «Država je resnični, pričujoči bog; je volja božja; pričujoči in v resnični obliki in organizaciji se razvijajoči duh..... neskončnost sama na sebi . . . Država je sama sebi namen in ima torej najvišjo pravico do posameznikov. Ljudstvo kot država je absolutna moč na zemlji. Vsak posameznik se mora brezpogojno pokoriti državi, darovati se zanjo. Najvišja dolžnost slehernega je: biti član države, ker le v toliko ima resnično npravnost, vkolikor je ud države kot resničnosti npravstvene ideje.» (Hegel, Rechtsphilosophie str. 312; Encyclopädie III. str. 403). Dalje: «Država je nekako pozemeljsko božanstvo» (Hegel), «kateremu se mora vse brezpogojno vkanjati» . . . «ono ima najvišje pravo do vsega, kar more». (Spinoza, Tract. Theol.-pol.). In zopet: «Država mora vse mišljenje in delovanje posameznega človeka, kateri hoče biti za-se središče, voditi nazaj v življenje splošnje substance in v tem smislu kot svobodna oblast omejevati sebi podložna okrožja ter ohranjati jih v substancijsalni zvezi seboj». (Isti Hegel).

Kedor bere take in podobne stavke liberalne ateistične filozofije, temu mora pač jasno in umevno biti stališče «moderne države brez Boga», države «po milosti ljudstva» ali — recimo raje — države po milosti revolucijskega liberalizma, kateri ji je vso ono državoznansko teorijo sè svojimi verskimi in narodnogospodarskimi nauki vred vsilil v najvišjo «postavno» sankcijo, da more na ta način brez zaprek in motenja nadaljevati svoje razdejavno delo v verskem in socijalnem oziru.

V verskem oziru. Liberalizem je kot državni absolutizem nastopil delež nekedanjega cezaropapizma. Sè svojim odurnim racionalizmom je odpravil iz pravoznanstva katoliški princip, po katerem mora delovanje obeh najvišjih od Boga postavljenih oblasti tu na zem-

lji — cerkvene namreč in politiške oblasti — biti uzajemno, vreden na podlagi večnih Božjih zakonov — v večni in časni blagor človeške družbe. Liberalizem je to načelo zamenil najprej s tako zvanim «paritetičnim» principom, češ: svobodna bodi cerkev v svobodni državi t. j. v državi, ki se je oprostila vsakega vplivanja od strani cerkve Kristusove! Toda to načelo, polno dvojbe in zanikanja, se navadno nikjer ni obneslo po volji liberalne države; zatorej si je poiskala nov princip «enotnosti», a seveda ne v krščanstvu, mariveč v dovršenem odpadu od osebnega Boga v naturalizem, panteizem, materijalizem, ateizem! Današnja absolutna država se je torej oklicala za brezversko, protikrščansko, brezbožno; kot taka je odrekla cerkvi pravo popolne, samostojne družbe ter jo skoraj popolnem podvrgla svoji absolutni oblasti. Ni je menda naprave, ni je zadeve strogo katoliško-cerkvene, katere bi ne bila liberalna država potegnila v svoj delokrog. Saj po Hegelu je tudi cerkev le pojav absolutnega t. j. države; ona torej ni niti nad državo, niti zunaj države, niti poleg države; tudi njo treba «voditi v življenje splošne substance», tudi ona spada mej ona državi «podložna okrožja». Odtod: razne ovire in omejitve svobodnega občevanja katoličanov s poglavarjem sv. cerkve; odtod tako zvan «placet»; odtod «pravo» imenovanja kat. škofov in njih prisega v obliki, v kakoršni jo tirja država; odtod dalje brezverska ali pa mejverska, posilna državna šola in odgoja mladine; odtod skrunjenje krščanskega zakona po civilnem zakonu, recte: zakonitem priležništvu; odtod razne omejitve, tičoč se pridobivanja cerkvenega premoženja in njega vprave; odtod protikrščanske odločbe zastran posvečevanja nedelj in zapovedanih praznikov i. t. d. Torej na vseh koncih samovoljno zatiranje narodom najsvetejših svobode vere in vesti! In vender se ravno iz svetoskrunskih ust državnega liberalizma največkrat sliši klic po omenjeni svobodi. Zakaj? Gospodujoči liberalizem ne namerja s tem nič drugega, nego do čela podreti versko avktoriteto in samega sebe postaviti na nje mesto. Zatorej, kedar povdarja svobodo vere in vesti, pozivlje v isti sapi politiško oblast, naj ona v imenu «narodne vere» vzame v roke vajeti staropaganskega cazaropapizma ter tako v vseh strokah cerkvenega in verskega življenja vtemelji svoje neomejeno gospodstvo čez vero in vesti narodov. In liberalna država uboga do pičice, ako so tla le količkaj vgodna, nje cazaropapističnim težnjam. Dogodki zadnjih par let na Ogerskem potrjujejo to dejstvo bolj ko dovolj.

V socijalnem oziru. V mislih imamo pred vsem socijalno t. j. državljansko in politiško svobodo. Svoboda vere in vesti krepi in vzdržuje notraje versko-nravno življenje človekovo ter zabranjuje, odbija vsak neopravičen pritisk politiške oblasti na to življenje ter rosi svoje blagre na družabne razmere človeške družbe. Ta svoboda vspeva le v zavetji prave verske prostosti: kjer poslednje ni,

tam tudi o socialni svobodi ne more biti govora. Ker je torej liberalizem kot državni absolutizem zatrl svobodo vere in vesti, je ob enem tudi državljanski prostosti spodmaknil bistveno podlago in nepogrešljivo oporo. Za dokaz te trditve pač ne moremo biti v zadregi — dejanske razmere govore glasno dovolj. A tudi brez ozira na dejansko stanje državljanske družbe imamo jasen dokaz v državnem absolutizmu samem, kateri je — kakor smo rekli — mogoče le tam, kjer je društvo razbito, razdrobljeno, brez organizacije — atomizirano. Liberalizem je sè svojimi «verskimi» in narodno-gospodarskimi nauki popolnem razdril današnjo družbo, da ji je — prišedši do krmila — tem lažje vgrabil tudi državljansko in politiško svobodo. Po njegoven načelu (Hegel) ni država tu zaradi državljanov, mariveč državljani so — zaradi države! Oni so nekako gradivo, katerega potrebuje politiška oblast, da more graditi in raztezati svoje gospodstvo ter zastopati svoje koristi. Po tem principu se mora pravo umakniti samovoljnosti gospodujoče oblasti, z drugimi besedami: državljani so državi nasproti brez prava, brez pravnega varstva; oni sami za-se niso nič — edino le kot udje, kot brezpogojni podaniki države imajo nekaj veljave in pomena. Delati za blagor države — nota bene: liberalne države — darovati se za-njo z dušo in telesom je najvišja dolžnost slehernega državljana. Ako tirjajo državni interesi, se mora posameznik brez narmanjšega obotavljanja odpovedati svojemu pravu, odpovedati vsem svojim svoboščinam. Potemtakem ima državljan — po liberalni Hegelovi doktrini — komaj še kaj drugih «pravic», nego: plačevati neznosne davke; skrbeti, da postane rabno orodje v rokah vsemo-gočne države, da pošilja svoje otroke v posilne in brezverske državne šole, da se izuri v spretnega vojaka, da najlepša svoja leta posveti državnemu militarizmu i. t. d. Kot pojedinec, kot posestnik, lastnik, gospodar, podjetnik, kot zakonski mož, kot oče, kot uradnik — s kratka: kot človek in kot kristijan je državljan vedno in povsod, v vseh položajih in razmerah, z vsem svojim premoženjem, z vsemi gmotnimi in duševnimi moči popolnem odvisen od države t. j. od njenih postav, katerih obseg je blasfemični liberalizem z vladnih stolov razglasil za — «javno vest»! In če se državljani vender-le kedaj drznejo na dan z vpravičeno pritožbo, tedaj vikne državni absolutistični liberalizem z demonskim cinizmom: «Volenti non fit injuria! «Ali ne vladam, ne gospodujem v imenu «ljudske suverenitete», v v a š e m imenu?! Ali ne odločujete torej s a m i gledé vaših državljanskih pravic in svoboščin?! i. t. d.

Isto velja posebej o politiški svobodi posameznih državljanov, katera je prav za prav bistven princip «ljudske suverenitete» kot nekak sodelež ljudstva na postavodajalni oblasti vladarjevi v vstavni državi. Te vrste svoboda, ki je sama na sebi velika dobrota za podložni narod, ako jo namreč vodijo krščan-

ska načela, ima v današnji razdrti družbi, katera kar mrgoli raznih strank, brez dvojbe veliko temnih strani; kajti ker je ljudstvo vpravičeno sodelovati pri državni zakonodaji, tedaj so pri volitvah strankarskim strastem in agitacijam vrata odprta na stežaj, ker vsaka stranka skuša zmagati sè svojimi kandidati. Posledica temu je, da se postavodaja ne ozira na splošni blagor podložnikov, mariveč le na zahteve in korist tiste ali tistih strank, ki ima ali imajo večino v državnem zboru, četudi je ta večina le za en sam glas močnejša od «manjšine»! Tako se izraža v današnjih parlamentih «absolutna» ljudska volja! — Sicer pa v moderni liberalni državi niti govoriti ne moremo o politiški svobodi; oropal jo je despotični liberalizem sam za-se in za svojo oblastno stranko, oropal jo spodaj in — zgoraj. Dà, v monarhičnih državah tudi zgoraj. Prisilil je namreč kneze, da delé svojo zakonodajalno oblast s podložnim ljudstvom, a k temu ga ni nagnila ljubezen do ljudstva — kaj se samogoltni liberalizem briga za ljudstvo! — mariveč le lastna strankarska gospodoželjnost; zatorej je volilni red povsod prikrojil tako, kakor vgaja njegovemu despotizmu. Tem potem se je knezom v liberalnih državah bistveno omejila ne samo postadajna oblast, mariveč tudi politiška svoboda. Oni so le še «gospodovalci», vladarji ne! Njih vladarske krone so le nekako umetalni lišp cele državne stavbe, viseče v zraku. Lesk kronin ima le zakrivati strankarske strasti in koristi vsemogočnega liberalizma; le-temu je «najbolj konstitucionalni» knez prav tisti, kateri se najmanj protivi njegovim poveljem, njegovim revolucionarnim načrtom.

In kako je spodaj, v ljudstvu? Liberalizem sicer prilastuje ljudstvu politiško svobodo, a to le za-to, da z nje pomočjo vzdržuje svoje lastno gospodstvo. Ako pa ljudstvo navzlic nepopisnemu terorizmu od liberalne strani ne voli liberalnih kandidatov, ako se celo predrzne, poslati v zbornico značajnih katoliških mož, tedaj gorje, gorje! Nad njegovo glavo se vlije cela ploha raznih, liberalnim ustom vrlo privajenih psov, kakoršne so n. pr. zabitost, neotesanost, klerikalizem, fanatizem, nazadnjaštvo, srednjeveško mračnjaštvo, kapelanokracija i. t. d.! Dà, dà! politiška svoboda, kakor jo umeva liberalizem, je brezvestna igra s pojmom prostosti. Liberalizem sicer govori o svobodi, a v mislih ima le lastno nadvlado; prilizuje se ljudstvu pod krinko politiškega svobodoljubja, a preklinja je, grozí mu, ako se (taisto) posluži svoje pravice drugače, nego je ljubo — liberalni stranki. V resnici — politiška linavščina je vže druga natora prekletega liberalizma.

Toda dovolj dolgo vže — morebiti tudi dljè nego je bilo potrebno preko postavljenih mej — smo se pomudili pri «liberalni državi». Prepričali smo se, da je moderni liberalizem kot nositelj in navdušen branitelj glasovitih «idej z l. 1789» po-

polnem podoben staremu liberalizmu, katerega je «reforma-cija» 16. stoletja položila v zibel. Kar je poslednji učil v ver-skem, narodno-gospodarskem in politškem oziru, to izvršuje njegov potomec kot absoluten gospodovalec v novodobnih dr-žavah.

II. Toda ljubi Bog vedno skrbi za to, da drevesa ne zrastejo v nebesa, da ljudje ne zgradé nebotičnih stolpov. In tako je isti Bog naklonil skrajno oblastnemu liberalizmu sina, kateri razglaša moško dobo svojega očeta za onemoglost, za «senilni marazem», samega sebe pa za pravnega dediča njegovih idej. Saj druge dedščine mu oče ni zapustil: pahnil ga je od sebe, izločil ga od vseh pravic, ki jih rojstvo podeljuje otrokom. V mislih imamo današnji socijalizem, kateri zastopa nepregledne vrste ne-srečnih, od brezvestnega liberalizma izsesanih, od dedine izobče-nih in zavrženih revežev-proletarcev. Tako smemo torej mejna-rodni socijalizem — se znamenitim francoskim pravnikom Tar-de-jem — smatrati kot krvno osveto, ki jo zanemarjena, bedna, v brezboštvu vzgojena, zapeljana družba izvršuje nad družbo, ki ima sedaj vso oblast v rokah t. j. nad kapitalističnim liberaliz-mom in njegovo državo. Edina moč, silna moč, ki jo ima ta internacionalna zveza, edino netilo nje maščevalnosti so ideje, so načela revolucijskega liberalizma. Liberalizem je, kakor smo vže rekli, ostal na polpotu — najbrže zato, ker je dosegel, kar je iskal, namreč absolutno gospodstvo na vladnih klopeh — soci-jalizem, njegov zaničevani sin, pa gré do konca, izvajajoč iz idej svojega strahopetnega očeta najskrajniše posledice, ki jih z ne-izprosnno silo zahteva — logika.

Poglejmo.

Liberalna država je — kakor liberalizem, nje vzornik in gospod — odpadla od Boga, proglasivša sama sebe za najvišjega postavodajalca, za najvišjega sodnika, za — «resničnega, priču-jočega boga»! Da ostane vsaj nekoliko zvesta načelu protikr-ščanstva, brezverstva in brezboštva, je vklenila cerkev v železne sponne svojih paragrafov, odtegnila ji šolstvo, zakon, premoženje i. t. d. V svojih šolah, višjih pa tudi srednjih, dovoljuje profes-orjem učiti, da ni Boga, ni neumrjčnosti duše, ni posmrtnega večnega življenja. Tudi v ljudskih šolah ni mnogo bolje. In ven-der, glej! vsaka liberalna država ima svojega ministra za uk in bogočastje; zahteva od vsakega prisegajočega posameznika, da veruje v Boga, četudi «z vsemi pridržki», ka-kor je prav te dni prisegel v Parizu neki socijalist, ki je javno izrekel, da je brezverec, brezbožnik! Posvečevanje nedelj in praznikov je liberalni državi deveta briga, a vender si prilastuje pravico imenovanja in nastavljanja kat. škofov i. t. d. — ena-kih nedoslednosti liberalnih državnikov bi mogli naštetih še prav dolgo vrsto. Po pravici jim torej očita socijalizem, češ: Ako ni osebnega, nadsvetnega Boga — in vaša kakor naša «eks-

aktiva» veda je dokazala (!), da je to zgolj bedarija — ako je država sama «resnični, pričujoči bog», tedaj je ves razvoj krščanske vere gola zmeta; zatorej ne mara naša stranka ničesar slišati o Bogu, ničesar o veri, o cerkvi, o bogočastju i. t. d. Naša prihodnja «ljudska država» bode imela — primerno našim nihilističnim verskim nazorom — popolnem protikrščansko, ateistično-materijalistično lice, ker mi hočemo, da vaša, od nas vsprejeta teorija dozori v dovršeno dejanje! Brezverska, posilna šola je kakor vaš tako še z večim povdarkom naš postulat: posvetno bodi šolstvo, v oskrbi in pod izključnim nadzorstvom državnim — brez verskega poduka, brez vplivanja od strani cerkve in družine! — Zakonu jemljete verski, krščanski, zakramentalni značaj, oklicujoč ga za zgolj posvetno pogodbo. Prav! Izvrstno! A mi gremo še dalje: po naših načelih — ki so prav za prav vaša — je zakon ne le zgolj posvetna, mariveč čisto zasebna pogodba, sklenjena mej možem in ženo brez posredovanja katere koli javne uradne oblasti. (Bebel, Frau u. Socialismus). Zatorej zametujemo mi tudi vaš civilni zakon, ki ni nič drugega nego nedoslednost, polovičarstvo, zakaj: «Ako ni Bog sam nobenega reda določil gledé zakona, potem si ga mi tudi od ljudi ne pustimo dolečevati, predpisavati; potem je le naša volja nam postava, naše spremenljivo mejsebojno nagnjenje je naravno pravo, katerega se nihče ne sme dotikati». (V. E. Ketteler, Liberalismus, Socialismus u. Christenthum, Mainz 1871). Ako se mej zakonskima (?) pokaže nasprotstvo, nestrpljivost ali prevara, jima je prosto, dà, morála sama (!) zahteva, da se ločita, da raztrgata to nenaravno in torej tudi nenravno zvezo! (Bebel, Frau u. Socialismus). To je sè stališča materijalističnega, epikurejskega naziranja o življenji in njega izkoriščanji ter neomejenem vživanju, katero si je socijalizem napisal na svoj prapor, popolnem dosledno. Kedor hoče vživati — in socijalisti povdarjajo to pri vsaki priliki — vse mogoče, posebej še poltène slasti, ta se pač ne bo navezaval na tako stroge zahteve in pogoje, kakor jih stavi krščanski zakon kot nerazdružna zveza mej možem in ženo. Da pa socijalizem gotoveje vresniči svojo devizo o «svobodni ljubezni», hoče razrušiti tudi temelj, na katerem sloni edinost in nerazvezljivost zakona, proglašujoč ne samo poduk, ampak tudi odgojo mladine za zgolj javno t. j. državno zadevo, v katero se smejo zakonski utikati le v toliko, vkolikor so prva leta dojencu neizogibno potrebni. Kakor hitro pa otrok odraste, ga vzame «država» v svoje učilnice in vzgojevališča, kjer ostane do svojega 17. leta skupaj z gojenci drugega spola! Da bode ta odgoja čisto brezverska, je umevno samo ob sebi.

I. t. d. Menimo, da smemo prezreti nadaljne zaključke, ki jih socijalizem izvaja, z železno doslednostjo izvaja iz liberalnih

in liberalno-državnih premis v verskem oziru. Omenjali smo jih — če tudi v obče — v zadnji št. «R. K.» Naši č. bravci vedo, kaj je pričakovati od popolnem brezverskih, na najstrožjo logiko zapriženih ljudi. In današnja «socijalna demokracija — pravi Bebel¹⁾ — je po svojem bistvu ateistična in se na verskem polju poteguje za brezboštvo». «Vera je zasebna reč» — ta točka erfurtskega programa nemških socijalistov z l. 1891 je gola laž, je le umetalna krinka, s katero nadét slepi socijalizem nerazsodne množice vabeč jih v svoj tabor, v naročje najradikalnišega ateizma. Drugače si ne moremo razlagati raznih odločno socijalističnih izjav, kakoršna je n. pr. ta-le: «Nihče ni vreden, da se imenuje socijalist, kakor le tisti, ki je i sam brezbožnik i z vso vnemo dela za razširjanje brezboštva». (R. Todt, der radicale Socialismus, str. 76). — Iz teh vrstic je razvidno, da v verskem oziru rdeči socijalizem prav pridno pobira stopinjice za svojim očetom-liberalizmom. On sam priznava na vsa usta: «Prav posebno gledé ateizma nastopamo mi do cela delež liberalizma». (Fr. Hitze, die soc. Frage, Paderborn 1877, str. 135).

A tudi na politiskem polju sta si oče in sin v teoriji čisto enaka; le v praksi, v dejanski vporabi skupnih idej je socijalizem radikalniši, ker — dosledniši. On se očitno, brez strahu bori za svojo socijal-demokratsko republiko t. j. za svobodno «ljudsko državo». Na politiskem polju — je rekel v nemškem drž. zboru A. Bebel — hočemo ljudovlado! Isto povdarjajo (nemški) socijalisti v svojem «Gothaer-» in «Erfurter-Programm»²⁾ — učili so se od revolucijskega liberalizma, kateri je kot zastopnik «svetih» idej z l. 1789, zlasti kot zagovornik «ljudske suverenitete temeljito omajal monarhično mišljenje v narodu ter vnel ga za odločno republikanske težnje. Seveda, ko je uvidel, da monarhija bolje služi njegovemu absolutističnemu vladohleplju, je opustil misel na republiko ter pregovoril vladarje, da delé svojo zakonodajalno oblast sè «suverenim ljudstvom»; kako on to umeva, povedali smo vže. Zatorej mu socijalizem z vpravičenim srdom očita polovičarstvo, nedoslednost, neznačajnost in nesramno politiško hinavščino.

Temeljni princip politiškega, do gospodstva dospelga liberalizma je: državna vsemogočnost. A le-ta je zopet mati nadaljnih posledic, izmed katerih najpoglavitniša je absolutno, najvišje lastninsko pravo države.

¹⁾ Ne Liebnecht, kakor smo po pomoti rekli zadnjič.

²⁾ Gothaer-Programm (točka 2): «Directe Gesetzgebung durch das Volk, Entscheidung über Krieg und Frieden durch das Volk». — Erfurter-Pr. (t. 2): «Directe Gesetzgebung durch das Volk vermittelst des Vorschlags- u. Verwerfungsrechts. Selbstbestimmung u. Selbstverwaltung des Volkes in Reich, Staat, Provinz u. Gemeinde. Wahl der Behörden durch d. Volk, Verantwortlichkeit u. Haftbarkeit derselben».

Naravno! Ako je edini Bog vsemogočen, tedaj je le on «Gospod zemlje in vsega, kar jo napolnjuje»; Gospod «vesoljnega sveta in vsch, ki na njem prebivajo». (Ps. 23, 1.). Ako pa je edina država vsemogočna, tedaj le njej pripada vsa dežela in nje obilnost, tedaj je le ona najvišja lastnica državljanov in vsega njih imetja: cerkev, družina, oče, pojedinec . . . nimajo potemtakem nobenega drugega prava razun onega, katero jim podeljuje absolutna država po svojih faktorjih. Stavček političko-gospodarskega liberalizma: «lastnina je sveta in nedotakljiva» je torej — kakor proglašena «absolutna svoboda» individua — najpodlejša laž in ironija, kakor je tudi liberalizem posebljena laž sama. «Sveta in nedotakljiva» je edino le last liberalne države in nje zaveznika, velikega kapitala — sicer pa nobena druga ne. Cerkvi n. pr. se smé imetje vgrabit kedarkoli, kajti nje lastninsko pravo je popolnem zavisno od državne postave. Enako se sme tudi vsem katoliškim zavodom in vstvanovam jemati premoženje, samogoltna država ne pozna v tem oziru ni najmanjših ozirov. Njej je prirojeno, da hoče vse sama imeti, povsod sama biti pričujoča; nje volja, ki je absolutna «božja volja», je edino zakonito merilo vsega življenja in gibanja v državi, edini pogoj in vir vsega prava. Odtod nje nervozna centralizacija, ki res vže presega vse meje: javne ceste, posebno železnice, javna policija, pošte in brzojavi, dalje sol, tabak, smodnik, vžigalice i. t. d., šolstvo, cerkveni zaklad i. dr. — vse je last moderne države; cerkvena, pokrajinska, občinska i. dr. prava so v rokah osrednje državne vlade. I. t. d. Ne kaže nam, dalje spuščati se v tem oziru, ker je naš list vže v več člankih (n. pr. v VI. l. str. 267 — 271) dovolj jasno osvetlil absolutistično državno centraliziranje in monopoliziranje, katero zlasti z narodno-gospodarskega stališča naravnost v obraz bije liberalni trditvi, da je «last sveta in nedotakljiva». —

A nekaj drugega treba tu naglašati z najdoločnim povdarkom: Liberalna «vsemogočnost» države in nje absolutistična «centralizacija» sta najpoglavitniša in neposredna vzroka napredujočega očvrščevanja socijalne demokracije. Vsak korak, ki ga stori država v samovladji ali pa v centralizaciji, bodi poslednja politička, ali militarična, ali kapitalistična, ali narodno-gospodarska — vsak tak korak nas pomakne bližje socijalni republiki. Zatorej pravi učeni dr. R. Mayer: «Nikar se vender ne motimo! Vse, kar se stori — v centralističnem smislu in za državno vsemogočnost, vse je socijalistično; in eden korak potegne brž drugega za seboj». (Politische Gründer, str. 141). Saj tudi socijalisti pripisujejo državi vsemogočnost in najvišje pravo lastništva, seveda ne sedanji liberalno-kapitalistični, mariveč le svoji prihodnji ljudski državi. Le-tá bo — po vzorcu liberalne države — «absolutna, od nobene višje oblasti odvisna, zgolj iz sebe in sa-

mega sebe delujoča. Kar se bo ljudstvu v njegovi celoti zljubilo, to bo postava, kateri ne bodo nič, prav nič mogli oporekati niti vest posameznikov, niti zgodovinsko pravo, niti Božje in cerkvene zapovedi!» (Pachtler, die Ziele der Socialdemokratie u. die liber. Ideen, str. 14). Nadalje tudi socializem meri na najširšo, največo državno centralizacijo: produkcijska sredstva, delavsko orodje, organizacija dela, razdelitev dela, izdelkov in delavskih moči; vsa dežela, vse tvornice, transportne naprave; šola, vzgoja, poduk — vse, vse bodi last absolutne «ljudske države»; ona ima prevzeti vse naloge družine, pokrajine, občine, pojedinca!

Ker pa socializem sluti ali se vsaj boji, da morebiti ne bo še tako brž dosegel svojega cilja, zatorej se s toliko ljutostjo zaganja v današnjo gospodujočo plutokracijo, katera zlasti na narodno-gospodarskem polju v imenu vsemogočne države in pod varnim okriljem državnega orla zatira, izsesava in uničuje pozabljeni «četrti stan». — Liberalizem je namreč v svojem brezkončnem hinavstvu postavil načelo o «absolutni lastnini», češ: posestnik, lastnik je edini, neodvisni in neodgovorni gospod svojega imetja, prav nič ne navezan na dolžnosti krščanske pravičnosti in ljubezni, da, poslednje niso nič drugega nego — neumnosti in korupcijska sredstva! Dobro je vedel perfidni teoretik, zakaj je proglasil ta princip; upal je namreč za trdno, da pride prej ali slej do državnega krmila, da bode torej ono načelo služilo le njemu in njegovi stranki. Posrečilo se mu je: liberalizem nosi prvi zvonec v moderni državi, in država je potrdila ter z raznimi paragrafi v zakonila «absolutno lastnino» individua, ki je «sveta in nedotakljiva». — Ker je liberalizem oklical «absolutno svobodo» pojedinca — seveda le v prid svojih privržencev — je s tem ob enem proglasil absolutno svobodo v razkosavanji in prodajanji zemljišč ter na ta način zlasti kmetiški stan izdal v oblast «človekoljubnega» velikega kapitala. — Istemu namenu imajo služiti tudi razne druge «svoboščine», pred vsemi tako imenovana obrtna svoboda, mi bi jo raje imenovali «obrotno anarhijo», zakaj prav posebno vsled nje in ž njo najtesneje združene divje konkurence je naš nekedaj tako cvetoči srednji stan, stan obrtnikov in rokodelcev po večini do cela propadel ter «gorenjim 10. tisočem» pomogel do ogromnega bogastva in absolutnega gospodstva v obrtniji, tako da moremo v tem oziru govoriti dandanes le še o podjetnikih ali delodajalcih in delavcih; a poslednji so večinoma vže v pestéh prekucijskega socializma — izdala mu jih je liberalna država sè svojim narodnim gospodarstvom, v katerem prevladujeta v élíki kapital in borza. Ta dva največa ljubljenca državnega liberalizma sta ona zlodeja, ki kakor peklenska genija ploveta nad svetom in ga ostrupljata sè svojo strupeno sapo, režeč se tembolj, čim več nesrečnih žrtev se vije pod njihovimi nogami; v njiju naročji prestoluje lucifer se-

danje socijalne bede, gospodarskega in politiškega hlapčevstva ter vsega satanskega boja proti Bogu in njegovemu Kristusu! — S tema zlodejema se je zavezala moderna država, ki pod blasfemično firmo «od Boga (!) postavljene oblasti» vodi nečloveško izsesavanje in teptanje delavskih stanov po židovskem kapitalizmu — država, ki meni, da je le njena in nje plutokračničnih zaveznikov last absolutna, sveta in nedotakljiva — država, ki na podlagi raznih, od liberalizma proglašanih «svoboščin» na račun nesrečnega delavstva s toliko ganljivo skrbjo varuje denarne žepe kapitalistične buržoazije, kakor bi bil to edini pogoj in namen nje obstanka! T a k o državo pač po pravici zasmehuje socijalizem (Lassalle), češ, da opravlja zgolj posle «nočnega čuvaja» (Nachtwächterstaat).

Doklej bo to šlo — kedo vé? Vže pred več leti je slavni škof baron W. E. Ketteler vprašal plutokrate, ali pač menijo, da bode ogromna množica nemaničev imela večji respekt pred njihovimi denarnicami, kakor so ga oni imeli pred posvečenim imetjem cerkve in ubožcev? Odgovor na to resno vprašanje daje — socijalizem. — On meni: Jaz zastopam najmanj 90 odstotkov vseh ljudi današnje družbe; in mi — v toliki večini — naj bi molčali, ko vidimo, da je vse narodno bogastvo, vsa zasebna last izključno v rokah neznatne peščice kapitalistov in bankirjev?! Nikakor. Ako je država, edini vir postave in vsakega prava, tedaj je ona tudi vir zasebne lastnine; a le-ta je v sedanjih razmerah nad vse krivična, je tatvina, prizadeta revnišim slojem, torej ogromni večini človeške družbe. Zato tirjamo, da vsemogočna država premeni zakone tičoč se privatne lastnine in dednega prava. Vrne naj se okradenemu delavskemu ljudstvu vse, kar so mu vgrabili židovski in nežidovski kapitalisti. «Kapitalistična zasebna lastnina na produkcijskih sredstvih naj se spremeni v družabno last», t. j. «proč z vsako zasebno lastnino»! Le lastno delo podeljaj pravico do imetja in uživanja. I. t. d. Liberalna država povspešuje, oziroma provzročuje r a p i d n o u b o ž a v a n j e najširših ljudskih slojev. Način o b d a č e v a n j a, zlasti z l o r a b e v i n d i r e k t n e m d a v k u so strahotne, grozeče s popolnim uničenjem nižjega ljudstva; kajti to, kar plačuje državi plutokracija, je prava bagatela — reveži in polreveži pa odrajujejo blizu 90% vsega indirektnega davka! To kruto dejstvo je dalo povod tem-le besedam Lassalle-ovim: «Indirektni davek je naprava, po kateri vresničuje gospodujoča buržoazija privileg davčne prostosti za veliki kapital ter nalaga stroške za državne potrebe revnišim slojem društva». — Če je res, da sila (potreba) ne pozna nobene zapovedi, in ker je beda «četrtga stanu» večinoma res neznosna, tedaj si lahko mislimo, kaka silna moč in nevarnost tiči v današnjem — NB popolnem b r e z v e r s k e m — socijalizmu!

Da bi socijalistična internacionala čimpreje prišla do zaže-

Ljene zmage, dela z vsemi silami na to, da dobi politiško moč v roke. In le-té ji — po liberalnih načelih — nihče ne more odrekati. Liberalizem namreč kliče: «Vse z ljudstvom!» na podlagi Hegel-ovega nauka: «Ljudstvo kot država je absolutna moč na zemlji.» Izvrstno! odgovarjajo socialisti; tega principa se oklepamo tudi mi, kajti ravno mi in le mi smo pravi zastopniki ljudstva, ne pa vi, liberalci, ki zastopate komaj 10 odstotkov vse državljanske družbe. Le pri nas torej je pravi narod, po katerem se javlja ljudska — volja božja. Naša poglobljena politiška zahteva je: o b č n a v o l i l n a p r a v i c a za moške in ženske; ljudstvo samo naj si vstvarja in — če treba — prenareja zakone. Izpolnite to voljo «resničnega, pričujočega boga!» Izbirati vam je le mej dvojim: ali nam dajte, kar zahtevamo, ali pa še dalje trepetajte pred našo «absolutno močjo,» dokler vas le-tá ne stré in zdrobí!

Kaj li to pomenja? Liberalna filozofija je, kakor smo vže omenili, vt temeljila pravo, oziroma dolžnost upora, revolucije; in liberalizem sam se je le potom revolucije povspel do nadvlade v moderni državi. Tudi socializem je po opetovanih izjavah njega najodličnejših zastopnikov in voditeljev bistveno revolucijska stranka. Kot taka hoče doseči svoj cilj: prevrniti sedanji družabni red in na njega razvalinah zgraditi svojo — ljudsko državo. Torej tudi v tej bistveni stvari je liberalizem bil učitelj svojemu sinu socializmu, kateri po svoji lastni izjavi «p o b i j a vse avtoritete, nebeške kakor zemeljske,» (Seja nemšk. drž. zbora 3. febr. 1893). — —

Končamo. Č. bravci so opazili, da smo se tudi v pričujočem spisu dotaknili nekaterih reči, ki smo jih v obče pojasnili vže v zadnjih dveh člankih. Storili smo to zaradi jasnejšega pregleda in pa v trdniši dokaz, da je res liberalizem sè svojimi idejami vgladil pot današnjemu socializmu in da moderna država — brezpo- gojno pokorna inspiracijam in poveljem istega liberalizma — po- sredno in neposredno deia za vresničenje socialističnih načrtov. Tu se nam zdi primerno, še enkrat opozoriti na toliko slavljene- ga filozofa Hegel-a, v čigar dijalektiki ima ne samo sedanji državni absolutizem, mariveč tudi socialna demokracija in re- volucija svojo teorično oporo. Po Hegel-u se namreč abso- lutno, ki se je razvilo v državi, javlja po večini, po «splošni sa- mozavesti.» Kar sklene večina, to je istinito, je dobro in pravično, saj je izraz «absolutnega.» A le-tó se vedno menja: nastane, a vže nosi kal pogina v sebi; novo pride in prejšnje se zavrže. Negacije obstoječega so trditve bodočega, ki imajo svoj čas raz- voja, cveta in propada. Potemtakem je resničen Hegel ov stavek, da je vse, kar obstaja, pametno, in da vse, kar je pametnega, obstaja, ter da je vse le toliko časa pametno, dokler obstaja....., Dà, le tako dolgo, dokler obstaja. Liberalna država torej — do- kler še stoji — lahko brani svoje gospodarstvo z načeli neodvi-

suosti, neomejenosti in absolutnosti. Toda kedo bi mogel tajiti, da je ista država vže davno preživela dobo svojega cveta, da vže nosi kal pogina v sebi, da se ji vže majejo in zibljejo tla pod nogami? Splošno je prepričanje vseh trezno in tudi manj trezno mislečih, da v novodobnih državah ni več mōči vladati narodov. Zakaj ne? Zato, ker so jim mōžje na vladnih krmilih s a m i odtegnili nagib voljne poslušnosti; zato, ker so vladarji menili, da si bodo vtrdili moč in oblast, ako je ne delé — z Bogom. Sè silo in skrajno brezozirnostjo so d žavniki — v sramotni službi liberalne, altarju in prestolu enako sovražne klike — odpravili vero iz šol, iz otroških src, iz vsega javnega politiškega, socijalnega in gospodarskega življenja ter na ta način razušili najgloblji temelj državnega in družabnega reda. Zatorej vedno drznejše dviga svojo glavo rdeči socijalno-demokratski zinaj, ki se je skotil in se goji na prsih brezbožnega liberalizma; v vedno grozilniši podobi bruhajo na dan neznosne razmere — videti je, da tudi socijalno-demokratske Robbespierre mika, vže skoraj pričeti k r v a v o f a z o v r a z v o j u a b s o l u t n e g a, da čimpreje pridejo do nadvlade, da bodo čimpreje mogli svoje gospodarstvo braniti z liberalnimi principi neodvisnosti in — absolutnosti! — — —

Na čelo temu članku smo postavili besede, katere je Gospod po svojem preroku govoril odpadlemu ljudstvu: «Otroke jim bom dal za vladarje in babeži (mehkužniki) bodo nad njimi gospodovali. In ljudstvo se bo vzdignilo, mōž zoper mōža in slednji zoper svojega bližnjega; paglavci se bodo puntali zoper starca in nižji zoper višjega.» Kako grozno do pičice se vresničuje to žuganje sedanje dni! V koliko zadevajo prerokove besede današnje vladarje liberalnih držav, to zasledovati nam seveda branijo umevni razlogi. Da pa v nesrečnem, zapeljanem, avtoriteti, svobode in pravičnosti okradenem ljudstvu ni vse v najlepšem redu, da imamo v današnji družbi res vže nekak «boj vseh proti vsem», da se fanatični, socijalistični idej napojeni pobilni res po robu postavljajo vsaki, tudi najvišji s etni avtoriteti, za to imamo več ko dovolj neovrgljivih dokazov: «dokazov s ceste,» kjer se drvé socijalistične tolpe s krikom: Dajte nam občno volilno pravico! Pogin vlahi! Živela socijalna revolucija! — dokazov iz državnih zborov, kjer se peščica socijalističnih pos'ancev drzne odrekati vladarju, vstavi in zakonom dolžno prisego zvestobe in pokorščine — dokazov iz tovarniških i dr. krajev, kjer zapeljani in goljufani delavci kar trumoma popuščajo delo in z razsajanjem grozé svojim delodajalcem, i. t. d. To so vspehi vladarstvene umetnosti modernega liberalizma! In sedaj, ko vidi država, da si je na podlagi liberalnih nauk in z njih praktičnim izvrševanjem vzgojila zarod, pred katerim ji omahujejo roke, sedaj, ko isto ljudstvo — oropano sv. vere in ž njo ob enem dolžne pokorščine od Boga postavljene oblasti — obrača svojo naj-

ostrejšo ost proti državi sami — sedaj zdihuje država: Timeo Danaos et dona ferentes; sedaj se vže tudi sliši tu pa tam iz ust državnih mogotcev glas: Vero v dežel! Ohranite ljudstvu (samo ljudstvu?) vero! Zahteva se, naj bi duhovščina, od liberalne države ponižana, javnemu zasmehovanju izročena, vsega vglada in avktoritete oropana duhovščina porinila razdivjani druhalu «uzdo vere» mej škripajoče zobe, naj bi kakor «črna žandarmerija» pomagala onemogli policiji, naj bi varovala zlato tele, malika današnjih dni, kateremu je liberalizem žrtvoval vso dušno in telesno blaginjo osleparjenega ljudstva!

Ne tako — to ni pravi izhod iz strahotnih zmešnjav. Edino, kar more rešiti družbo, je: povrat od lópovskega liberalizma nazaj k nekedanji pravični, krščanski državi. Duh krščanstva mora zopet zavladati v državi in občini, v zakonodaji in obdačevanju, v šoli in družini. Sinu Božjemu vrnite prestol njegovega socijalnega kraljestva, zakaj enemu mora služiti človeška družba: ali Gospodu pravičnosti in ljubezni ali pa — pošasti prevrata in sovraštva! —

F. S. F.



Apologetični razgovori.

Vzroki verske mlačnosti in nevere.

Vsakega pravega rodoljuba mora boleti srce, ako nekoliko premišluje, kako bujno se razširja mej našo olikano slovensko mladino verska brezbriznost, kako očitno se vže razodeva — ne rečem le nje verska mlačnost, temuč celo popolna nevera in brezbožnost. Strašna verska izpoved slovenskega radikalnega dijaštva, kakor jo je slovenskemu občinstvu odkril naš list v prejšnjem zvezku, nas napolnjuje sè strahom in žalostjo. Ubogi stariši! Nesrečna domovina! Gotovo je popolnoma opravičen ta bolestni vsklik. Zakaj najlepša lastnost, ponos in dika slovenskih starišev obstaja v tem, da se trudijo vcepiti v srce svojih ljubih otrok živo, trdno vero. To je največa skrb verne slovenske matere, in predmet njenih gorečih prošenj, s katerimi se zateka k Bogu in božji Materi, da bi se njen sin ne sprdil v slabih družčinah, da bi njen sin ohranil vero, da bi tako živel, kakor ga je ona živeti učila. Kolika žalost mora torej polniti srce vernih starišev, ko vidijo, da je njih otrok, nad katerim se tako skrbno čuli, za katerega so toliko molili, zašel na kriva pota in mej brezverci sam postal brezverec. In kaj ima pričakovati od takih ljudi mila domovina?

Kako upanje naj stavi v tako inteligencijo, katere verski nazori so vsi zmedeni in napolnjeni z zmotami gledé najviših vprašanj človeštva? Ali bodo ljudje takih načel res pravi, dobri vodniki naroda? ali bodo res delovali kedaj nesebično in požrtvovalno v dušni in telesni blagor svojega naroda? — Nobena država, noben narod ne more ostati brez vere. Glavna podlaga za vsako družbo je vera. To so vselej pripoznali možje, katerim tudi sedanjí maloverni svet ne more odrekati učenosti, modrosti in previdnosti. Tako n. pr. govori Plato: „Kedor zavrže vero, podré podlago vsaki človeški družbi.“ Ksenofon trdi, da so najmodrejši in se nadalje ohranijo oni narodi, ki najbolj zvesto služijo Bogu. Plutarh celo pravi, da bi se lažje sezidalo mesto v zraku, kakor pa vstanovila država brez vere v božanstvo.

Narod ima torej le od takih rodoljubov kaj dobrega pričakovati, ki so trdnega verskega prepričanja, vkoreninjeni v veri, ki so res pošteni, značajni možje, ki vedo, kaj je narodu vera, ki znajo ceniti to najdražjo svetinjo ter tudi z besedo in dejanjem očitno kažejo, kako jo cenijo. Prav primerno trdi grof de Maistre: „Pravo rodoljubje se ne dá misliti brez vere. Ono se sveti le včasih, ki so zvesti veri, ono živi in umrje z vero. Kakor hitro pa se obrne človek od Boga, zapade nra vstveni gnjilobi, s katero okuži vse, s čemer pride v dotiko. Vse njegovo delovanje je spravljen o s pravega tira in z vsakim dejanjem le podira.“

Pri tako žalostnem verskem stanju, v katerem se nahaja velik del naše akademiške mladine, nas tolaži le še to, da so se vsaj nekateri res vrli, značajni mladeniči neomahljivih verskih načel zbrali v posebno društvo ter se pričeli vstavljati pogubnemu toku, ki žuga potopiti cvet slovenskega razumništva. Ne trdimo sicer, da bi bili vsi, ki so v nasprotnem taboru povsem enih misli s idejami in nazori, katere je zagovarjala neke danja „Vesna,“ da so vsi res vže okuženi od panteizma Giordana Bruna, da je: služiti Bogu, edinemu najvišjemu Gospodu in Stvarniku vsem le — sanjarija, otroško mišljenje in brezmišelnost. Ali žalibog! skušnja učí, da so mnogim le preveč resne take besede, s katerimi se očitno bahajo sè svojo brezbožnostjo, da je mnogo nadepolnih mladeničev v nevarnosti, v vedni dotiki s takimi ljudmi navzeti se njih nazorov in tudi izvrševati jih v praktičnem življenju, čeravno se jim še pogosto zbuja spomin na dobro verno mater in v srcu še dovolj glasno doni glas: zapusti to družčino, bodi značajen in zvest svojemu verskemu prepričanju, ne povprašuj se, kaj bodo ljudje rekli! Toda ker nimajo dovolj vtrjenega značaja, pusté, da se, če tudi proti njih prepričanju, vender le tudi v njih imenu zagovarjajo brezbožni nauki ter smešijo vzvišene krščanske resnice. Na ta način pomagajo tudi oni, da se duh verske mlačnosti, omahljivosti, dá, tudi popolne brezbožnosti vedno bolj širi po mili slovenski do-

movini, tako da se sè strahom gledamo v bodočnost. Tudi za nas veljajo besede francoskega apologeta F. Duillje de Saint-Projet: „Vera je pri mnogih vže popolnoma vgasnila. To zlo je postalo prav nevarnega značaja. Glasno in bahato se nam izraža dandanes največje zaničevanje. Od vseh ver, ki so se kedaj na svetu vpeljale, imenujejo krščansko najbolj neslano! V sv. pismu ne najdejo drugega, kakor okorno zbirko ajdovskih basni najnižje vrste.“

Sekiro nastavljajo drevesu na korenino; temeljne resnice sv. vere vlačijo v blato. Vsaki dan vidimo vstati kak nov tako imenovan sistem, ki naj bi zopet porušil del svetopisemskega nauka in spodkopal eno ali drugo versko prepričanje. Ni je strani sv. pisma ne točke sv. vere ali našega bogoslužja, ki bi je ne napadali. Na stotine učenih časopisov perijodično razširja svojo „znanost“ po celem svetu in njih odločilne in „pozitivne“ nazore trosijo neštivilni listi in lističi v prav domači besedi mej neučeno množico. In koliko brezverskih časopisov, ki delajo javno mnenje, katere mora brati tudi učenjak. je v rokah vernih [ljudi! Kako malo pa jih je, ki bi služili na a ši stvari!

Prikaže se kak sistem z namenom: razdevati vero. Začne ga kedo pobijati večkrat z večo gorečnostjo kakor spretnostjo in znanostjo. Tako zavračanje zadovolji dobro misleče in misli se — vse je rešeno! Toda ne pomisli se, da se pogubni sistem še vzdržuje in okuževanje razširja. To je eden izmej vzrokov in sicer najpoglavitnejših, da propada krščanstvo. Marsikedo bi vtegnil imeti ta strah za pretiran in zlo za manjše, neznatniše. To je umevno. Zakaj mnogi ne vedo nič, kako se v resnici godi in ne morejo soditi, ker so zunaj bojišča. Saj komaj bero časopise in knjige verskih ved; v dotiki so vedno le s takimi ljudmi, ki so enega mišljenja; kako bi si torej mogli misliti, kaj se godi zunaj njih obzorja in na meji, kjer lastni vojaki odpadajo in beže?

Kedor mora dalje časa bivati v deželi sovražnikov, ta vidi drugače. Da bi se le vsaj premakniti hoteli optimisti, mej katerimi je — žal! — dosti najvplivnejših mož, da bi se le odločili stopiti iz svojega kroga in pogledati v nasprotni tabor! Kmalu bi razvideli, kako primerno in kako potrebno je opominjevanje onih, ki so zapleteni v znanstvene boje. Večinoma le nepopolnoma poznajo živo in ognjevito delovanje bogotajstva ne samo po njegovih knjigah in časopisih, temuč posebno še v ožjih, zaupnih krogih. V krčmah in salonih se šopiri njih „znanstvena“ propaganda. Obdelujejo dame, pridejo celo do dekljskih šol. . . . Prvak cerkve, kardinal Newman meni: ako ne pomaga čudežnim potom višja moč, ni upati, da bi se splošno povrnilo versko čustvo. . . . Voditelji nasprotnih napadnikov trde, da so močnejši nego mi, in čim dalje bolj veruje svet, da je tako.

Nekateri izmej zastopnikov vednostnega bogotajstva, ki se

trdno zanašajo, da bo izginilo verstvo, se sicer boje one pošasti, katero so vzbudili. Sami pravijo, da ni nikedar pretela grozniša nesreča človeštvu, kakor sedaj. Kakor vesoljni potop dere strašna vsoda pogubonosno in silovito vedno dalje, teptá vsako nado, golta najbogatiše misli; z razvalinami zasiplje vsako višje življenje, da si te strahote še predočiti ne moremo — da, takonam grezi bodočnost.“

V naslednjem hočemo nekoliko razmišljati nekatere vzroke verske omahljivosti, mlačnosti in brezverstva mej tako imenovanim razumništvom.

Sv. Avguštin pravi nekje: „Credere non potest nisi volens,“ in to po vsi pravici. Zakaj v pravem pomenu verovati sploh se pravi: sprejeti kako resnico, pritrditi kaki resnici na prepričanje koga drugega. Verujemo tedaj komu, ako pritrdimo, da je to res, kar nam on zatrjuje, in sicer mu verujemo zato, ker vemo, da on to ve, kar govori, in nam tudi govori to, kar ve. Vera se torej opira na vednost in resničnost onega, ki nam kaj pove ali razodene. Obe naši pglavitni duševni moči, razum in volja, delujeta v veri in sicer najpoprej razum. Zakaj, vera je neko spoznanje. Spoznanja predmet je resnica in resnica je predmet razuma. Zato uči sv. Tomaž Akv.: „Credere est immediate actus intellectus, quia objectum hujus actus est verum, quod proprie pertinet ad intellectum. Et ideo necesse est, quod fides, quae est proprium principium hujus actus, sit in intellectu sicut in subjecto.“ (P. 2. 2. q. 4. a. 2.). Volja pa nagne razum, da se trdno oprè na spoznanje drugega, kakor bi bilo lastno spoznanje. Ker je predmet volje dobro, prestavi ona tudi razumu soglasje z besedami govorečega, pritrditev njegovemu pričevanju kot nekaj dobrega. Seveda se zgodi to le tedaj, ako govorečega cenimo, spoštujemo, ako mu zaupamo. Zato je ravno njegova veljavnost, njegova avktoriteta formalni objekt ali nagib, da mu verujemo. Avktoriteta v obče obstaja namreč v moči, v veljavnosti kakega bitja, le ž njo more vplivati na mišljenje in delovanje drugih. Tako nagiblje otroka k pokorščini avktoriteta staršev, podložnega avktoriteta postavne oblasti. Ker se pa gre v veri za sprejem kake resnice, mora obuditi govoreča oseba v nas zaupanje, da je dobro podučena o resnici, katero trdi, in da nam jo tudi hoče razodeti,

Ako obrnemo to, kar smo do sedaj govorili o veri sploh, na kerščansko vero, ne moremo si kaj, da bi ne navedli prelepih besedi vatikanskega cerkyenega zbora: „Ker je človek popolnoma odvisen od Boga, svojega Stvarnika in Gospoda, in ker je vstvarjeni razum popolnoma podvržen nevstvarjeni resnici, smo torej dolžni, v veri skazovati popolno pokorščino razuma in volje razodevajočemu Bogu. O tej veri pa, ki je začetek človeškega zveličanja, spoznava katoliška cerkev, da je čeznatorna čednost, po kateri sprejemamo nagnjeni in podpirani od mi-

losti božje, za resnično to, kar nam je on razodel, ne zaradi notranje resnice reči, kakor jo spoznamo z natorno lučjo razuma, temuč zaradi avktoritete razodevajočega Boga, ki ne more ne goljufati ne goljufan biti. Vera je namreč, kakor spričuje apostelj (Hebr. 11. 1.), „trdno pričakovanje upanih reči, prepričanje o rečeh, katerih ne vidimo“. V veri se torej človek popolnoma podviže najvišji avktoriteti božji. On veruje, ker vé, da neskončno resnični in vsevedni Bog ne more ne goljufati ne goljufan biti. Trdno se oklepa božjih razodetih resnic, bolj trdno, kakor resnic, katere je spoznal z lastnimi natornimi močmi.

Toda ta ponižna pokorščina v veri nič kaj ne dopade sedanjemu racijonalističnemu svetu. Vsaki za se hoče imeti neomejeno prostost v verskih zadevah, vsaki si skuje kako vero, veruje, kar in kakor mu je ljubo. Na ta način se ruši krščanstvo, ki je pozitivna, od Boga vtemeljena vera ter kot taka sloni na principu avktoritete in sicer avktoritete božje.

Ta božja avtoriteta krščanstva se pa javlja na svetu po nanku katoliške nezmotljive cerkve, ki je podlaga in steber resnice. Racijonalizem, ki si je postavil kot glavno načelo avtonomijo razuma, je pa omajal vže pri mnogih tako imenovanih olikancih vsaki čut odvisnosti in pokorščine. Mnogi ne iščejo resnice tam, kjer edino bi jo mogli najti, ter oblastno govore: Naš čas je postal godan. Časi cerkvenega hlapčevstva so prešli. Mi se ne damo voditi od drugih. Naš razum se ne pusti vklepati v nerabne, nesklonljive železne dogmatične formule. Kaj nam mari dogmatika? Mi ne sprejmemo nič, česar bi sami ne mogli razumeti i t. d. Po vsi pravici imenuje torej vaticanski cerkveni zbor racijonalizem vir sedanjih zmot v verskem oziru in vzrok, da se tako širijo po svetu pogubni panteistični, materialistični in ateistični nauki. Prvi vzrok sedanje verske mlačnosti in brezverstva imamo torej iskati v napuhnjenem racijonalizmu. Saj napuh je začetek vsega hudega. „Bodeta kakor bogova in spoznala bosta dobro in hudo“ (1. Mojz. 3. 5.) Te besede, ki so bile vzrok prvega greha, še vedno marisikoga omamljajo, pa namestu da bi mu prinesle pravo spoznanje, pravo vednost, mu le ranjajo dušo ter napolnjujejo z raznimi dvojčami. Predstavimo si vedeželjnega mladeniča. Dovršil je gimnazijo ter prišel na vseučilišče. Zanj se prične viharno življenje, odpre se mu nov svet. Imajo ga za razumnega, duhovitega ali vsaj sam o sebi tako misli. Njegov duh hoče poskusiti svoje moči, njegov razum spoznati resnico. Loti se preiskavati tudi verske reči. Toda kmalu se spotakne in — obnemore; zakaj se svojim pičlim, površnim znanjem, brez načelne trdnosti, polen predsodkov in skepticizma ne najde v veri tega, kar išče. Vera govori o rečeh, katere visoko presegajo njegov razum; ona zahteva vero v resnice, katerih nikedar v življenju ne bo razumeti

mogel; sploh mu vera pogosto stavi pred oči resnice, ki se našajo na drugi svet, ki segajo v večnost.

Ker ne more vsega popolnoma zapopasti, ker mu njegova nebrzdana želja, vse razumeči, brani ponižno v veri podvreči se avktoriteti, katera nam je tako vero razodela, ker preneha misliti tam, kjer bi še le misliti pričeti moral: se mu vzbudé razne dvojbe, ki ga privedejo do tega, da omamljen od napuha zavrže vse, česar ne more zapopasti, kot nespametno, kot nevredno takega razsvitljenega duha! On ne pomisli, da prava, splošno veljavna vera ni plod učenjaškega presojevanja, temuč sad miloste božji in dobre volje. Vsaki pa tudi sposoben ni soditi o verskih rečeh, naj si bo v drugih strokah še tako zveden, kakor n. pr. tudi najzgovorniši odvetnik ni zmožen nadomestiti skušenega zdravnika pri bolniški postelji. Zakaj ako pomislimo, da nam krščanska vera odgovarja na najvišja, najimenitniša vprašanja človeštva, da nam pojasnjuje najtežavniša vprašanja metafizike, nravnosti, socialnega reda, da nam sveti v globočine narave in zgodovine; ako pomislimo nje velikanski, vže toliko stoletij trajni vpliv na človeški rod, vpliv, kateremu se ne more odtegniti nihče — tedaj moramo pripoznati, da je treba poprej marisičesa se učiti, marisikaj znati, da je treba tudi precejšnje merice ponižnosti, predno se izreče sodba o verskih zadevah. Gotovo je torej velika lehkomiselnost, v tako imenitni zadevi, kakor je vera, zaupati lastnemu negodnemu, nepremišljenemu razumu. Pameten in ponižen človek si bo v verskih dvojbah poiskal pomoči in sveta pri možeh, ki so v veri dobro poučeni, ki temeljito poznajo nje nauke, nje zapovedi, nje zgodovino. Ali ravno tega ne mora sedanji maloverni in brezbožni svet. Marisikateri govori: Jaz bi rad veroval, toda ne morem.

Pa zakaj ne more? Zato, ker noče verovati. To nam spričuje njegovo lastno obnašanje. On dobro vé, da sv. katoliška cerkev ni kaka skrivna družba, da ona nikedar še ni komu prepovedala podučiti se v verskih rečeh, temuč ravno nasprotno. Toda čeravno on to vé, vendar ničesar ne stori, da bi se dobro podučil v verskih resnicah in vtrdil v verskem prepričanju; vse pa stori, da bi se le še bolj vtrdil v verskih dvojbah ter zadušil v svojih prsih nemirno vest. On se ne dá voditi od nezmojljive cerkve, katero podpira, vodi in vlada sv. Duh ter jo uči vso resnico — raje se dá voditi od nespametnih, absurdnih nazorov kakega brezbožnega filozofa. Z veseljem se poprime vsega, kar je zoper vero in zaničevaje zameta, kar za njo govori. Vedno ima v roki časopise in knjige, v katerih se zaničuje sv. vera in goje strasti, nikedar pa se ne vglubi v resno premišljevanje in branje knjig, ki branijo sv. vero, ki rešujejo razne dvojbe in vgovore proti nji. Ako se pa človek ne dá oprostiti svojih dvojb, ako nikedar ne pomisli, kako slabi in nevtemeljeni so njegovi vgovori, ako se noče seznaniti vsaj z glavnimi dokazi sv. vere —

kedo bo potem še mogel trditi, da je prišla njegova želja po veri res iz dobrega srca? On je neveren iz lahkomišelnosti, ker je preslepljen od napuha svoje domišljave duhovitosti, učenosti in razsvitljenosti.

Z druge strani je mnogo takih, ki se sploh nikedar niso resno menili za verska vprašanja, ki pa polni predsodkov in nevednosti v verskih rečeh iščejo svojo slavo, svojo imenitnost v tem, da trobijo z brezverci v en rog. Ker se niso temeljito seznanili niti s temeljnimi resnicami naravnega spoznanja, ki so prva podlaga veri in katere vera sama presuponira, tako da je brez poznanja teh resnic nemogoča katerakoli vera ali verstvo, kakor n. pr. spoznanje božje eksistencije, duhovnosti in neumrjivosti duše, prostosti volje i. t. d., ker torej niti o teh resnicah ni prepričan, potem se ni čuditi, da je njegova vera tako opešala, da se mu je versko prepričanje tako omajalo. V teku svojih dijaških let je tolikokrat imel priliko slišati, kako malo se danes ceni sv. vera; mrzlo, pusto, dostikrat posmehljivo se mu je o nji govorilo; sejal se mu je v srce verski indiferentizem, ko so se mu izbijali iz srca „verski predsodki“, ko se mu je trdilo, da je negotovo, kedo ima prav, ali katoličan, ali protestant, ali mahomedan; da ni mogoče spoznati resnice, da nimamo o ničemer trdnega prepričanja, ampak le mnenje i. t. d. Vse to ga je za vero ohladilo, tako da zdaj z drugimi vred, domišljaje si „naprednost“ in „možato treznost“, prevzetno govori: Vera ni za naš razsvitljeni vek. Človeška dostojnost zahteva, da se čim prej otresemo verskih sanjarij in brezmišelnosti. Vero mi lahko pogrešamo: nam zadostuje naša estetična izobraženost, naša „eksaktna veda“. Vera je za neučeno, priprosto kmetiško ljudstvo. — Tako in enako govori tak „učen“ junak in čim predrzniši zna govoriti zoper vero, čim očitniši kaže svojo brezbožnost, tem višje meni da stoji nad drugimi. To je pripoznal vže marisikateri brezverec na smrtni postelji. Seveda ko mu je svetila luč mrtvaške sveče v njegove zatemnele oči, ob uri, ko je imela nastopiti duša njegova pot v večnost, tedaj so se mu odprle oči in v vse drugačni luči je videl in zrl verske resnice, kakor nekedar poprej. V hipu so izginili vsi oni vgovori, vse one velike težave; ostal je marisikateremu le grozoviti napuh, ki mu je branil še o pravem času poskrbeti za dušo ter vbežati strašnim kaznim, ki jih brezvercem žuga vera. V zgled hočemo navesti le Schopenhauerja, tega pri nas tako cenjenega filozofa-pesimista.

Ko je bil Schopenhauer na smrt bolan, je v velikih bolečinah, dasi bogatajec, zavpil: O Bog, o Bog! Ali je v vaši filozofiji tudi še kaj prostora za Boga? ga vpraša zdravnik. Oh! pravi filozof, v bolečinah se ž njo brez Boga ne shaja... Pa bolečine so odnehale, zdelo se je, da se je vse na bolje obrnilo. Pri tej priliki ga zdravnik spomni njegovih besedi ter mu prične govo-

riti o večnosti in o našem Odrešeniku. Schopenhauer zakriči ves iz sebe: Pustite me v miru s tem strašilom! Take bedarije so za otroke, filozof ne potrebuje nobenega Kristusa. Umrl je še tisti dan¹⁾.

Posebno bogat vir, iz katerega se izliva v toliki množini mlaka verske brezbriznosti in nevere, je pa sprideno, pregrešnim strastem vdano srce.

Kako bi pa tudi moglo drugače biti? Sv. katoliška vera s svojimi kot solnce čistimi нравnimi nauki, vera, ki napeljuje človeka do najvišje popolnosti, ki mu za vzor нравne dovršenosti kaže na večlovečeno Besedo božjo, nikedar ne more dopasti ljudem, ki so vdani pregrešnim strastem. Kakor se luč ne more strinjati s temo, tako se ne more vjemati vzvišena, plemenita krščanska нравnost z нравstveno spridenostjo. Potrjujejo nam to besede sv. pisma: „To pa je sodba, ker je luč prišla na svet in so ljudje bolj ljubili temo kot luč; zakaj njih dela so bila huda. Slehern namreč, kateri hudo dela, sovraži luč in ne pride k luči, da niso svarjena njegova dela.“ (Jan. 3. 19. 20.).

Kakor hitro izroči človek svoje srce v oblast strasti ter ne brzda svojega hudega nagnenja z močjo volje in se ne dá voditi od pravega spoznanja svojega razuma, kakor hitro premagan popusti boj proti skušnjavam; postane njegovo srce plen in suženj onega ognja poželjivosti, ki v njem polje te ga vleče le k posvetnim in minljivim stvarim. Ker so ga strasti vsega oamile ter mu duhovne oči zatemnile, se on ne zmeni več za to, kar uči sv. vera, temuč nebrzdano hrepenenje po vživanju mu vzbuja željo, da bi ne bilo vse resnično, kar uči vera. Kmalu se naveliča hudega boja mej krepostjo in hudobijo, začne zanemarjati krščanske dolžnosti, svete zakramente, službo božjo in molitev. Z veliko bistrornostjo išče vzroke in razloge, s katerimi bi se mogel opravičevati in vsaj nekoliko pohladiti nemirno, pekočo vest in, ker mu nobeden ne zadosti, skuša zadušiti glas vesti z branjem vmazanih knjig, v razuzdanosti in nezmernosti, v družbi brezbožnih tovarišev. Polagoma pride tako daleč, da zavrne vero mej staro šaro ter jo prišteva mej izmišljotine in imeňuje barbarstvo. Seveda tudi on noče biti brez нравnosti. Toda ta нравnost ne sme biti ozkosrčna in prenapeta temuč, brez predsodkov, kakor je osnovana v naravi sami „brezverskega vplivanja, нравnost, ki dovoljuje človeku“ vživanje življenja v najpopolnšem pomenu besede. To je нравnost, da se Bog vsmili! нравnost, katera pristuje nespametni živali, ne pa od Boga vstvarjenemu z razumom in voljo obdarovanemu človeku. Pri tem se pa še sklicujejo na stare paganske narode, posebno na narod grški. Seveda brez vsacega razloga. Čeravno so bili oni narodi zabredli v velike zmote glede božjega bitja in pravega bogoslužja,

¹⁾ Janssen, Zeit. u. Lebensbilder (1. Aufl.) 125 f.

vender tako daleč niso zašli, da bi trdili — npravstveno živeti je mogoče brez vere. Prva vseh postav, pri vsakem narodu je bogoslužje, pravi Sokrat (Xenophon Memorab. 4. 4.). Aristotel izvaja potrebo vere iz splošnjega prepričanja ljudi ter pravi: „Človek je vstvarjen za resnico in zavoljo tega ne more drugače kot resnično biti to, kar se splošno veruje.“ (Rhetor. 1, 1, 11.). Še bolj določno govori Platon: „Vsak, ki hoče srečen biti, se mora v ponižnosti in zatajevanju podvreči božji postavi. Ošabneži, ki se v bogastvu, lepoti in mladosti prevzamejo, sicer trdè, da morejo shajati brez Boga in se tudi kar nič ne pomišljajo tako učiti tudi druge. Dokler se jim dobro godi, res pravijo, da se živi na ta način prav prijetno. Pa to je le goljufiva omamljenost. V resnici delajo le škodo in povzročujejo nesrečo ter vničujejo družine in države. Resnično plemenit mož pa sprevidi, da obstoji najlepši del njegovega življenja, najboljša vaja kreposti in najgotoviša pot k blaženosti v tem, da se združi z Bogom v molitvi, v darovih in vsakovrstnem češčenju.“ (Leg. 4.) Sokrat, Plato, Aristotel, to so po našem mnenju gotovo vredni zastopniki grškega naroda, pa kakor smo slišali, oni niso nikedar učili, da se mora npravnost odtrgati in oprostiti verskega vpliva, temu ravno nasprotno.

O, da bi se le hotel kaj učiti od starih sedanji neverni svet ter po njih zgledu s tolikim hrepenenjem iskati resnico! Toda on beži pred njo, maši si ušesa, otesa se je kot sitne opominjalke ter služi naprej svoj strastni in nebrzdani poželjivosti srca.

Resnično je, kar pravi neki učenik duhovnega življenja: „Nevera ni prvi greh. Ona je kazen za druge grehe. Greh se kaznuje z grehom.“ Ko je bil ponudil dominikan P. Laberthonie slovečemu filozofu Bouguerju, ki je bil ob svojem času dika francoske akademije, nekatera znanstvena dela o veri s tem namenom, da bi jih študiral ter se spreobrnil, je filozof vpričo mnogih odgovoril: „Jaz sem bil neveren le zaradi tega, ker je bilo moje srce vdano grehu; lotite se toraj najvažnišega, da ozdravite rajši moje serce v sv. pokori, kakor pa da me podučite.“ Spreobrnjenje tega učenjaka je bilo resnično in stano vitno. Krščansko je umrl l. 1758.

Ni zastoj rekel vže sv. apostelj Pavel (1. Tim. 1. 19.): „Dobro vest so nekateri zavrgli in od vere odpadli.“ K tem besedam opomni sv. Janez Krizostom: „Po vsi pravici. Zakaj kakoršno je življenje, tak je nauk. Zaradi tega jih je toliko padlo nazaj v ajdovsko malikovalstvo. Da bi jih namreč ne mučil strah pred prihodnostjo, se trudijo na vso moč pregovoriti, da je vse, kar vera uči, neresnično in izmišljeno“. Da, resnica jim napravlja strah, da prebledè, ko jo slišijo. Podobni so onemu podkupljivemu in prešestnemu rimskemu prokonzulu Feliksu, h katere mu je bil prišel sv. apostelj Pavel ter mu začel govoriti „o

pravici in čistosti in prihodnji sodbi. Feliks je pa prestrašen rekel: Za zdaj le pojdi, ob priložnem času te bom pa poklical.“ (Ap. dej. 24. 25).

Prevzetnost in napuh združen s čudovito lahkomiselnostjo in pa slabo, pregrešno življenje, to so nekateri in sicer poglavitni vzroki sedanje verske mlačnosti in brezbožnosti na svetu. Sveta dolžnost vsakega, ki ima še kaj srca za pravo srečo in napredek svojega naroda, je: z vso močjo vstaviti se temu pogubonosnemu toku in duhu časa. Le neomahljiva in stanovitna delavnost blagih in značajnih mož more odvrniti nesrečo, katera nam preti v prihodnosti. Resnice sicer laž ne more premagati, vendar ne sme manjkati braniteljev, kjer je toliko lažnikov in zapeljivcev.

P. A.



Liberalizem v našem srednjem šolstvu.

Spomini.

Dvajset let. — Kaj? — Zakaj?

Te dni sem se poslovil od zavoda¹⁾, katerega gojenci obiskujejo državno gimnazijo. Preživel sem v njem dvajset let, torej cvet možke dobe. Ta leta padejo v dobo, v kateri se je naredil prvi poskus z novim šolskim zakonom, katerega je l. 1868 liberalizem naklonil avstrijskim narodom. Novi zakon je šolo odtrgal od Kristusa in njegove cerkve izročivši jo mejverski državi. Z mladeniško gorečnostjo, s ponosno samozavestjo so se šole začele prevstrojevati po načelih novega zakonika. In od teh načel se je pričakovala nova, zlata doba. V kratkem je imel svet videti, da Pij IX ni prave zadel, ko je obsodil naše nove šolske postave kot zaničevanja vredne — abominabiles!

Skozi dvajset let torej sem imel priliko v neposredni bližini, občujoč vsak dan z dijaki, opazovati duh in smer novodobne, liberalne vzgoje, okušati sad, ki ga obraja. Kar sem pri tem opazil, izkusil, o tem sem nekoliko vže pisal v cerkveno-vradnem listu „Folium periodicum“; veliko več pa sem zamolčal iz raznih, lahko umljivih ozirrov.

O državni šoli in odgoji pisati ima pravico vsak prosti državljan. Šola je ja v en zavod; javne zadeve se smejo javno

¹⁾ Malo semenišče „Andreanum“.

razpravljati, ocenjati. Učitelj v šoli je kakor duhoven v cerkvi. To, kar govori v šoli kot učitelj, ima pravico zvedeti, presoјati občinstvo, katerega otroci se vzgajajo v šoli. Zdi se nam potrebno to povdarjati, da ne bo pač nihče mislil, kakor bi dijaki, kateri starišem ali drugim razodevajo, kar so v šoli slišali, bili o v a d u h i.

Mi sicer nismo nikoli radi učiteljev izpraševali dijakov, kakor bi imeli po raznih razredih razpostavljene svoje ogleduhe. To bi ne bilo prav! Kar smo zvedeli, zvedeli smo le bolj slučajno, izvršujoč svoj posel. Da se pa v teku dvajset let marisikaj sliši in zvě, je naravno, ker oči in ušes človek vender ne more držati zaprtih! Je pa še tudi drug razlog, ki nas je napatil, nekaj pisati o srednješolski odgoji. Znano je, da smo po „Rimskem Katoliku“ in posebno še po „Dijaški Prilogi“ stopili v ožišo dotiko sè slovenskimi dijaki. Naši nameni pri tem so bili čisti, plemeniti. Vender se je dotičnim šolskim oblastvom zdelo potrebno, prepovedati dijakom prejemanje in čitanje našega lista ter sploh vstaviti vsako obćevanje z nami. Tožili so nas na najvišjem mestu, odkoder je tudi v teku osmih mesecev dvakrat na slovenske gimnazije došla omenjena prepoved. Naša ponižna prošnja na visoko ministerstvo: naj bi se nam doposlal dotični odlok, se ni vslisala; tem manj se je blagovolilo ozirati se na našo pritožbo. Obsojeni smo brez milosti! Liberalni listi, kateri nas imajo za vladue klečepalce, so s presrčnim veseljem pozdravili omenjeno prepoved. Prav. Ali ravno zato bi hoteli tudi mi sè svčje strani pojasniti občinstvu, kaj sme ista šolska mladež, katera se je radi razširjanja in branja „Rimskega Katolika“ na neki gimnaziji kaznovala sè zaporom in z vkori, kaj sme in celo mora ta mladež brati in naročati si vsled priporočila ali izrečnega povelja svojih odgojiteljev. Bodi torej pričujoči spis ob enem naša obramba ter pokaži svetu, kako prenačljeno in nedosledno je bilo iztirati iz srednjih šol list, kateri more le koristen biti mladini.

Obćinstvo, katero s tolikimi žrtvami vzdržuje javne šole, navadno niti pojma nima o šolstvu, katero bi imelo njemu služiti, niti o duhu, ki taisto preveva. Šola je ločena od družine; država edina vlada in gospoduje tukaj absolutno po svojih skrbno izbranih, dobro plačanih organih, strogo se držeč brezčutnih paragrafov; po šolskih svetih ji je zagotovljena večina najvišji volji vedno klanjajočih se mož; vsaka želja, ki bi prišla od drugod ter hotela vplivati na šolski mehanizem od neyradne strani, se kompaktno odvrne in vjalovi; vsaka pritožba je neosnovana, da, vže kot taka je žaljiva! Ali čudo tedaj, da vsakemu upade pogum, črhiniti ali zapisati le besedico proti vzorni, nedosegljivi državni vzgoji!

Kaj pa tako zyani ljudski zastopniki, ki sedijo v deželnih in državnem zboru? Berite govore in pritožbe, kakor se navadno slišijo ob razpravi letnega proračuna! Poslušajte interpela-

cije, potrebne in nepotrebne, s katerimi se od državnih poslancev nadlegujejo ministri! Tu so dvojezične table, tu poštni pečati, pa zopet rudeče srajce privačenskih sokolov, katere je vlada prepovedala — taki in enaki so predmeti glasovitih interpelacij, na katere mora vlada odgovarjati, da ne pade v nemilost pri ljudskih zastopnikih..... Prav! Mi pa mislimo, da vse to so malosti v primeri z drugimi, vero in najvišja načela zadevajočimi vprašanji. In tako vprašanje je dandanes v prvi vrsti šolsko vprašanje. O njem se leto za letom pridno — molči, kakor da bi tu ne šlo za naše najvišje interese! Kakor smo zvedeli iz gotovega vira, so hoteli nekateri pogumni možje pred letom dni spraviti pred državni zbor zadevo, ki se je dotikala ljubljanske višje gimnazije; svet naj bi bil daleč po Avstriji zvedel, kaj vse se na državnih šolah goyori in bere! Toda bili so ravno naši slovenski, s koalicijo zaročeni poslanci, kateri so vso to reč skrbno zaprečili.... Čemu pač? Reč pretiravajo vročekrvni kapelani in neskušeni vredniki, mej katere spadamo pač tudi mi! V šolah pa je vse dobro, vse postayno, vse krščansko. Tako je h o t e l a koalicija. Hvala Bogu, da je ta koalicija — bila.

Res, žalostno! Človek z vso pravico povprašuje, čemu sploh so poslanci? Ali res le za to, da nam za davke glasujejo? So nekatere reči, ki ne morejo priti v javnost drugače, kakor po glasu neodgovornih, nedotakljivih ljudskih zastopnikov. Ako mi pišemo, se nam konfiscira, ako se postavno pritožimo, se naše pritožbe — vržejo pod klop, nas same pa se sumniči kot hujskače, zapeljivce! O koliko smo trpeli od koalicijske mōre! No, zdaj je razbita, in njeni častilci imajo čas gledati, kako votel je bil malik, katerega so molili. Zdaj smo — upamo — prosti tudi mi, da izprašujemo na šolstvu njeno slabo vest ter ji očitamo grehe, katerih svet ne pozna.

„Rimski Katolik“ in njega razmerje do dijakov.

Ko smo pred sedmimi leti sklenili izdajati „Rimski Katolik“, nas je nehoté peljala misel tudi na dijake, v katerih družini smo živeli, deleč ž njimi veselje in žalost. Ako sploh kedo, smo gotovo mi dobro poznali njih prave potrebe, njih težnje, njih ideale. Tedaj se nam je samo ob sebi stavilo vprašanje: ali bomo mogli koristni biti tudi dijakom? ali bode naš list tak, da ga bodo smeli brati tudi oni? — Zakaj ne? dobili smo za odgovor. Vže v vabilu k naročbi smo bili naznanili, da bomo ocenjali Stritarja in druge pisatelje; zakaj bi torej ne smeli brati takih ocen dijaki, kateri večino svojih prostih ur porabljaajo v branje raznih slovstvenih del? Pa naš list si je bil postavil nalogo, načelno razpravljati časovna vprašanja, vsled česar mu ni bilo mogoče

popolnoma izogibati se politike . . . A dijakom je politika prepovedano polje! Naš list torej ne bo za dijake! Toda mi smo tudi dobro vedeli, kako razširjen mej dijaštvom je bil list izrečno politiške, celó panslavistične tendence — „Slovan“, za njim „Slovanski Svet;“ vedeli smo, kako so dijaki vedno prejeli razne politične liste, celó „Slovenski Narod“ itd., kako je zadnjih let posebno dijaško glasilo „Vesna“ nabiralo si iz dijaških krogov naročnikov, sotrudnikov, pristašev za politiške in celo proti-avstrijske pa socijalistične smotre (glej pravdo proti „Omladini“); in kar se še posebe politike tiče, znano nam je bilo, kako se v višjih razredih srednjih šol dijakom naznanja, da smejo obiskovati gostilne in kavarne (česar se mladi gospodje, kakor vé ves svet in tudi gospodje profesorji, tudi pridno poslužujejo), kjer najdejo na mizi vedno raznih političnih listov, katere seveda tudi beró (tako šola sama navaja dijake k politiki) — mi tedaj, ki smo vse to in drugo dobro vedeli, smo pač menili, da tudi „Rimskega Katolika“ politika, ki je imela biti listu le postranski predmet in vedno le načelna, bi ne smela dajati nikomur povoda, svariti dijake pred njim ali ga prepovedovati. Brez pomislika, kot večletni, v e s t n i izgojevatelj smo sklenili, list dajati v branje tudi dijakom, gotovo samo zrelem, odraslim dijakom srednjih učilišč.

Pa še nekaj drugega je, kar nas je nagibalo to storiti. Mi smo vedeli in večkrat se solzami v očeh obžalovali, kako razni faktorji delajo pri učeči se mladini srednjih in višjih učilišč na to, da bi v mladih duhovih omajali pravo prepričanje, zadušili versko misel. Materijalizem, večkrat v zvezi z nekim mračnim, nezdravim idealizmom, tare dandanes duhove, pustoši, srca. Imej človek le iskrico krščanske ljubezni do mladine, katero si je sv. Duh posvetil v svoj živi tempelj, mora pri tem razdejalnem delu iz dna svojega srca britko zastokati; poroditi se mu mora trden sklep, da bo, veljaj, kar hoče, krepko zavihtel meč v obrambo božjega svetišča. Ne napadati kogarkoli, ampak pred napadi braniti ono mladino, do katere ima cerkev in družina najsvetejše pravo — to smo vedno in vselej namerjali, ko smo ocenjali pisatelje in pesnike, ko smo vabili dijake v krog svojega lista. Težko je kedaj naš list zagledal beli dan, da bi se ne bila napadala, sramotila načela, ki so prvi pogoj vsakega pravega napredka in sreče. Še dovolj prizanesljivo smo ravnali; naši glavni napadi v listu so se obračali proti materijalizmu, bodisi v filozofiji, v politiki ali v leposlovji. Kolikokrat se nas je polotila skušnjava, da bi konkretniše govorili ter s prstom pokazali, kje se dandanes večkrat mladini obujajo dvomi o neumrljivosti duše, o bivanji Boga itd. Toda te skušnjave smo premagavali, ker nismo hoteli učitelje pripravljati ob veljavo pri mladini. Prizanesljivo smo ravnali ter tako pričakovali, da se bo prizaneslo tudi nam t. j. da se bodo naše objektivne, stvarne razprave

vsaj brez očitne nevolje sprejemale in se ne bo mladina s kaznimi in žuganjem odvracala od našega lista. Ako se nas izobčuje, ker branimo, kar nam je najsvetejše, naj bi mi molčali k napadanju onih resnic, za katere smo pripravljene vsak hip dati kri in življenje?! Ne, povzdignili bomo glas — bodi ljubo ali neljubo — da pač nihče ne misli, kakor bi bilo pri nas vse v najlepšem redu, kakor bi ne pretila od šole, v kateri se je indiferentizem pozakoni, veri in nravi nobena nevarnost!

Drugih namenov nismo imeli. S pismi „slovenskim dijakom“ smo hoteli le še v ožjo zvezo stopiti s srednješolskim dijaštvom, podučevati je na njemu primeren način, razpravljati z njim razne koristne reči ter spodbujati je k vstrajnemu, plemenitemu delovanju. Prepričani smo bili, da mladeniči, kateri izpovedajo načela našega lista, ne morejo moralno propasti, da ohranijo čisto vero in vest in morajo biti kedaj koristni udje cerkve in države. Vedeli smo iz lastne skušnje, koliko zlatega časa potratijo dandanes mladina z branjem mehkužnih leposlovnih spisov, povestij, romanov itd. S tem se enostransko goji domišljija in sentimentalnost, a vlenabljuje se druge, višje vzmožnosti dušne. Zatorej smo hoteli mladino napeljavati k vstrajnemu branju in treznemu razmišljanju znanstvenih in filozofičnih razprav, kakoršne prinaša „R. Kat.“; zvajati smo jo hoteli na pot resnega mišljenja ter tako Slovincem vzgajati može-mislitelje, može-značaje. Izgovor, da mladina ni še zrela za čitanje filozofičnih spisov, je pač piškav. Česar mladina nikakor ne razume, to kmalu opusti; a skušnja nas je učila, da je v našem listu vedno našla veliko hrane, prebavljive in koristne; in hvala Bogu, da je list pri mladini obrodil veliko sadu. Čudno pač, kako se s toliko vestnostjo pazi, da bi mladina ne dobila v roke previsokega, nerazumljivega berila, ko se ji vender v šoli sami in v šolskih knjigah podaje toliko skrivnostnega in celó izomikanemu mislitelju nepristopnega! Taki so pač nekateri pesniki, kakor šopirno zveneči Schiller ali Goethe v svojem kabalistično-mističnem „Faustu.“ In kaj naj še le rečemo o tajnostnem slogu Lindnerjeve uvodne filozofije in družih njegovih knjig, ki se rabijo v višjih gimnazijskih razredih in na drugih srednjih učiliščih! Tukaj naj bi se začelo z izključevanjem in čiščenjem nerazumljivih knjig!

Nevarnosti, ki pretijo šolski mladini od slovstva.

Mi jemljemo slovstvo v širšem pomenu o vsem, kar se nam podaje v knjigi. Slovstvo je dandanes velemoč. Tudi mladina zajemlje največ duševne hrane iz tiskane knjige. Zatorej je prevelike važnosti, kake knjige dajemo dijakom v roke, kake knjige jim priporočamo v berilo.

Začnimo pri knjigah, ki so vradno potrjene za šolsko rabo.

Menimo, da bi se posebno pri takih moralo skrbno paziti, da niti ena beseda ne žali bodisi verskega ali нравstvenega čuta. Pa žalibog, da temu ni tako; in tako neče biti, dasi smo i mi i drugi vže opozarjali na nekatere šolske knjige.

Predaleč bi segli, ako bi hoteli premotrivati vse knjige, ki so od vis. c. kr. ministerstva potrjene za šolsko rabo in so tudi resnično v rabi na raznih gimnazijih in drugih učiteljških. Koliko je tu krivih naukov, koliko očitnih ali zakritih herezij!

Darwinizem se tako rad vtihotaplja v naše šole bodisi po knjigah bodisi po predavanji gospodov profesorjev. Na goriškem kakor tudi na ljubljanskem višjem gimnaziji se danes kot učna knjiga za naravoslovje rabi: Dr. Vitus Grabner „Leitfaden der Zoologie,“ katera je na več krajih pisana v darwinističnem in materijalističnem duhu. Na strani 62-63 se n. pr. bere: Die Erklärung der Verwandtschaft zwischen den einzelnen Thierformen wäre sehr einfach, wenn man von der Annahme ausginge, dass die jetzt lebenden Thierformen von einfacher gebauten Vorfahren abstammen. Für die Zulässigkeit... scheinen... zu sprechen: a) Wir können zum Theile direct beobachten, dass die jetzt lebenden Thierformen oder Arten sich verändern (variieren) und dass insbesondere aus den vorhandenen Arten auf dem Wege der Fortpflanzung (Kreuzung) und Anpassung neue Formen sich entwickeln. . . .

4. Aus dem Bisherigen scheint zu folgen, dass es nur ein einziges natürliches System der Thiere geben kann. — Stran 113: Vögel der Kreide u. Juraperiode. — Darum nannte man dieses auf niedrige Vorfahren hindeutendes Thier auch Fischvogel. — Stran 127: Der Umstand, dass der Frosch im Laufe seiner... Entwicklung Zustände durchmacht..., deutet darauf hin, dass die heutigen kienelosen Landamphibien von kienathmenden, Wasserthieren abstammen.

Pripomniti je treba, da so v knjigi besede, katere naj bi bralcu vsilile Darwinovo mnenje, tiskane z razmaknjenimi črkami. Vednost ima vže po svojem pojmu namen izsledovati resnico. Vsako raziskovanje ali obravnavanje pa, ki logičnim pravilom in neovrgljivo dokazanim resnicam bije v obraz, ne zasluzi imena „znanstvenega raziskovanja.“ In take hibe se nahajajo v omenjeni knjigi. Da profesor te napake učne knjige popravi, bi moral učencem pri razlagi povedati, da oni videz (escheinen Gründe dafür zu sprechen.... es scheint abzustammen) ni resnica, da ta podobnost tukaj temeljito goljufa. Profesorju-naravoslovcu morajo vže po poklicu znani biti učenjaki, kateri so Darwinovo teorijo kritično pretresali in temeljito zavrgli n. pr. Froschhammer v „Athenaeum“ (München 1862 p. 439-530). Znan bi mu moral biti tudi Jul. Wilh. Wigand. Nepri-

stranskemu naravoslovcu tudi ne sme biti odveč, pečati se s katoliškimi učenjaki, kakor je: Pesch — die grossen Welträttsel. Ako hoče profesor glede tega vprašanja učencem popolno objektivno resnico govoriti, jim mora ob priliki povedati, da so možje, kakor ameriški geolog Dawson, angleški paleontolog Nicholson (Evolutionstheorie), francoski antropolog A. de Quatrefages (das Menschengeschlecht, Leipzig 1878) in dr. strogo dokazali in za vselej znanstveno dognali, da vsej Darwinovi hipotezi manjka znanstvene vtemeljitve, da je ista le nedolžna igrača, s katero naj se modroslovci še nekoliko poigrajo. Darwinova teorija se je preživela: tako govori dandanes učentjak-naravoslovec. Toda žalibog, da kaj takega dijaki v šoli ne slišijo vselej. Ne le da se Darwin odločno ne obsoja, ampak skuša se celó v smislu njegove teorije reševati vprašanja o duši, o Bogu, o vesoljstvu itd. Na ljubljanskem višjem gimnaziju so pred letom tožili profesorja, kako je z nepredvidnim razlaganjem, da živali mislijo, sklepajo, da živalski starši svoje mladiče učijo itd., napeljeval svoje učence k misli, kakor bi ne bilo bistvene razlike mej človekom in živalijo. Ravno tako je l. 1895 profesor na goriški gimnaziji pri razlaganju človeškega okostja povspel se do trditve, ki mora v dijakih pač obuditi misel, da človek ni nič družega, nego višje razvita opica. Poslušajmo: Moglo bi se celó iz števila repnih vrtencev (Schwanzwirbel) sklepati na kulturno stopinjo človekovo, v smislu, da stoji le-tá na višji stopinji kulture, ako je število taistih manjše, in nasprotno — prav tako, kakor imajo pri opicah višje razvite krajši rep, nego nižje stoječe. Tako n. pr. gorila nima celó nobenega repa.¹⁾

Drug profesor istega gimnazija je pred meseci pri razlaganju Ksenofontovih „Spominov na Sokrata“ modroval tako-le: To, o čemer so Sokrat in drugi stari filozofi raziskavali (namreč o bitji vesmira t. j. iz česa svet obstaja: iz vode ali ognja, ali se giblje ali v miru stoji), nam je vže davno jasno. Zdaj se vprašuje le po početku, po postanku vesoljstva, torej ali biva Bog ali ne? Ako pa vzamemo, da bo znanost v isti meri napredovala, kakor doslej, tedaj smemo sklepati, da v tolikem času, kolikor ga je preteklo od Sokrata do nas, bode v prihodnosti to določeno. Najverjetniši je postanek vsled gibanja, torej po teoriji Darwinovi.²⁾

¹⁾ Man könnte sogar aus der Anzahl der Schwanzwirbel auf die Kulturstufe des Menschen schliessen, in dem Sinne, dass er auf einer höheren Kulturstufe steht, wenn die Anzahl derselben kleiner ist, und umgekehrt; gleichwie bei den Affen die höher entwickelten einen kürzeren Schwanz haben als die niedriger stehenden. So hat z. B. der Gorilla gar keinen Schwanz.

²⁾ Ta očitno darwinistični, ateistični nauk se je v javni šoli slišal l. 1895. Nemški original: Darüber, was Sokrates und die anderen alten Philosophen geforscht haben (nämlich über das Wessen des Weltalls d. i. woraus es besteht, ob aus Wasser oder Feuer, ob es sich bewege oder stillstehe), sind

Isto tako diši močno po darwinizmu celó „Slovensko berilo“ za peti in šesti razred srednjih šol — sestavil in izdal dr. Jakob Sket.¹⁾ Vzemimo št. 162 z naslovom: „O pojavih prirodnih nagonov pri živalih.“ Primeri vrsto 81 in dalje: „Pa saj nam ni treba iskati v daljavi dokazov za to, da imajo živali razum; najboljši dokaz nam je istina . . .“ Dalje vrste od 93 — 102 (str. 352), katere prepíšemo doslovno: „Razumu v zavesti dejstvujočemu stavimo tedaj nasproti prirodni nagon, ki, ne poznavajoč namena, tako svoja dejanja vravnava, da se doseže nezmotljivo pravi smoter. Pretežavno je čestokrat razsoditi, izvira li tako dejanje iz instinkta, ali pa mu je razum izvor; težavnost se ne malo poveča s tem, da ne poznamo načina, kako živali svoje misli razodevajo; manjka nam torej pravega merila v presojo duševnih sposobnosti živalskih; moramo jih torej primerjati s človeškimi odnošaji, katere edino razumevamo. Motili pa se ne bodemo, če vzamemo, da se ravnajo višje živali večji del, nižje pa nemara izključljivo po prirodnem nagonu.“ Poprej, v vrsti 90, je bil namreč rekel: „Mnoge živali imajo razumnost in pomnjevost, stvarjajo si pomisli, sodijo in sklepajo.“ Definicija: človek je razumna žival — velja potemtakem nič manj o volu, slonu, pesu in opici. Potem pa išči še razlike mej človekom in živalijo! Ali je žival človek ali pa je človek žival; vsekako pa sta si po bistvu enaka, ker oba imata razumnost; ločita se le vtoliko, vkolikor ima človek skupno bistvo v veliko višji meri popolnosti, kakor žival. Da je pisatelj omenjene razprave, g. H. Schreiner, v resnici darwinist, kažejo tudi besede na str. 356 vrsta 281-283, kjer govori o znani darwinistični „borbi za obstanek.“

Pa kar se ne doseže sè šolskimi knjigami²⁾, to mora dopolniti domače berilo. Pripomniti nam je, da dandanašnji skoraj vse privatno berilo učencev vodi šola sama. Osnovale so se „di-

wir schon längst hinaus. Jetzt handelt es sich nur um den Anfang, um die Entstehung des Weltalls, also ob es einen Gott gibt oder nicht. Wenn wir aber voraussetzen, dass die Wissenschaft in demselben Grade fortschreiten wird, wie bis jetzt, so können wir schliessen, dass in einer solchen Spanne Zeit, wie sie von Sokrates bis auf uns verfloßen ist, in der Zukunft dies erklärt sein wird. Am wahrscheinlichsten ist die Entstehung durch Bewegung also nach der Theorie Darwins.

¹⁾ Na to opozarjamo posebno tiste Slovence, ki še vedno tako radi povdarjaje vernost in devištvo slovenskega slovstva!

²⁾ O filozofiji, ki se predava v višjih razredih naših gimnazijev in na učiteljskih, smo vže večkrat govorili v našem listu. To je filozofija Kantovega kritizma, kolikor jo je predelal posebno Herbart pa njegov navdušeni privrženec — dr. Lindner. Ta filozofija je v svojem jedru izrečno zavržena od katoliške cerkve; ona ne pripelje človeka čez meje subjektivnega dvoma; po njej se ne dá dokazati niti bivanje Boga niti duhovnost in neumrljivost duše; po njej je volja prosta le a coactione, a ne a necessitate (očitna herezija); ta filozofija pridiguje od Boga in od njegove volje neodvisno moralo, je krščanstvu skozi in skozi sovražna, ta filozofija pomežikuje z darwinizmom!

jaške biblijoteke,“ iz katerih dobivajo srednješolci knjig na dom. V Gorici imamo tudi tako zvano „študijsko biblijoteko“ — Studienbibliothek, katero vpravljata dva gimnazijska profesorja; iz te poslednje si posebno dijaki višjih razredov izposojajo privatnega berila, večkrat na izrečno priporočilo svojih profesorjev.

Ni še tri leta od tega, ko sem pri nekem petošolcu našel knjigo „Das Buch der Erfindungen“ — pisano popolnoma v materialističnem duhu. Kakor smo za gotovo zvedeli, dobiva se ista knjiga neredkokrat tudi v rokah ljubljanskih nižjegimnazijcev. Koj v I. zvezku je načrtano rodbinsko deblo (Stammbaum) sesalcev, iz katerega se ima bravec učiti, kako se je človek iz najmanjše vrste živali polagoma, po preteku toliko in toliko tisočletij, razvil do sedanje kulturne stopinje. Kar očitno in naravnost se izpoveda: Človek je z opico skupnega rodu! V 6. zvezku pravi pisatelj nekje, da to ni nobena sramota za človeka, če misli in se dá prepričati, da so njegovi predniki bili — živali. Trdovratnost proti temu nauku je le neumna ošabnost; sicer pa se izgovarja, da mu manjka prostora za obširnije razkazovanje. „Enake nauke sem našel — tako nam poroča pisatelj iz Ljubljane — v dveh drugih, iz dijaške biblijoteke dijakom izposojenih knjigah naravoslovnega zapopadka. Ena je imela naslov: „Allgemeine Naturgeschichte“ III Band, druga: „Aus der Urwelt“. Nadalje nam omenja isti prijatelj delo, ki je je našel pri nekem dijaku: „Weltgeschichte für das Volk“ von J. G. Vogt. Ne da bi bil dijak to delo dobil iz dijaške knjižnice, pač pa je je v Kleinmayerjevi knjigarni kupil sam v svoji navdušenosti za Darwina in Vogta, katera je slišal hvaliti v šoli. V tem delu beró se baje grozoviti nauki!

Sploh je neverjetno, kako malo ali nič se ne pazi, kaj se mladini priporoča, kaj se ji podaje v berilo. Kako se obujajo dvomi, kako se mori in zaдушuje verska misel v mladih krščansko vzgojenih duhovnih, kako se dražijo živinske strasti, kako se žali nrafski čut! In to po knjigah, ki jih mladina dobiva od šole, od profesorjev! Naj se nam dovoli, da v naslednjem navedemo nekaj slučajev v dokaz svojim trditvam, ki se gotovo marioskomu zdé — pretrde.

Židovskega Heine-ja se danes sramujejo vže Nemci sami. Mej Heine-jevimi deli se pa gledé protikršćanskih nazorov in umazanosti odlikuje knjiga „Reisebilder.“ In vender smo vže tudi to delo našli v rokah višjegimnazijcev iz „Studienbibliothek“! Teško je najti krščansko resnico, katere bi brezbožni žid v tej knjigi ne sramotil, persifliral; naturalizem, panteizem, materijalizem — eno z drugim je skupaj zmetano; hijerarhija katoliška se z židovskim sarkazmom smeši in zaničevanju izpostavlja. Mi smo pred leti iz te knjige, ki smo jo dobili pri nekem višjegimnazijcu posojeno iz študijske biblijoteke, izercpali nekaj strani dotičnih, vero in nrafski globoko žalečih mest, ter smo izpisek

predložili kot nekako spomenico nekemu višjemu mestu — pa brez vsakega vspeha, kakor so sploh vsi naši koraki, vse pri-
tožbe ostale — glas vpijočega v puščavi.

Dne 5. nov. 1892 smo naleteli na vže zgoraj imenovano knjigo „Buch der Erfindungen II, kjer se str. 11. bere: „Seznanje z njeimi (narave) prikaznimi in zakoni je slednjič osvobodilo tudi misli, katere so po Galilei-u in Koperniku napravile prvo razpoklino v onem strašnem krogu neumnosti in laži, s katerim je bila hijerarhija pokrila narode.“¹⁾

Dne 7. nov. 1892 sem dobil pri petošolcu „Gestäckers Gesammelte Schriften IV,“ kjer se premleva misel, da so vsa verstva dobra, se smeši „edino zveličavna cerkev“, se vdriha po kat. „nestrpnosti“ — sploh je vse pisano tako, da more in mora omajati versko prepričanje neskušenega mladega čitatelja.

Dne 4. feb. 1892 je petošolec prinesel iz študijske biblioteke knjigo: „Dante Alighieri“, von Joh. Andr. Scartazzini, Frankfurt a. M. 1879, 2. Ausg. Vzel jo je na izrečno priporočilo svojega profesorja, in dal mu jo je profesor. Iz te knjige le nekaj mest. „Le prehitro so bili tako zvani poslanci Jezusa Kristusa popolnoma pozabili, da jih njih božji mojster ni poklical, da bi kraljevali, ampak da bi služili.“ Govori se o „schrankenlosem Stolz“ rimskega papeža, ki se označuje kot „stolzer und ehr-süchtiger Oberpriester“; katoliška duhovščina je „das hochmütige Pfaffenthum.“ O duhovnih se ne vé lepšega pisati, nego: „Bei Nacht im Bordell, des Morgens am Altar; bei Nacht umarmen sie die Venustochter, des Morgens tasten sie den Sohn der Jungfrau an“. Sicer pa pisatelj božanstvo Kristusovo očitno taji: „Als der geniale, reichbegabte und hochstrebende Zimmermannssohn aus Toscana (Gregorij VII.) zur Stelle eines Stellvertreters des armen Zimmermannssohnes aus Galilaea erhoben ward . . .“ Taki in enaki „lepi“ nauki se nahajajo vže na prvih straneh!

Iz iste biblioteke smo našli pri nekem petošolcu dne 28. marcija 1894 knjigo: „Goethes Leben und Schriften“ von Lewes, übersezt von Dr. Julius Frese. Tu se zameta vsako pozitivno verstvo, taji se božanstvo Kristusovo (II. 324 ss.); Goethe se slavi kot panteist in spinozist; Bog je „veliki bog narave“, zatoorej je napačno moliti in častiti osebnega, nadsvetnega Boga, kajti Bog se identifikuje z naravo, češčenje božje je le češčenje narave, ono je gola, čista človečnost — reinste Humanität.

Istega leta dne 5. aprila sem naletel pri nekem petošolcu na „Heinrich Zschokke's Gesammelte Schriften I,“ kjer v znanem

¹⁾ „Das Vertrautwerden mit ihren (der Natur) Erscheinungen und Gesetzen machte endlich auch die Gedanken frei, die durch Galilei und Kopernikus den ersten Riss in jene furchtbare Decke der Dummheit und Lüge rissen, welche die Hierarchie über die Völker gebreitet hatte.“

mističnem slogu nemških panteistov modruje in kvasi o vsem mogočem in nemogočem. Najmičniše za mlado vročo, kri je pač, kar se bere v spisu: „Der Eros, oder über die Liebe“; tu se v raznih oblikah vrača nauk, da volja človeška ni prosta, da strast spolne ljubezni je nevtrdna itd. In nam se je v zlo štel spis o „metafiziki spolne ljubezni“, češ, z njim se pohujšuje „nedolžna“ srednješolska mladina; ko vendar nismo imeli drugega namena, nego podajati v njem protistrup na toliko strupa, ki se ga dijak nasrče iz takih in enakih knjig! Moriti se sme — zdraviti se ne sme!

Dne 28. maja 1894 smo videli pri petošolcu iz iste knjižnice: „Berthold Auerbach — Schwarzwälder Dorfgeschichten“, I. u. II. Band. Pisatelj je virtemberški žid, ki nima drugega namena nego podirati krščanstvo, širiti brezverstvo. Tudi zagovarja Auerbach socialistične in demokratične ideje.¹⁾

Pa človek bi skoro mislil, da je sploh težko katera knjiga, ki bi je višjegimnazijec ne dobil iz omenjene knjižnice, kojo, kakor smo rekli, opravljata c. kr. profesorja. Dne 21. dec. 1894 je šestošolec prinesel iz te biblijoteke celo knjigo: „Isabel de Bavière par Alexandre Dumas“. Znano je, da so dela Dumas-a, očeta in sina, vsa brez izjeme na — indeksu! Pa kaj, oblast cerkvena in njene cenzure ne segajo do šole, ki je strla vezi Kristusove zapovedi!

Taka šola seveda ne zna in ne more ceniti, kolike vrednosti je nam, katoličanom, sveta vera, koliko zlo, dà, največje zlo je, ako se nam kali čistost verskega naziranja. Pač čudeži se morajo goditi, ako hoče danes mladenič pri tolikem, vsestranskem protiverskem vplivanju čisto in celo ohraniti svoje krščanstvo. Racionalizem, ki je direktno tajeenje krščanstva, se javno prodaja v imenu in z odobrenjem državne šolske oblasti. Tako imamo pri rokah: „Graesers Schulausgaben classischer Werke.“ Unter Mitwirkung mehrerer Fachmänner herausgegeben von Prof. J. Neubauer. Ta zbirka je za šolsko rabo priporočena od c. kr. naučnega ministerstva, (9. jan. 1888 štev. 301). Da se bo videlo, v katerem duhu se nemški klasiki v tej zbirki ocenjujejo in razlagajo, vzemimo n. pr. glasovitega Lessingovega „Nathan der Weise“. Vže glavna tendenca te drame se obrača proti pozitivnemu krščanstvu, ker se v njem povečuje verski indiferentizem. Krščanstvo zavzema nasproti židovstvu in muhamedanstvu zadnje mesto! Česar ne more dijak sam posneti iz drame, mu podaje na roko razlagatelj dr. Fr. Prosch, kateri v uvodu kaj spretno zagovarja in povečuje Lessingov racionalizem. „Da razumemo Lessingovega „Natana,“ v katerem nam postavlja ideal človečnosti (Humanität), ga moramo primerjati

¹⁾ Prim. Lindemann, Litteraturgeschichte.

z ene strani s temeljnimi mislimi l. 1778 spisanih pogovorov za prostožidarje, z druge strani pa z nazori, ki jih izraža v spisih o „vzgoji človeškega rodu“ (1780). Tako šolski izdajatelj Lessingovega „Natana.“ Zatorej sklepa svoj „uvod“: „V tem, ko judovstvo predstavlja otroško dobo vsega človeškega rodu, reprezentira krščanstvo mladeniško dobo. Otroke strašimo s kaznimi, zatorej je Jehova kaznujoč Bog; z darili spodbujamo hrepenečega mladeniča, zatorej je krščanstvo polno obetanja. V svoji možki dobi, v dobi novega, večnega evangelija, kateri se nam obeta celò v elementarnih knjigah novega zakona, se bo človeštvo povzpelo do najvišje stopinje, katera mu je določena, dobro delajoč zato, ker je dobro, ne, ker je samovoljno plačilo na to postavljeno.“ Tak govor je pač očiten: Mladeniči, otriesite se krščanskih dogem; proč z vero, ako hočete biti zreli možje; cerkev se je preživela — na nje mesto ima stopiti loža; čist evangelij, popolna vera se nahajale v masonstvu; kedor je bil doslej kristijan, bodi odslej mason! Res, lepo!! V tem duhu se naši mladini razlagajo nemški klasiki. In to v imenu, pod pokroviteljstvom ministra za uk in bogočastje!

Omeniti nam je še druge zbirke nemških in drugih klasikov, iz katere se kaj rada zalaga naša mladina. To je Meyerjeva „Volksbücherbibliothek“, Preis jeder Nummer 10 Pfennig. Ta zbirka obsega vse mogoče, poleg marisikaj res klasičnega tudi veliko slabega, kar je za mladino neprimerno ali naravnost pogubno. Tu se nahajajo spisi znanega materijalista Brehma, Diderotovi, Heine-jevi, Ibsenove povesti, Kantova „Kritik der reinen Vernunft“ itd. Sploh ima ta zbirka veliko protikrščanske in nemoralne vsebine. Pa, ali ne vedo šolska oblastva, da je ta zbirka glavna založnica modernih klasikov za našo mladino? Ne vedo?! Pač — pred leti smo celo na vabilu k tej zbirki mej drugim brali pohvalno priporočilo Meyerjevih Volksbücher od — tedanjega c. kr. deželnega šolskega nadzornika za srednja učilišča, dr. Gnada! Ako šolski nadzornik, podpisan kot tak, hvali zbirko, in sicer brez izjeme izdanih del, pomenito pač isto kakor: Dijaki, naročajte si in pridno berite klasike Meyerjeve biblioteke! Dovolj — dijaki v resnici tako tudi de'ajo.

Slovenski klasiki na naših srednjih šolah.

Zdi se nam vmestno in potrebno, v posebnem poglavju spregovoriti dvoja besedi o tem, kako se slovenski klasiki dandanes razlagajo in v branje priporočajo naši mladini.

Mej dobrim in slabim, mej krščanskim in nekrščanskim se v slovenskem slovstvu redkokedaj loči. Pri mnogih velja še zdaj

dogma : kakor na Slovenskem sploh, tako tudi v slovenski knjigi liberalizma ni! Zatorej : dijaki, berite brez pomišljanja vse, kar najdete tiskanega v slovenski besedi ! K splošnemu branju slovenskih klasikov se naša mladina spodbuja in napeljuje z besedo in pismom. Nekrščansko misel je še-le „Rimski Katolik“ umetnostno izvil iz nekaterih slovenskih pisateljev. Ako se potrudimo n. pr. do dijaške knjižnice goriškega gimnazija ter premotrmo nje slovenki oddelek, bomo našli v njej celega Stritarja, celega Jurčiča, vse dunajske in ljubljanske „Zvone“ itd. In dijaki — dovolj, da po enem ali drugem delu vprašajo, želja se jim izpolni. Da bi se oskrbela posebna, pohujšljivih mest očiščena izdaja naših klasikov, na to še ni mislil in najbrže ne misli nihče.

Na ljubljanskem gimnaziju ni menda nič boljše. Še pred poldrugim letom je pisal naš prijatelj, da so tam Jurčičevi romani v celoti, kakor jih je izdal prof. Levce, predpisani za peti in menda celo za četrti razred na deski, kjer se naznanjajo knjige za domače berilo ; dajejo se pa brez razločka tudi vže tretješolcem.

Glavna knjiga, ki se po naših gimnazijah valja po rokah dijakov, je pač vže zgoraj imenovani „Zvon“. Dobivajo njegove letnike iz šolske knjižnice. Koliko racionalističnega, pesimističnega, nekrščanskega je spisal Stritar v „Zvonu,“ kako se dr. Tavčar v njem odlikuje s svojimi realističnimi, oziroma komunističnimi nazori, o tem smo vže obširno pisali v našem listu. Za sedaj še enkrat konstatiramo, da se dijakom iz šolske knjižnice še vedno izposoja tudi Zvonov letnik 1891, ki na prvem mestu nosi glasoviti dr. Tavčarjev roman-pamflet „4000.“ Pred štirimi leti je namestni gymn. učitelj v Ljubljani vže drugošolcu prav goreče priporočal „Zvon“ in Tavčarjeve novele kot najvzorniške proizvode. Mi smo sicer pamflet „4000“ vže ocenili, kakor se spodobi, vender ker se ta najbolj umazana slovenska knjiga še vedno potiska dijakom v roke, naj se nam ne zameri, da, vže radi celotnosti, tudi tu navedemo iz nje nekaj glavnih, celo delo značilnih mest.

Vže kar se bere na prvih osmih straneh o probujenji, o spremljevanji angelja Azraela, o predpeklju in dalje, je v ustih dr. Tavčarjevih cinična ironija na neumrljivost duše, sploh na verske resnice o poslednjih rečeh človekovih. — Stran 14, preobrnjena na navadni govor, bi izražala : Cerkveni dostojanstveniki — papež in škofje — so čestihlepni in lakomni. Vsled teh svojih nelepih lastnosti so si podvrgli svetne vladarje, kateri so slabotniki in prvim nevredni sluge. Na isti strani se pripisuje papežu, kateri bi veljal katoliški cerkvi kot svetnik, trinoška nevsmiljenost, kar je po nazorih kat. vere blasfemija. Str. 16. bi bili profesorji, pod kakoršnim koli vplivom kat. cerkve, največi duševni in gmotni revčeki, in vsled tega neznačajni. — Str. 30-35 nezaslišano drzno smeši krščansko ascetiko. Vstvari

si namreč v svoji razgreti domišljiji nekaj pokvarjenih slik, odbere si nekake pokveke za svoje junake. Nauje obesi potem nekaj nedovoljenih deloma ne bistvenih ascetičnih zunanosti. Na takih spakah naj se občuduje krščanska asceza! Vsi njegovi junaki so sprijeni, hinavski — to je naravna posledica Tavčarjevih pesimističnih in determinističnih nazorov, kakoršne nam večkrat slika v drugih spisih. Iz napominane tvarine ni drugega sklepati kakor: to so pravi bedaki, ti pokorivci; vsa ascetika in nauk kat. cerkve o zatajevanji samega sebe je neumnost! In da dijaki tako sklepajo, priča skušnja in njih govorjenje. — V pogl. V. str. 35, in nasl., v VIII. pogl. str. 57. se norčuje iz evangeljskih svetov. Pod raznimi zaničljivimi spakami namreč, katerim prideva imena vojaških dostojanstvenikov, smeši najbolj redovniški stan. Posebno priljubljeno mu je, pripisovati redovnikom pohotnost, požrešnost, lakomnost, podkupljivost, krutost in najgršo neznačajnost. Vsled takih nelepih lastnosti jim potem zapovedujejo klepetave in malovredne ženske. — Na str. 52. in 53. uganja burke z zakramentom sv. pokore, torej z bistveno napravo sv. katoliške cerkve. V VIII. in IX. poglavju str. 57-78 prideva hinavščino in vse one prej naštete npravnostne hibe frančiškanskemu redu, dalje brez izjeme vsem stopinjam duhovskega stanu: prostom, kanonikom z njihovim škofom ali nadškofom, župnikom itd., tako da si tudi priprost čitatelj mora nasnovati tako ali enako sodbo: tako zaničljivih, grozno spačenih, za vsako zločinstvo sposobnih ljudi ni na svetu, kakor so duhovniki katere koli vrste! — Posebno še omenimo str. 64. — skrunitve svetnikov sv. kat. cerkve, sv. Cirila in Metoda, persiflaže na celibat, ki je naprava sv. cerkve (str. 72), in slednjic najbolj divjaškega napada na duhovščino na strani 75: „Prav tako so govorili licemerci devetnajstega stoletja, zavijajoč oči, zmeraj Boga noseč na jeziku, in grešeč za sleharnim plotom, če je ravno prilika nanesla!“ Zlobniše obrekovanje čez duhovništvo kakor tukaj, se pač še nikoli ni izreklo čez kak drug stan v njegovi celoti. Branje takih knjizur pornokratičnega zapopadka v zvezi s šskandali nekaterih resnično malovrednih subjektov, ki so se vtegnili priklatiti v duhovniški stan, največ vzročuje zaničevanje tega stanu in vsega cerkvenega tudi vže mej srednješolskimi dijaki.

O drugih herezijah in nesnagah, ki so nakopičene v Zvonovih letnikih, smo vže govorili o raznih prilikah. In ta list se brani v dijaški knjižnici! Tak list se od profesorjev priporoča, se izposoja dijakom, v tem ko jim je „Rimski Katolik“ strogo prepovedan! Mazati si sme dijaštvo svojo mladeniško domišljijo z bordelskimi prizori, kakoršnih žalibog ne manjka v največšem našem slovstvu, a poslušati ne smejo tistega, ki jim kliče, jih opominja: Ne berite takih reči!

Bodo li listi, kakor je „Zvon,“ bodo pisatelji, kakor

je Jurčič, Stritar, tudi še v šolskem letu 1895-96 v celotnih izdajah, kakor jih imamo, v šolskih knjižnicah dijakom na razpolaganje? Dalje vprašamo: Kaj dovoljuje postava ali minister, da se dijakom v šoli bere? Se li sme brati, se sme priporočati vse s kraja? Ali je n. pr. dovoljeno meni nič tebi nič vsako novo knjigo, ki izide prinesti v šolo, brati dijakom iz nje, ter jo priporočati v berilo? Sme n. pr. profesor brošuro s tako očitno politiško in strankarsko tendenco, kakor je „Petdesetletnica rojstva Sim. Gregorčiča“, izišla kot 28. snopič „Slovanske knjižnice“, brošuro, ki podlo obrekuje škofijski ordinarijat, sme li — pravim — profesor tako brošuro v šolo nositi ter celo nalogati učencem, da jo kupijo in bero?! Mi bi radi poznali višji odlok, vsled katerega bi morali gimnazijci brati Jurčičev roman „Doktor Zober“!

Do najnovejšega časa se sploh glede slovenskih knjig in listov na srednjih šolah ni poznala nobena prepoved ali omejitve: dijaki so si vse naročali, vse brali — nihče se ni za to menil. „Zvon“, „Slovan“, „Slovenki Svet“, „Vesna“ — vse, bodi nepolitiške ali politiške barve, bodi še tako radikalno, vse je dijak doslej prosto prejemal in bral. Še le „Rimski Katolik“ je opozoril nekatere višje kroge, da to ni prav. Pa radi tega je moral sam najprej delati pokoro. Reklo se je: Ni prav, da dijak bere politiko, da bere filozofične spise, ker taki presegajo njegovo razumnost! Tedaj se je prvi prepovedal nevarni „Rimski Katolik“; s to priliko še le se je na nekaterih gimnazijih izobčila tudi „Vesna“ in politiški listi; na drugih pa, n. pr. na goriškem, velja prepoved le za naš list. Tedaj „Vesna“, oziroma „Slovanski Svet“, ki nadaljuje nje delo mej dijaštvom, ki nastavlja slovenskim dijakom mrežo panslavistične propagande, ki jim vcepilja radikalne socijalistične nazore — ta list se še sme brati od dijakov in, kakor slišimo, se res tudi še bere!

Pričakujemo zatrdno, da se v tej prežalostni zadevi v kratkem kaj vkrene, tako da bo mogoče mladino našo odvracati od listov in vsakaterih slovstvenih proizvodov, kateri morijo v njej, verski in uravstveni čut, kateri jo vabijo pod zastavo brezvestnih, podkupljenih agitatorjev!

Italijansko slovstvo pa srednješolska mladina.

Tolikokrat se z višje strani priporoča, naj se v šolski mladini goji in krepí domoljubni, avstrijski čut. Prav — nikoli ni imela Avstrija toliko sovragov kot dandanašnji. Naša sveta dolžnost je, mladino odtegovati vsakateremu nepatrijotičnemu vplivanju ter vzgajati jo v pravem avstrijskem duhu. Pa žalibog, da ravno državni odgojevatelji to tako malo znajo! Meni se, da se zadostuje tej dolžnosti, ako se mladini dá prost dan na

cesarjev god, ako se od časa do časa priredi patrijotična slavnost, ako se dijakom veli zapeti „Bog ohrani . . .“ itd. A ne pazi se kar nič na to, da se avstrijski čut dandanes v šolski mladini najbolj slabi in zadušuje vsled branja modernega slovstva. To velja deloma vže o nemškem, v prvi vrsti pa o novejšem italijanskem slovstvu.

Italijanska revolucija, ki je svoje delo venčala s političkim zedinjenjem Italije, se je dolgo prej pripravljala v duhovih; še je, ko je tukaj dozorela, je bruhnila na dan. Voditelji revolucijskega gibanja so dobro znali ceniti moč ideje. Kedor hoče v dejanji kaj velikega vstvariti, mora se prej dati prešiniti od ideje svoje bodoče tvorbe; kjer se je ideja polastila duha in ga unela, ne more nobena sila zadržati, da bi se v dejanju ne vresničilo, kar se je v duhu spočelo. Italijanski revolucionarji so si pa izbrali narodno slovstvo za propagando revolucijske ideje. Romani, novele, pesni, poljudne razprave o raznih znanstvenih ali polznanstvenih vprašanjih — to je bila posoda, v kateri so podajali mlajši, vročekrvni generaciji nove nauke. Slovstvo in lepa umetnost se je morala pokoriti političkim smotrom, katerih vresničenje je stalo v daljni bodočnosti. S temi besedami smo najtočniše označili smer in smisel italijanskega slovstva v devetnajstem veku, ako izvzamemo seveda nekaj velikih, katoliško mislečih pisateljev. To je izpovedal vže Mazzini sam, glava revolucijskega gibanja v Italiji: „Umetnost ne sme biti nego pesen na vojsko . . . nje misija je ljudi spodbujati, da speljejo misel v dejanje.“¹⁾ Ligurskemu agitatorju je slovstvo bilo sredstvo, ne namen; hotel je, da bi bilo nekak poziv na mladino, da naj vstane in si vstvari domovino z orožjem v roki. „Mi smo se namenili na poti, ki nam je edina tedaj stala odprta . . . zatreti dvoje trinoštvo, notranje in zunanje, političsko in versko, katero je Italijo tlačilo in razdevalo.“ Italijanski romanticizem je imel postati „vojska svobode proti zatiranju, vojska neodvisnosti proti vsaki vladi in postavi, ki ni bila sprejeta in odobrena od Italijanov samih“. — „Vže pred zedinjenjem Italije se je nahajalo slovstvo, katero je pod pretvezo, da hoče neodvisnost umetnosti, prostost oblik, osvobojenje misli od pedantstva, jakost čustva, krepke, odprte pojave, sploh svobodno gibanje, kakor se prija individualnemu nagnenju — težilo za politiko in delalo na to, da bi si odgojilo rod, ki bi strastno hlepel po novotarijah, ki bi bil uporen obstoječemu redu. puntarsk le z namenom se puntati. To slovstvo, ki se zove romantika, je bilo vzdigovalni drog v rokah revolucionarjev „mlade Italije“, da bi razdražili čutnice zaspanega italijanskega naroda.“²⁾ Sicer to ni tako razumeti, kakor bi vsi prištaši romantiške šole bili revolucionarji; „kajti

¹⁾ Scritti II. 34.

²⁾ Luigi Previti, della Decadenza del Pensiero italiano p. 187.

mej njimi je bilo več takih mož, ki so imeli le namen, prijateljski spojiti mej seboj vero in razum, pravo z lepim, priboriti ideji nadvlado nad obliko: ali glavna ideja v njih srcu je bila vedno neodvisnost Italije. Grossi, Manzoni, Pellico, Rovani, Carer, Dandolo pripadajo tej šoli, ki so jo hoteli imenovati novokatoliško ali novoguelfsko, morebiti da bi jo razločili od druge, skeptične ali novogibelinske, katera je potem . . . z Mazzini-jem in njegovimi pristaši bila čisto revolucionarna. Italijanski romantizem se je razločil v dve šoli, eni je stal na čelu Manzoni, drugi Mazzini. Prvi, se je zdelo, je hotel iz svojih spisov izključiti vsako politiko, pa v resnici je v svojem romanu „Promessi Sposi“ ne malo pripomogel, da se je jelo zaničevati, obsojati tuje gospodstvo; zraven tega se je tudi v eni ali drugi pesni vzdignil nad „Nemca“ pozivaje, naj zapusti deželo, ki ni njegova domovina, naj ne žanje, kjer ni oral in sejal, Italije ne bo več mogoče znova razediniti.¹⁾ Drugi pa, Mazzini, ni nikoli zatajeval svojih namenov: vstvariti slovstvo revolucionjsko, da z njim spodbije tuje gospodstvo. Nikedar ni prikrival svoje namere: „Italijo osvoboditi dvojega jarma — Nemcev in papeža“.²⁾

Mi smo se navlašč nekoliko več pomudili pri tej točki in posebej še omenili slovečega Manzoni-ja. Ta velja za katoliško-mislečega pisatelja, čemur tudi ne oporekamo; in vendar je tudi njegovo pero, kakor smo videli, večkrat služilo revoluciji in nje-politiškim smotrom. Iz tega se pač dá sklepati, s koliko previdnostjo se mora pri mladini nadzorovati branje novejših italijanskih pisateljev, naj se zdijo sicer še tako krščanskega mišljenja. Revolucionjska in politiška ideja se v teh pisateljih obrača proti papeževi posvetni oblasti in proti Avstriji, ki je pred revolucijo gospodovala lepemu delu Italije. Oni sovraženi „tedeschi“, „stranieri“ so Avstrijci. Iz tega se pa tudi razume, kako škodljivo za avstrijsko mišljenje naše mladine zna biti čitanje takih pisateljev. Zatorej bi morala šolska oblastva, katerih dolžnost je gojiti v dijaštvu patrijotično čustvo, skrbeti, da mladina kar mōči dobiva v roke Avstriji nesovražne, oziroma navlašč za šolsko mladino popravljene, spodtakljivih mest očiščene knjige. Ni mogoče, da bi se mladina, ki čita pisatelje, ne na-

1) Non fia loco ove sorgan barriere
Fra l' Italia e l' Italia mai più,
L'han giurato. Altri forti a quel giuro
Rispondean da fraterne contrade
Affilando nell' ombra le spade
Ch'or snudate scintillano al sol.
O stranieri strappate le tende
Da una terra che patria non v' è.
Dio non disse al tedesco giammai:
Va, raccogli ove arato non hai,
Spiega l' ugne l' Italia ti do

2) L. Previti ibi.

vzela revolucionarnega, proticerkvenega, a pred vsem protiaavstrijskega mišljenja. Neredkokrat je strup skrit pod lepo in nedolžno, dà, krščansko zunanostjo. Pisatelj prinaša na čelu dela kot geslo besede svetega pisma ali katerega svetih očetov — in vender se v celem delu razodeva revolucionarna tendenca. Tudi knjige, ki so pisane za otroke, navadno niso nedolžne. Opozarjamo tu na De Amicisov „Cuore“. Tudi tu sili na dan revolucijska misel. Glavni junaki italijanske revolucije: Mazzini, Garibaldi, Cayour, zakleti sovražniki Avstrije, možje bodala in petarde, se slavijo kot najplemetiši značaji! In vender se ta knjiga na šolah otrokom povsod hvali, priporoča in v berilo posoja!

Sploh, koliker vemo iz lastne skušnje, naša javna šola malo ali nič ne skrbi, da bi odvracala svojo mladež od branja revolucionarnega, protiaavstrijskega slovstva. V teku onih let, ki smo jih preživeli mej gimnazijsko miadino, smo se prepričali, da tisti, kateri govorijo dijakom o italijanskem slovstvu ali jim knjige izposojajo iz knjižnic, malo ali nič ne slutijo nevarnosti, ki od te strani preti avstrijski misli. V vže večkrat omenjeni „Studienbibliothek-i,“ katera je odprta goriškim višjegimnazijcem, ima mladina pristop malone do vseh pisateljev-romanopiscev, novelistov, pesnikov italijanske revolucijske dobe. Hinavsko skriti, a toliko bolj strupeni Massimo d'Azeglio, umazani, papeštvu in krščanstvu sovražni duhovnik-odpadnik Dall'Ongaro, Leopardi, dalje Bersezio, Guerzoni, Guerrazzi — vse to in kar je drugega sme brati mladina avstrijka.

Vzemimo le poslednjega. Izmej njegovih del najbolj razvpiti ste: „L'Assedio di Firenze“ in „La Battaglia di Benevento“. Ta dva romana sta razunela politiske strasti, sta razgrela domišljijo toliko mladeničev do blaznosti, sta uvedla v Italijo manijo za to, kar je nenaravno, spakobno, pretirano . . . sta popularizirala obrekovanje proti papežu, sta v modo spravila podlo zaničevanje vsega, kar je sveto, preklinovanje božanstva. „L'Assedio di Firenze“ — piše italijanski kritik — je najgrozovitiša knjiga, ki jo je kedaj pisala roka človeška.¹⁾ „Pisana je bila z namenom odgojiti generacijo bogokletnikov“. Guerrazzi si posebno dopada v tem, da ogrenja življenje, da zastruplja duhove, da omračuje domišljijo s temnimi prizori, obuja dvome, da seje nezaupnost v Božjo previdnost, sovraštvo proti človeškim napravam²⁾

Mi smo se navlašč vstavili pri Guerrazzi-ju, ker njegova dela se nahajajo tudi v naši študijski biblioteki in se tudi izposojajo dijakom. Tako smo pred leti tudi mi pri nekem šestošolcu

¹⁾ „Il libro più orribile che mano d'uomo abbia mai scritto“. L. Previti l. c.

²⁾ Ibi.

našli Guerrazzi-jevo „Battaglia di Benevento“ iz te biblijoteke. Toda ne čudimo se, da dijaki segajo po takih blasfemičnih delih, saj se jim javno v šoli priporočajo v berilo! Čudimo se mariveč kratkovidnosti tistih, kateri se v tem, ko napeljujejo mladino k čitanju takih del, še vedno zibljejo v sladki zavesti, da vzgajajo rod zvest cerkvi in — Avstriji!

Prezgodnja zrelost naše mladine.

Glavni pogrešek, ki ga moramo očitati naši srednješolski vzgoji, je, da mladino prezgodaj seznanja z rečmi, katere niso za njeno starost.

Človek se po zakonu narave razvija in spolnjuje počasi, po raznih življenjskih dobah. Te dobe so vsaka za se omejene; vsaka ima svoje obzorje, svoje potrebe, svoje težnje. Otroški dobi niti ne prija niti ne koristi, kar je možke dobe, kakor mož ne more in noče biti otrok. To je naravni zakon, ki mora biti vsakemu vzgojitelju svet. Človek se mora pred vsem vzgajati po navodilu narave t. j. nasledoma (sukcesivno.) Pravi vzgojitelj ne bo otrokom nikedar govoril, kakor je govoriti odraslim mladeničem, tem zopet tudi ne bo vsega razodeval, kar vedo zreli možje. Kajti marsikaj sme mož vedeti in skusiti, kar bi bilo za otroke ali mladeniče nevarno, pogubno v mnogem oziru.

Proti temu naravnemu zakonu se dandanes na srednjih šolah mnogo greši; in prav to je največ krivo, da nam toliko nadelolnih mladeničev duševno in telesno pogine.

Naša šola prezgodaj seznanja mladino ter jo napeljuje k branju klasiških in drugih del, katera ne prijajo njeni dobi.

Mej sloyštenimi deli nam je, kar se tiče duševne in npravstvene dobrine, razločevati več vrst. So dela, katerih — da govorimo s katoliškega stališča, ki je edino pravo in merodajno za nas, kajti tudi naša mladina je katoliška — katoličan ne sme brati brez posebnega dovoljenja, ker so radi slabih nauk ali nenravskega zadržaja od cerkvene oblasti prepovedana. Taka so n. pr. dela zgorej omenjenega Dumas-a, ali pa Kantova „Kritik der reinen Vernunft“ v Meyerjevi od c. kr. šolskega nadzornika pohvaljeni in priporočeni zbirki („Volksbücher.“) Očitno je, da bi takih in enakih, od cerkve izrečno prepovedanih knjig, ki tajiijo verske resnice ali žalijo nprav, mladina ne smela nikedar brati, odrasli pa le z dovoljenjem dotične cerkvene oblasti. Menimo, da bi bilo prav, ako bi gg. profesorji v višjih razredih sè poštovanjem, kakor se spodobi govoriti o sv. cerkvi, spregovorili dijakom o indeksu ter jih svarili pred čitanjem raznih od cerkve prepovedanih pisateljev, kakor n. pr. pred Zola-o, katerega, kakor druge na indeks postavljene pisatelje pridno prebira naša mladina. Pa — ali to gg. profesorji kedaj storijo?

V drugo vrsto devamo knjige, ki sicer niso izrečno od cerkve prepovedane, a jih radi njih slabih ali nenravstvenih nauk prepoveduje naravni zakon, ki velevala: kedor ljubi nevarnost, v nevarnosti pogine. Branje takih knjig obuja dvome o verskih resnicah, oploja domišljijo z nečistimi podobami, drami in draži spečo strast.

V tretjo vrsto spadajo knjige dobre po vsebini in smotru, a pisane le za zrelo starost. Take knjige sme sicer brati mož brez vsake nevarnosti, v tem ko unemajo v mladi krvi ogenj nečiste strasti in dajo povod številnim skušnjavam.

Vzgojevatelj se bo pač pomišljal, knjige druge in tretje vrste priporočati nezreli, neizkušeni mladini; le redkokedaj se bo našel mladenič dovolj trden in značajan, da bo smel take proizvode brati brez moralne nevarnosti.

Žalibog, da se današnja šola malo ali nič ne dá voditi od tega zlatega vodila! Obžalovati je dandanes vže to, da se sploh mladina prezgodaj poganja v šolo; na nižji gimnaziji se nahajajo skoro skozi in skozi pravi otroci; tudi višji razredi niso brez njih. In vender — kaj se vse hvali, kaj v berilo priporoča otrokom tretjega, četrtega in petega razreda! Kolikokrat smo vže videli v rokah takih otrok spise erotičnega sodržaja, spise protiverskega značaja, romane in novele, kjer se v mičnem slogu slikajo ljubimski prizori! Z Boccacci-jem, De Amicis-om, Jurčičem, Stritarjem — se vže v tretjem, četrtem razredu draži radovednost učencev, kateri se še niso prerili iz oblikoslovja latinske in grške gramatike!

Dà, naša srednja šola vpeljuje dijaka v erotično slovstvo ter ga seznanja z njegovimi opolzlimi proizvodi ravno v oni dobi, ko v njem dozoreva narava in se jame obujati poltna strast. To je doba petnajstega, šestnajskega leta, doba „norih let“ (Flegeljahre), ko bi trebalo naravo najbolj brzdati in z vso previdnostjo odtegovati mladini vsako netiio požrešne strasti. Pa prav zdaj se jame v ognjeno peč mladeniške narave metati vsakatera netilnesnovi. Z branjem romanov in novel pa enakih erotičnih spisov mladeniška domišljija toliko shobotà, da vdušuje druge vzmožnosti in jim ne dá harmenično se razvijati. Ob enem se razdraži in ojači v mladih udih živalska pohotnost ter zatemni razum in vklene voljo v jarem nizkih strasti. Resnica je, potrjena po vsakdanji skušnji, da je ni za človeka vsodniše dobe, nego je doba vzbujajoča se strasti; trikrat slep je vzgojevatelj, kateri ravno v tej dobi, ne da bi brzdal živalski nagon, ga mariveč drami in draži. To delajo posebno oni, kateri v tej dobi od strasti plamtečim mladeničem ne znajo družega svetovati, k drugemu jih spodbujati, nego k branju ljubimskih pesnikov in bordelskih romanov!

Da bi se s takimi sveti počakalo vsaj dve, tri leta, ko se je prvi ogenj vsaj nekoliko polegel, ko se strast jame ohlajati ter razum zopet zavzemati gospodujoče mesto v človeku! Toda

v dveh, treh letih je razdejavo delo navadno vže dovršeno. Pred seboj imaš bledega, od strasti izpitega sentimentalista, otrovanega na duši in telesu! Suženj onečašujoče strasti, vže nosi v sebi kal zgodnje smrti, a dušo mu razjeda verski dvom. Odcvel je vže, in cvetje je odpadlo brez upa sadu! Misanthrop je, pesimist, po glavi mu rojè samomorne misli! Prezgodaj vzbujena strast ga je poteptala, uničila, še predno je mogel na lastne noge postaviti se ji v bran!

Se hujshe je razdejanje v verstvenem oziru.

Novejši pisatelji, s katerih čitanjem se bavi naša srednješolska mladina, morajo v mladem duhu počasi omajati versko trdnost. Ni je niti ene resnice, katere bi direktno ali indirektno ne tajili ali napadali pisatelji, o katerih smo zgorej govorili, katere naša mladina po navodilu svojih profesorjev bere. Versko prepričanje naših srednješolskih dijakov se večinoma naslanja na katekizem, ki so se ga učili v domači hiši ali v nižjih razredih. Toda s katekizmom se ne rešujejo verski dvomi in vgovori, s katerimi dandanes racijonalizem spodbija vero! Predno bi mogli dijaki brez nevarnosti za vero brati enake, v protikrščanskem duhu pisane knjige, bi jih morala šola dobro, temeljito seznaniti z a p o l o g e t i č n i m i dokazi za resničnost krščanstva, vtrditi v njih r a z u m o v n o prepričanje. A za dobe, ko se dijakom odprò vrata do modernih klasikov brez razlike, nimajo niti pojma o razumovni vtemeljitvi krščanskih resnic. Prepusti se jih na milost nemilost, brez vsake opore, vero uničujočemu skepticizmu. Podaje se jim materijalistično nadahujene pisatelje, ne da bi se jih prej oborožilo z umstvenimi dokazi, s katerimi se vtemeljuje duhovnost in neumrljivost duše: seznanja se jih z Goethe-jem, ki mu je narava Bog, a stavili bi, da ga ne najdeš na vsej gimnaziji, ki bi ti znal jasno, neovrgljivo dokazati bivanje osebnega, nadsvetnega Boga! Oj vi, ki ne nehate vedno in vedno mladini priporočati nezmotljivega preroka Stritarja, ste jo li dovolj umstveno vtrdili, ste jo li dovolj poučili, da bi razumeia, kako daleč merijo, kako vsodni za vero so n. pr. stavki: „Iz želje vera nam rodi se rada — Tako je svet zadobil čut najblaži“ (Samotar I. 168) ali: „Gotovo je samo, kar me boli — Bolečina je resnica — Edine nje tajiti ni mogoče“ (I. 96.)? Kakor nedolžna jagnjeta, ki ne slutijo, niti ne poznajo nevarnosti, poganjate mladino brez orožja mej volkove, da jo brez vsmiljenja trgajo in mesarijo. Taki volkovi so za nedolžno, nezrelo mladino one vrste pisatelji, o katerih smo zgoraj govorili. Iz tega največ izhaja, da obraja naša šola namestu lepo duhtečega cveta, namestu plemenitega sadu — osat, trnje. razdejanje na vse strani! Dà mi smo prepričani, da čitanje še tako slabih, veri sovražnih knjig, bi malo ali nič ne škodilo verskemu prepričanju naših mladeničev, ako bi se z njim spečali še le potem, ko se jih je vtrdilo v načelih prave filozofije ter vsestran-

sko jih podprlo z apologetičnimi razlogi za resničnost krščanskih resnic. A ne le, da se poslednje ne stori, ampak s prezgodnjim napeljevanjem mladine k veri in nравnosti sovražnemu, erotičnemu slovstvu se vže naprej večinoma onemogočuje vsako temeljitiše proučavanje krščanske apologetike, ker duh, ki se je navadil letati po cvetočih livadah čarovnih romanov, duh, ki je vsled opolzlega berila zagazil v blato čutnostne pohotnosti, je prelen, da bi se povspel do resnega razmišljanja visokih metafizičnih resnic.

Sklep.

S tem končujemo za ta pot; ob priložnosti kaj več. Upamo, da nam ne bo nihče za zlo vzel našo odkritosrčnost. Tu imamo prosto besedo. Nikedar nam ni bilo na misli, osebam kot takim kaj očitati; vso krivico zvrčamo na sistem sam, osebe celó izgovarjamo. Sistem brezkonfesionalne šole je tak, da daje učiteljem prosto misel in besedo; saj naš šolski zakon oznanjuje na glavi, da veda in nje učenje sta prosta. To pomeni pač isto kar: ako je profesor prepričan, da Kristus ni Bog, da je materijalizem znanstveno vtemeljen (in tako „znanstveno“ prepričanje se dobiva denašnji dan neredkokrat na visokih šolah) — tedaj sme vse to v imenu proste vede tudi v šoli predavati. Kedo mu bo hotel kratiti to pravico? Država? Potem naj pa država pred vsem izbriše iz šolskega zakonika gorenje besede o prostosti vede in njenega učenja. Država, ki hoče biti na eni strani tako skrajno liberalna, a na drugi vender še obvarovati si videz krščanstva, se zapleta v nasprotstva, iz katerih se ne more izmotati. Ako ste nam dali, ako ste nam tako slovesno zagotovili prostost, tedaj ne kratite nam je — tako se sme odrezati vsak učitelj liberalni državi, ki bi ga hotela pozivati na odgovor radi besedij, katere je govoril v šoli. A ravno zato ne bomo tudi mi nehali krivični liberalni sistem pobijati zahtevaje: Dajte tudi nam katoličanom prostost vede in učenja! Kar je zakrivljenega gledé sistema, so zakrivile bivše vlade, sedanja je prehodna, ona ni odgovorna, zatorej je ravno zdaj tudi naša beseda prostejša; a od vsake prihodnje vlade, bodi katerakoli, bomo vedno in vedno ponavljali našo najsvetejšo zahtevo: Spremenite sistem — dajte katoličanom prostost šole in poduka!

Dr. Mahnič.



Grof Leo N. Tostoj.

Kraljestvo Božje.

Kraljestvo Božje je znotraj v vas.

Luk. 17, 21.

Tolstojevo najnovejše delo.

V zadnjem zvezku smo pisali o raznih verskih sektah, v katere se čedalje bolj razceplja ruska cerkev. Obljubili smo tudi, da hočemo v enem prihodnjih zvezkov razpravljati o grofu L. Tolstoj, katerega ime današnji dan sluje ne le v Rusiji, ampak povsem svetu. Največ zanimanja je pa vzbudilo njegovo zadnje delo o «kraljestvu Božjem.»¹⁾ V tem delu nastopa Tolstoj kot socialno-verski reformator.

Ko smo prebirali Tolstojevo knjigo, so se nam obujale razne misli. Ona nam zopet priča, kako odločnih, zakletih nasprotnikov ima sedanji državni in društveni red. Da, nove ideje, novi načrti silijo na dan, pripravljajo se mogočni prevrati. Radikalni elementi se gibljejo, se spajajo, in od dne do dne bolj se bliža neizogibna vseobča socialno-politična revolucija. Tolstojeva knjiga nam globoko posveti v skrivnostne tmina ruskega naroda, v katerega naročji se je porodil strahoviti nihilizem, naroda, ki ima po načrtih Božje previdnosti še kedaj govoriti tehtno besedo v zgodovini človeštva. Kedor je pazljivo sledil Tolstojevemu razmotrivanju, se bo ves zavzet vprašal: H kakemu koncu mora pač priti društvo, država, kakor nam jo slika pisatelj? Tudi Slovencem, kot panogi slovanstva, se spodobi, pazljivo, sè zanimanjem zasledovati mogočno duševno gibanje, ki se vrši v najsilovitišem slovanskem narodu, v ruskem.

Ako presojam Tolstojevo delo s krščanskega stališča, moramo, akoravno je pisatelj daleč zabredel od pozitivnega krščanstva, tako da taji celó božanstvo Kristusovo, vendar sè zadoščanjem zabeležiti nekatere točke, katere značijo nekak povrat od skrajno brezverskih naukov sedanje prosvitljene Evrope k veri, k Bogu. Ta Evropa je hotela vže zdavno pokopati vsako versko vprašanje, češ, vera se je preživela, na nje mesto ima stopiti znanost in lepa umetnost. A Tolstoj temu nazoru vporeka: «... Vera ni, kakor meni (moderna) znanost, neka prikazen, katera je nekedar spremljala razvoj človeštva, kojo bi bilo pa človeštvo zdaj prehitelo, mariveč vera je prikazen, katera je človeškemu

¹⁾ L. N. Tolstoj. Carstvo Božije vnutri vas ili hristjanstvo ne kak. mističeskoje učenije, a kak novoje žizneponimanije. Berlin 1894.

življenju lastna, in človeštvo še danes ravno tako neizogibno spremlja, kakor ob vsakem drugem času.»¹⁾ Zatorej veda in omika ne zadostujeta človeku, da bi prišel do prave, stalne sreče. — Naš materijalistični vek navadno uči: da se pospešuje napredek, da se narodi povzdignejo do pravega blagostanja, je treba dobro vrediti politične in gospodarsvene odnose; po tem, kakor se življenje spreminja, treba je tudi uvajati spremenjenim razmeram primerne reforme. Tolstoj pa uči, da prepod človekov in zboljšanje družstvenih razmer treba vselej pričeti pri srcu, pri vesti, v notranjem človeku s tem, da se ga pripelje do spoznanja, do ljubezni resnice; resnica le more človeka osvoboditi, moralno ga vkrepiti in privedi do prave, stalne sreče. — Krščanstvo ni Tolstojemu premagano stališče, kakor večini naših modernih racijonalistov, kateri se ne sramujejo dajati prednost Muhamedu in Budi pred Kristusom, mariveč Kristus mu je najvišji in edini učitelj resnice; odrešenja smemo le od njega pričakovati; on je vzor najvišje popolnosti, njegov evangelij nam razodeva čisto, zveličavno resnico. Tolstoj hoče biti kristijan.

Ako premislimo, da Tolstoja prelaga in strastno prebira omikana Evropa, smemo si obetati, da bodo njegova dela tudi nekoliko pripomogla k obuditvi verskega čustva, in dasiravno je njegovo verstvo vse drugačno nego pravo, vendar vže to, da se svet zopet začena zanimati za versko vprašanje, bi pomenilo prvi korak od verskega nihilizma nazaj k veri in Bogu.

Zdaj pa h glavnim naukom Tolstojeve knjige!

Versko-socijalni nazori Tolstojevi.

Pred vsem nas mika videti, kako Tolstoj misli o verstvu sploh.

Njegovi verski nazori so panteistično-mistični, zelo sorodni onim, katere nahajamo pri nekaterih novejših nemških filozofih pa pri mnogih pijetističnih verskih sektah, ki so se porodile iz protestantizma. Temu, kar se zove verstvo, daje nakako snov preminjajoče se življenje sè svojimi raznimi odnošaji in potrebami. Po tem, kakor se človek razvija, kakor se preminjajo časi in njih zahteve, kakor se množi človeški rod, kakor vplivajo nanj elementarne in druge sile, si tudi človek snuje drugačne, od prejšnjih, podedovanih, različne nazore o vesoljstvu in o življenju. Te nazore celoskupno vtemeljiti in določiti, pripada verstvu. Za to težavno delo pa ni vsakedo sposoben; to morejo le veleumi, kateri se od časa do časa rodijo. Ti-le določijo nove verske pojme, dajo vsemu človeškemu življenju novo smisel, iz česar izvira nova, od prejšnje povsem različna delavnost. Evo potem takem

¹⁾ Č. I. str. 124.

definicijo verstva: ono je določanje nove pojmitve (razumenja) življenjskega bivanja in iz tega izhajajoče nove delavnosti.¹⁾

Vera ni tedaj nič, kar bi bilo na sebi, objektivno nespremenljivo, ker ona se ne nanaša na osebnega, nadsvetnega Boga, nje predmet ni večna, nespremenljiva resnica; mariveč vera se preminja po tem, kakor se razvija narava in življenje in kakor si vsled tega človek določuje svoje pojme o vesoljstvu in življenju. Vero si stvarja in določuje človek sam, vkolikor ima sposobnost v naravi se vršeče spremembe spoznati ter začrtati pot, po katerem bo v bodoče človeštvu hoditi. To sposobnost imajo več ali manj vsi ljudje; ali za vseh časov se nahajajo veleumi, kateri se posebno odlikujejo po tej sposobnosti, kateri jasno in izvestno spoznajo, kar drugi, navadni ljudje slutijo nedoločno in temno. Taki izvoljenci dajo splošnemu čustvu določen izraz, stvarijo novo vero ter dajo tako človeškemu življenju smer za več tisočletij.

Mi poznamo — tako Tolstoj — tri glavne pojmitve (nazore) človeškega življenja: prvo in drugo je človeštvo prekoračilo; tretja pojmitve je krščanska, v kateri živimo zdaj. Tolstoj meni, da več temeljnih nazorov o življenju in vesoljstva sploh ne more biti kakor trije. Ti so pa: 1. osebni ali živalski, 2. socialni ali poganški, 3. vseobčni ali božji nazor.

Vsled prve pojmitve se omejuje življenje človekovo izključno na samo osebnost; namen življenja je, da zadoščuje v vsem lastni volji.

Kedor pojmi življenje v socialnem zmislu, se ne omejuje na lastno osebnost, ampak svojo delavnost razširja tudi na druge skupine ljudi: na družino, na občino, narod, državo. Smoter življenja obstaja v tem, da vsak posameznik izvršuje voljo one večje ali manjše skupine ljudi.

Tretja pojmitve je božja t. j. človekovo življenje in delavnost se ne omejuje na lastno osebo, niti služi množini, ampak je zapopadeno v principu in viru vsega življenja, v Bogu.

Na enem teh treh nazorov slonijo vse vere, katere so vže bile ali so še.

Divjak, človek v prvotnem stanju, ne pozna višjega smotra svojemu življenju nego vživanje. Najvišjo srečo dosega v tem, da v vsem in vselej zadoščuje svojemu poželenju. Osebna sreča ga nagiblje k vsakemu dejanju, egoizem se javlja povsod. Potem se ravna tudi njegova vera. Ni mu do drugega, kot da si nakloni milost svojih izmišljenih bogov, od katerih upa kaj dobrega, ali da si skuša potolažiti one, katerih jeze se boji.

Višje stališče zavzema pogan. On jemlje življenje od socialne strani. Ne živi sebi, ampak občini, tej služi, tej žrtvuje svojo srečo! Kar ga nagiblje k delanju, je pohlep po slavi. Nje-

¹⁾ Č. I. str. 124.

gova vera obstoja v tem, da slavi in časti glavarje raznih skupin, kakor so kralji, slavni pradedi, starašine, da moli bogove, kateri čuvajo izključno njegovo družino, njegovo pleme, njegovo ljudstvo ali državo.

Kedor pa pojme življenje po božje ali vseobče, ne živi niti sebi niti državi, ampak se ves vtopi v Boga, ki je bistvo in vir večnega življenja; ne spolnjuje svoje volje, niti volje države ali občine, ampak edino le voljo božjo, kateri žrtvuje svojo osebno, socialno in družinsko srečo. Nagibek njegovemu življenju daje ljubezen, njegova vera je češčenje Boga, kateri je izvor in početnik vsega.

Kolikor nam je znana zgodovina od najstarejših do današnjih časov, je človeštvo doslej prešlo skozi prvo in drugo verstveno fazo, in se nahaja sedaj v tretji. V prvi dobi so ljudje živeli živinsko. Počasi so se začeli oproščati živalske osebnosti in dvigali k višjemu, socialnemu nazoru. Dolgo je trajal boj; še le za rimske dobe je socialni in državni princip popolnoma zmagal nad osebnim, živalskim. Za dobe rimskega cesarstva se je na svetu prikazalo krščanstvo, in od tedaj se bori krščansko nazor s poganskim ali socialnim. Ta boj ni še pri koncu, le počasi prehaja človeštvo od poganškega nazora h krščanskemu. Ljudem, ki so se v teku stoletij vživeli v državo, ki so se privadili socialnemu življenju, je težko glavo in srce spremeniti, odtrgati se od starih, priljubljenih tradicij. Največe zapreke pa, da ne more v življenje prodreti krščanski nazor, delajo oni, kateri vladajo sedanje društvo. Še stoječo vojsko in s policijo tlačijo ljudi, da se ne morejo vzdigniti; z denarjem podkupujejo druge, da jih podpirajo v zatiranju velike množice. Z državo se zavezuje cerkev, da zadržuje kratkovidno druhal v temi nevednosti.

Pa tudi učenjaki mislijo večinoma, da se mora ohraniti sedanji državno-socialni red. Krščanstvu so se izneverili, češ, vera se je že preživela. Na njeno mesto bo stopila veda. Za te ljudi krščanska vera nima nobenega pomena več: ona jim velja za nekako zmes staro-indiškega asketizma, stojiških in novo-platoničnik naukov pa drugih utopijskih antisocialnih sanjarij; krščanstva ne sodijo nego kolikor se jim javlja v katoliških dogmah in v zunanem blesku bogoslužnih obredov. Do pravega bistva, do jedra, do oživljajočega duha krščanske vere se ne morejo povspeti.

Po Tolstoji je Jezus Kristus človeštvu razodel absolutno resnico. To resnico moramo spoznati in vase sprejeti — ta nas bo oprostila in privedla človeštvo do najvišje, božje popolnosti!

Jezus Kristus. Krščanstvo pa cerkev.

Največi veleum vseh časov je bil Jezus Kristus. On ni Bog, ampak človek kakor mi. Živel je pred 1800 leti. Učil je nauk, kakor se ni slišal na zemlji. Kristusov nauk je absolutno nov po

obliki in vsebini, nov za Jude kakor za Grke. Namesto bogov, kakor so jih častili pogani, namesto tempeljna s krvavimi žrtvami in neštivilnimi obredi, s katerimi so Judje služili Jehovi, je Jezus Kristus predstavil človeštvu samega sebe kot vzor notranje popolnosti. V Jezusu Kristusu se je pojavila resnica; ljudje naj li storijo, kar on uči, tedaj pridejo do spoznanja resnice. «Ako hoče kedo skusiti, ali je ta nauk od Boga, ta naj ga izpolni.» (Jan. 7, 17) «Storite, kar vam govorim, tedaj boste skusili, ali je res, kar vam govorim.»

Sicer pa resnica, katero je Jezus Kristus prvi oznanjal človeštvu, katere konkreten vzor je bil on sam, biva v vsakem človeku, le da se je še ne zaveda. Kedor pa sprejme Kristusov nauk in po njem živi, se mu bo zavest resnice obudila in našel bo v samem sebi resnico — celo, absolutno, božjo. Tolstoj je panteist ali vsaj govori panteistično. «Krščanski nauk pelje človeka nazaj k prvotnemu spoznanju samega sebe, ne pa njegove živalske osebe, ampak njegove osebe kot boga, kot božje iskre, kot sinu božjega, katera oseba je ravno tako bog oče, le da je vklenjena v živalsko telo.¹⁾ Odrešenje obstaja prav za prav v tem, da se sin božji, kateri živi v vsakem človeku, oprusti živalske materije. Da se pa to zgodi, se mora zavedeti, mora spoznati svojo istost (identiteto) z božanstvom. Kedor je prišel do tega spoznanja, se čuti kot onega, nedeljivega z bogom, dà, kot boga samega. Ker je pa bistvo božje ljubezen, tedaj ne more tudi on nego ljubiti — ne tega ali onega človeka, ne ta ali oni narod, ne te ali one stvari, ampak ljubil bo vse ljudi brez razlike, vse človeštvo, vse stvari. In ravno po tem se po Tolstojevem nauku krščansko naziranje odlikuje pred poganskim ali socijalnim, katero vелеva človeku ljubiti družino, občino, žrtvovati se za državo, služiti lastnemu narodu, v tem ko izključuje od ljubezni vse druge, ki se ne nahajajo v krogu teh skupin.

To je tedaj ona resnica, katera osvobojta ljudi: spoznanje božjega bista, katero biva znotraj v nas, in iz tega spoznanja izhajajoča občečloveška ljubezen. Božje kraljestvo je v nas, ker bog sam biva v nas; najprej mora vsak človek božje kraljestvo, kraljestvo resnice in ljubezni, v sebi sezidati in vrediti, od znotraj se bo potem razširilo tudi na zunaj, se bo prikazalo v dejanji, v življenji. To je pravi pomen Kristusovega evangelija. Ali žal, da čistost Kristusovega nauka se je skalila, njegov evangelij se je popačil, in le malo ljudi je bilo dosedaj, ki bi bili Kristusa razumeli; drugi ga razumejo, a iz sebičnih nagibkov se vstavljaovresničenju njegovega kraljestva. Kristus ni poznal ne dogem, ne

¹⁾ Hristjanskoje učenjejivozvrščajet čelovčeka k pervonačalnomu soznaniju sebja, no toljko ne sebja-životnago a sebja-Boga, iskry božjej, sebja-sina božja, Boga takogo že, kak i Otec, no zaključennago v životniju oboločku. — Carstvo božje I. str. 154.

čudežev, ne sakramentov, ne zunanjšega bogoslužja. Ali vže njegovi aposteljni so se sprli na prvem cerkvenem zboru, ali so zunanji obredi za vernike obvezavni ali ne, in, da bi vtrdili svojo prepoved gledé vživanja mesa in krvi, so se vže sklicavali na sv. Duha: «Zdelo se je sv. Duhu . . . »! Tako je višja, čeznaravna moč začela segati v krščanstvo. In da bi se vernike prepričalo o resničnosti sv. Duha, se je začelo trositi, da se je sv. Duh prikazal v podobi ognjenih jezikov. Za to so sledile druge dogme. Iznašlo se je božanstvo Kristusovo. V potrjenje te in drugih «resnic» so se morali izmisliti novi čudeži. In tako si je duhovščina čedalje bolj vtrjevala tla v ljudstvu: čedalje bolj je cerkev zagrinjala narode v temo nezmisljenih dogem, vklepala jih v jarem namišljene božje avktoritete. Cerkevno krščanstvo se bistveno loči od Kristusovega, prvotnega krščanstva: ono nam podaja Kristusov evangelij skoz popačen, je pravega krščanstva — nespodoba! — Za Konstantina Vel. se je cerkev zavezala z državo, ter tako od poslednje dobila novega bleska, nove zaslonbe; ravno tako je tudi država v cerkvi našla mogočno zagovornico svojih koristi. Tako ste cerkev in država skozi stoletja narode zadržavali v slepi pokornosti ter ovirali, da ni moglo prodrati spoznanje krščanske resnice; in ako ravno je tu pa tam v posameznih duhovih ali sektah zablislila Kristusova misel, sta inkvizicija in meč potlačila in izjalovila vsak poskus k vstajenju.

Tolstoj meni namreč, da ni prava misel Kristusovega evangelija nikdar popolnoma vgasnila v človeštvu. Akoravno je vladajoča cerkev Kristusovo resnico spačila, se je vendar v ožjih, iz izvoljenih krogih vedno ohranilo neko tajno sporočilo kot pristna razlaga Kristusovega evangelija. Od časa do časa je to sporočilo prodrlo v širše kroge; zgodovina pozna skupine enako mislečih ljudi, ki so se odcepili od vladajoče cerkve; v teh verskih skupinah, ki se drugače zovejo sekte, se neredkokrat nahaja pristna Kristusova misel. Tolstoj sam navaja nekaj takih sekt, v katerih nahaja nazore sorodne svojemu. Manihejski Bogomili, Pavlicijani, Valdenzi, Albigenzi, Moravski bratje, Kvakerji, Menoniti, ruski Duhoborci so eni več, drugi manj — zasledili pravega Kristusovega duha. Iz 15. veka omenja Tolstoj Čeha Chelčickega, od katerega je kujiga «Mreža vere». V tem delu opozarja Chelčicki na prvotno organizacijo krščanske družbe, katero baje rimska cerkev danes zameta kot nagnjusno krivoverstvo. Človeško društvo bi moralo se vrniti k prvotnemu, čistemu nauku Kristusovemu, potem bi se pokazal kot brezpotreben oni red, kateri potrebuje kraljev in papežev — edin zakon ljubezni bi zadostoval za vzdrževanje družabnega življenja. Chelčicki je zametaval državo in vse, kar je z njo v zvezi: vojsko, policijo, prisego, sodišča, ječe itd. — Leta 1838 je W. Lloyd Harrison v Ameriki vstanovil novo društvo za vtrjenje splošnega miru mej ljudmi. Društvo je kot

geslo sprejelo od Kyakerjev evangeljski stavek: hudemu ne se upirati. Ob enem se je ustanovilo posebno glasilo — «Non resistant.» Kak pomen ima to geslo, o tem pozneje več.

Tolstoj pa Renan.

Videli smo, kako si Tolstoj razlaga početek krščanstva, v kaj postavlja njega bistvo. Kakor samo ob sebi se nam ponuja vprašanje, ali ni vkoliko se zloga Tolstoj z Renanom, kateri je tudi, vzlasti po svoji glavni knjigi — «Kristusovo življenje,» razširil nov nazor o Kristusu in njegovem delu.

Marsikaj skupnega imata Tolstoj in Renan. Enemu in drugemu je Jezus Kristus gol človek; božanstvo so mu namislili še le pozneje njegovi čestilci. Vender je Tolstojev Jezus Kristus plemenitiši in čistejši od Renanovega. Poslednji nam riše v svoji domišljiji Jezusa Kristusa kot mladega, vročerkrnega fanatika, polnega poezije in globokega čustva, ki se je dal voditi bolj od srca nego od razuma. Kristus ni bil prost vsake strasti in posebno čestihlepnosti. On je vedel sicer, da mu učenci pripisujejo razna čudežna dela in razširjajo govorico o njih, a ne da bi jih bil pokaral, ne da bi bil lahkoverno množico podačil, kako je reč v resnici — ampak je k vsemu molčal in tako ljudi potrjeval v zmoti. Da, dal se je celò od učencev zlorabiti k goljufivim dejanjem. Tako je v sporazumenji z njimi nastavljal prizor Lazarjevega vstajenja; oni so raznesli vest, kakor bi bil nevarno bolni Lazar umrl, potem so bolnika, bledega in navidezno mrtvega, položili v grob, a Jezusa so povabili, da ga je obudil!

Sicer so verstveni nazori Renanovi isto tako blodni kakor Tolstojevi. Tudi pri njem se nahaja enaka panteistična zmes. Krščanstvo je le posebna pojmitve ali nazor o vesoljstvu ter o razmerji človekovem nasproti vesoljstvu. Jezus je veleum, ki je za vse čase razgloobil skrivnosti onega razmerja. Zatorej je vreden, da ga vsi časi občudujejo, molijo. Njegovo delo je večno. Na podlagi, ki jo je on postavil, bodo zidali bodoči rodovi.

Sicer nimamo Renanovega boga iskati zunaj vesoljstva, nad človekom. Bog je v vesoljstvu, in človek je njega najvišji pojav. Zatorej je Renanovo verstvo čisto subjektivno; češčenje božje je češčenje čiste človečnosti.

Naravno, da stavi Renan, kakor Tolstoj, težišče vsega verstva v človeka samega. Kraljestvo božje je znotraj v človeku. O objektivnosti razmerja mej človekom in Bogom se ne more govoriti. Zatorej obstaja vera v poeziji srca in v ravnosti dobre volje nasproti vsem ljudem, toda brez vsakega nagiba od zunaj, brez ozira na kako višje bitje.

Umevno je, da tudi Renanovo krščanstvo ne more imeti dogem. Te so se skovale še le pozneje. Edina dogma, edina

zapoved je ljubezen do bližnjega. To ljubezen se mora raztezati na vse, kar živi, tudi na živali.

Tudi Renan uči, da iz početka ni krščanstvo poznaio nikakih obredov, ni imelo nikakega zunanjega lica; tudi ni Jezus Kristus sprva namerjaval ustanoviti cerkev. Na to misel ga je speljal še le pozneje Janez Krstnik. Potem ko je namreč Jezus Kristus oznanjal po Galileji evangelij srca in poezije, vedno spremljan od svojih učencev, je slednjič prišel v Judejo, kjer je pridigal Janez Krstnik. Ta je bil strog asket, ki se je postil ob divjem medu, kobilicah in vodi. Ni se strigel ne bril, opasan je bil s trdim pasom. Ta zunanost Janezova je oblašno vplivala na množico, ki ga je hodila poslušat. Tudi je Janez uvedel krst z vodo za vse, ki so hoteli delati pokoro. Ta obred je ljudem močno vgajal, a tudi povišal vglad učencikov, kajti vsak, ki je prejel krst, je pred svetom veljal za učenca Janezovega. Vzгляд Krstnikov je vplival na Jezusa; začel je uvidevati, koliko moč ima na množico zunanost, kolikega pomena je pri ustanovljanju nove vere post, askeza. Te misli so skalile v Jezusu prvotno krščanstvo; od tistega časa je začel misliti, kako bi tudi on svoji veri dal zunanje lice. Od tedaj se je začel resniše vesti z učenci, začel jim je nalagati poste, pregovarjati jih, da bi zapustili družino, odpovedali se svetu in živeli v celibatu. Kmalu na to si je izbral dvanajst aposteljav in tako postavil temelj bodoči hijerarhiji; od tod razlika mej duhovništvom in lajištvom. Svojim izvoljenim je dal oblast učiti, grehe odpuščati, odvezavati, zavezavati. Petra postavi na čelo vsem. Tu najdemo vže tedaj vse bistvene dele bodoče cerkve; cerkev je tvorba Kristusova. Tolstoj pa ne misli o tem tako. Kristus ni nikedar prišel na misel, da bi ustanovil cerkev; nič nas ne opravičuje, da bi smeli kaj takega sklepati. Ravno nasprotno; v evangeliji beremo, kako je Jezus prepovedal učencem imenovati koga mojstra ali očeta; s tem je brezdvomno zavrgel vsako zunanjo avktoriteto, kateri bi se imeli pokoriti njegovi verniki; brez take avktoritete se pa cerkev ne dá niti misliti. Dokler so bili vsi verniki složni, se sploh ni mogla mej njimi niti misel poroditi o tem, kar imenujemo cerkev. Še le ko so se začeli razcepljati na razne verske ločine, ko je začel eden tajiti, kar so drugi trdili, ko je vsaka ločina zatrjevala svojo pravovernost, prisvajajoč si izključljivo resnico, še le tedaj se je porodil pojem o cerkvi; kajti en del je drugega dolžil razkola in zmote, priznavajoč za pravo, nezmotljivo le eno skupino, eno cerkev, namreč tisto, katere se je sam držal.

Renan in Tolstoj se tedaj ujemata v tem, da je cerkev nenaraven izrodek na telesu krščanstva, da cerkev ne spada k bistvu krščanstva, da je spačila prvotni evangelij; v cerkvi in njenih dogmah je krščanstvo odrevenelo, izgubivši pravega, oživljajočega duha. Cerkev, bodisi katerakoli, je Kristusovemu nauku tuja ustanova, dà, ona mu naravnost nasprotuje; herezija je koristna, kr-

ščanstvu potrebna, ker povspešuje napredek verske ideje, katera ne sme nikedar obstati na istem mestu, ampak se mora s človeško zavestjo vedno dalje se razvijati; herezija je dejanski protest proti morečemu tlačenju cerkvene avtoritete. Vsi ti nauki seveda so lahko razumljivi sè stališča panteističnega, a kažejo nam tudi, kako se gibljejo nasprotniki pozitivnega krščanstva vedno v istih mislih.

Nasprotja v našem življenji. — Neznosnost naših socijalno-političnih razmer. — Hinavstvo.

Kakor smo vže zgorej omenili, je po nauku Tolstojevem doba, v kateri živimo, prehodna; prehajamo pa od poganskega ali socijalnega svetovnega naziranja k božjemu. Seme božjega naziranja je zasejal vže Jezus Kristus; toda njegov nauk je spasila cerkev, katera skuša v zvezi z državo človeštvo držati vklejneno v starih, poganskih socijalnih okovih. Faktično so vse naše javne razmere še vrejene v poganskem duhu. Na drugi strani pa čedalje bolj prodira duh Kristusove resnice. Narodi so vže večinoma sprejeli vse poglavitne nauke Kristusove. Vsi izpoznavamo, da smo bratje mej seboj, da smo enaki, vsi ravnopravni; jasno nam je, da človek ne sme bližnjemu krivico delati, ne moriti, ne krasti. Priznavamo vsi, da vsakedo ima isto pravico do vživanja zemeljskih dobrot, da smo vsi grešni, da v obče eden ni boljši od drugega. To je naš teoretični idealizem, naša krščanska vera, ki jo davno vže vsi izpovedamo v duhu in srcu — a kolika nasprotja mej to vero pa mej faktičnimi razmerami, v katerih se nahaja naše javno življenje! Ta nasprotja so raznovrstna: socijalna, politična, ekonomična, internacionalna.

«Mi vsi smo bratje — in vender vsako jutro pometa in v red spravlja mojo sobo kak »brat« ali »sestra«! Mi vsi smo bratje — toda jaz potrebujem vsako jutro smodek, sladkorja, zrcala in kar je enakega, vse reči, pri katerih izdelavanji žrtvujejo moji meni ravnopravni »bratje« in »sestre« svoje zdravje; jaz pa se poslužujem teh reči in jih celó zahtevam! Vsi smo bratje — jaz pa se mastim od plače, katero dobivam za to, da izprašujem, sodim in kaznujem tatove in druge zločince, katerih bi ne bilo, ko bi življenje ne bilo tako vravnano, kakor je, o katerih mi veli vest, da bi jih moral oprostiti, a ne obsoditi! Vsi smo bratje — jaz pa dobivam denar za to, da kot duhoven, kot škof učim ljudi vero, katere sam ne verujem! Vsi smo bratje — a jaz naklanjam svojo zdravniško ali slovstveno pomoč ubogim le za denar! Vsi smo bratje — a jaz sprejemam denar za to, da se pripravljam za moritev, da se učim ubijati, orožje, smodnik izdelavati!

Še večja so politična nasprotja. Vsi ljudje se odgajajo v pokorščini pod državne postave; vse naše življenje sloni danda-

nes na teh postavah. Človek stopi v zakon, se dá ločiti, vzgaja svoje otroke, izpoveda celó vero, katero mu določuje (v mnogih državah) postava. Kaj pa je ta postava, ki določuje človekovo življenje? Verujejo ljudje v to postavo? Jo imajo za pravo? Nikakor! Ljudje dandanes ne verujejo večinoma v pravičnost postave, oni jo zaničujejo — a vendar se ji podvržejo. V stari dobi je bilo ljudem lahko, postave izpolnovati, kajti so verovali, da njih postava je edino prava postava, kateri se morajo podvreči vsi ljudje. Toda mi — mi vemo pač brezdvomno, da postava naše države ni edina, večna postava, ampak da je le ena izmed mnogih postav, katere se nahajajo po raznih državah, katere so vse enako nepopolne, deloma tudi očitno zgrešene in nepravilne.... Dalje vemo vsi, kako se delajo postave, vsi smo bili za kulisami, vemo, da postave izdeluje sebičnost, sleparstvo, straukarstvo, in da ni pravičnosti v njih iskati. Zatorej ne morejo ljudje današnjih dni verjeti, da se pokorščina nasproti državnim postavam ujema s zahtevami razumne človeške narave. Vedo vže dolgo, da je nes pametno, podvreči se postavi, o katere resničnosti in pravičnosti se dá dvomiti, zatorej se le neradi pokorijo «postavi,» katere umnosti in obvezavnosti ne priznavajo.»

Največa, neznosna so pa nasprotja, ki se javljajo v internacionalnih odnašajih. Sém pred vsem spada nasprotje krščanske vesti z vojsko. «Mi vsi, krščanski narodi, ki se vdeležujemo istega duševnega življenja, tako da se vsaka plodovita misel, ki se je spočela na enem koncu sveta, raznese po vsem krščanskem svetu ter povsod vzbuja ista čustva, isto veselje; mi, ki čislamo in čestimo mislilce, človekoljube, pesnike, učenjake tujih narodov, mi, ki ljudi tuje narodnosti: Francoze, Nemce, Amerikance, Angleže ljubimo, ki ne le njih vzmožnosti spoštujemo, ampak se tudi veselimo, ako jih srečamo, mi, ki vojsko s temi ljudmi ne le ne moremo smatrati za slavno dejanje, ampak z grozo na to mislimo, da bi znali mej nami in temi ljudmi nastati odnošaji, ki bi se ne dali drugače rešiti nego z mejsebojno morijo, do katere zna neizogibno priti danes ali jutre. . . .»

«Judom, Grkom, Rimljanom se je zdelo naravno, neodvisnost svojega naroda braniti z moritvijo, vpokorjati si druge narode z vojsko, ker so trdno verovali da je njih ljudstvo samo pravo, izvoljeno ljudstvo božje, vsi drugi pa so Filistejci in barbari . . .»

Kaj takega so mogli verovati tudi še ljudje v srednjem veku, dà celó ljudje ob koncu osemnajstega in ob začetku devetnajstega veka, toda mi kaj takega ne moremo več verovati navzlic vsemu draženju. In to nasprotje je za ljudi današnjih dni tako strašno, da ni mogoče dalje živeti, ne da bi ga rešili. Profesor narodnega prava grof Komarowsky piše: «Naša doba je bogata na nasprotjih vsake vrste. Casopisje vseh dežel piše v raznih tonih, kako potreben je mir za narode. V istem smislu govorijo vladni možje, vladni listi in zasebniki. Govori se o tem v ljudskih za-

stopstvih, v diplomatiških razgovorih in celò v pogodbah, ki se sklepajo. Ves svet govori o miru, in vendar množijo vlade vojne priprave, vpeljujejo nove davke, jemljejo na posodo, delajo nove nezmerne dolgove in prepuščajo bodočim rodovom, pokoriti se za grehe naše brezpametne politike. Koliko nasprotstvo mej besedami in dejanji!»¹⁾

Ta nasprotja delajo naš položaj neznosen.

Koliko moralne bolesti provzročuje človeku, ki ima občutljivo vest vže to, da vidi življenjske razmere vse drugače vravnane, nego bi morale biti po njegovem prepričanju! Pa ne le to — ampak on sam je prisiljen sodelovati, da se ohranijo take absurdne razmere. Edino sredstvo, da se reši teh bolesti, je pač vest zadušiti; pa tudi ako se mu to posreči, ga vedno še bega strah. Višji društveni krogi, kateri nižje tlačijo, živé v vednem strahu in skrbeh. Vedò dobro, kako jih črtijo nižji, delavski stanovi; ni jim skrito, da delavci dobro vedò, kako se jih goljufa in izsesava, da delavci se začenjajo organizovati z namenom, da bi otresli tlačilni jarem, da bi se zmaščevali nad svojimi tlačilci. Višji stanovi vidijo delavske zaveze, njih kujanje, praznovanje 1. maja, slutijo pogubo, ki jim preti, in ta strah jim zastruplja, jim greni življenje. Čutijo nesrečo, ki jim preti, in strah, ki jih bega, jih priganja k samoobrambi, k sovraštvu. Vedò dobro, da so zmagani, če le za hip odjenjajo v boji s tlačnimi sužnji, ker teh gnjev je priklopela do vrha, od dne do dne so bolj besni. Tlačilci ne morejo odjenjati, tudi če bi hoteli, ker vidijo, da jim je poginiti, kakor brž bi hoteli le malo popustiti. Pa pri tem hlinijo veliko skrb za delavski stan, se navidezno poganjajo za osemurno delo, se potegujejo za to, da bi se prepovedalo ali omejilo delo mladoletnim in ženskam, za preskrbljenje starosti itd. Vse to je pesek v oči, vse hlimba! Njih skrb meri le na to, da bi se sužnjim ohranila moč za delo. Ali suženj ostane vedno le suženj, in gospod, ki brez sužnja ne more živeti, je manj ko prej pripravljen, oprostiti ga. . . .

In kake so naše internacionalne razmere! «V resnici se zdi, kakor bi vsaka velesila trenutek pričakovala napada od druge velesile, posledica temu je: občna nezaupnost, nadčloveško prizadevanje držav, kako bi vsaka drugo užugala . . . Tako tekmovanje seveda povišuje nevarnost vojske; narodi ne morejo več prenašati stroške za rastoče vojne potrebščine, prej ali slej si bodo raji izvolili vojsko, kot da bi dalje živeli v takih neznosnih razmerah in vednem strašju; tako bi zadostoval najmanjši slučaj, da se uname po vsej Evropi ogenj občne vojske. Ali da bi vsaj taka vojska nas odrešila! Toda neumno bi bilo, od nje obetati si rešitve iz politične in ekonomične bede. Skušnja zadnje vojske nas uči, da je vsaka vojska le poostrila sovraštvo mej narodi, povečala

¹⁾ Carstvo . . . I. str. 175 ss.

bremena in povišala neznosno pritiskanje militarizma ter le še bolj shomotala politiški in ekonomični položaj v Evropi. Denašnja Evropa šteje v aktivni vojski devet milijonov mož, ne omenjamo še drugih petnajst milijonov reserve. Stroški znašajo štiri milijarde frankov. S tem, da se Evropa čedalje bolj oborožuje, se sušijo viri socialnega in individualnega blagostanja; smemo Evropo primerjati možu, kateri samega sebe obsodi k brezkrvnosti, da si more orožja kupiti, ter pozajme vse svoje moči, ki so potrebne za rabo tega orožja, pod katerega težo obleži konečno on sam.¹⁾

Zagazili smo tako daleč, da ne vemo več, kam bi se obrnili: hočemo naprej — tedaj se sami sebe pehamo v smrt, nazaj — zopet ni mogoče, in kam nazaj? Narava sili naprej, ona se neprestano razvija in spopolnjuje. Ko je piščec v jajcu dorastlo in lupino prepiknilo — kedo bi hotel več zadržavati je v jajcu? To bi bilo nevarno, nespametno — ono mora iz lupine v svet! Tako je tudi z nami. Mi smo vže odrasli starim poganskim nazorom, v duhu smo vže kristijani — dozoreli smo, dorastli za višjo, za božjo obliko življenja. Le nas še obdaja, nas zaklenjene drži stara pogauska lupina v obliki države in cerkve. Te lupine se moramo oprostiti, da izlezemo iz nje. Toda to ni lahko.

OVIRE se zdijo nepremagljive. Prvič moramo pomisliti, da sedanja društvena organizacija prinaša mnogim ljudem velike koristi, kateri so radi tega pripravljeni, z vsemi sredstvi braniti obstoječi red, vže iz gole sebičnosti. Čim više mesto zavzemajo v društvu, tem več jim donaja, a tem odločniše se poskusijo tudi na njem obdržati. Vladar ima na razpolago celo vojsko in čete vradnikov, da ga branijo in mu stališče vtrjujejo. Ministri in drugi vradniki so zopet tesno zvezani z vladarjem, ker vedò, da brez njegja nimajo nobene oblasti nad množico, da on jim deli mastne plače, odlike itd. Eden in drugi je dobro prepričan, kako krivičen je njegov posel: vladar vé, da so vsi ljudje enaki in da nima pravice drugim zapovedovati, da nima pravice vojake poganjati na vojsko morit ljudi, sodnik vé, da tako zvani hudodelniki niso krivi svojih dejanj, da torej ni prav jih kaznovati; davkar vé, da je iztirjanje davkov krivično — toda sebičnost jih slepi, da preslišijo glas vesti! In da si vest še bolj tolažijo, vračajo odgovornost za svoja dejanja eden na drugega, nižji na višjega. Kmet, ki so ga naredili vojaka, z mirno vestjo strelja na bližnjega, češ, to mu veleva njegov častnik — on je odgovoren; ta spet se sklicuje na svojega generala, general na carja; car pa od svoje strani zavrača odgovornost za svoja slaba dejanja na vradnike, na plemstvo, trgovce, kmete, sploh na podložnike, češ, oni ga silijo k temu, kar počenja! Tako se drug z drugim opravičuje, nravska zavest gine čedalje bolj, in vsi mislijo, da morajo tako delati. Ne le to, ampak

¹⁾ Carstvo str. 176 ss.

prepričujejo se tudi, da taka organizacija je neobhodno potrebna za ohranjenje društva: potrebna je vojska, potrebna policija, potrebni so sodniki, potrebne ječe! In oni, ki vzdržujejo to organizacijo, si stekajo neprecenljivih zaslug za človeštvo!

Kako pa podložniki, kako velika množica, ki stoče pod jarmom te krivične organizacije? Kako, da se ta ne zavé svojih pravic, da se ne otrese jarma? No, množico razumejo vladarji in oni, ki jim služijo, umetnostno — hipnotizovati. V to porabljaajo razna sredstva. Prvo sredstvo je nevednost. Vladarji, vradniki, sodniki, škofje, duhovni prepričujejo množico, kakor bi zastopali Boga samega, kakor bi zapovedovali v imenu Božjem! Oni so nekako višja bitja! Kedor se upira njim, upira se naredbi Božji! — Na drugi strani skušajo množico mamiti sè zunanjim bleskom svojega veličastva, prirejajo omotne slavnosti, javne igre, ljudske veselice, pojedine — ljudstvo zabi na svoje gorje in proslavlja svoje «dobrotnike»! V priprostih vojakih obujajo pohlep po slavi, češ, kako častno je umreti za domovino. Ako ne zdajo nič druga sredstva, tedaj tolažijo s plačilom v nebesih, strašijo s peklenkim ognjem! Tako se ziblje velika množica v vedni omami; in dasi pozna in odobruje vzvišene nauke krščanske, vendar obdaje njeno zavest gost mrak, tako da ne more Kristusova resnica ožariti, ogreti srca. In ko bi ga tudi ogrela, kedo bi si upal se vzdigniti proti državi in drugim faktorjem, kateri vzdržujejo sedanjo organizacijo? Brezvspešen, nemogoč je vsak upor!

Zatorej Tolstoj odločno obsoja težnje in napore modernih socialistov in anarhistov, ki mislijo, da se bo dal obstoječi državni in društveni red podvreči z revolucijo, sè silo. Skušnja uči mariveč, da vsak upor izzove še večji odpor od države; vsak upor se je do sedaj zatrl, in vsakokrat se je vsled ponesrečene revolucije shujšalo stanje nižjih stanov, a ojačil državni absolutizem. Zatorej moramo enkrat za vselej opustiti misel posilnega upora. Sila se ne dá premagati sè silo. Načelo: oko za oko, zob za zob, načelo, da se ima slabo povračati sè slabim, je veljalo v stari dobi — v novi, krščanski dobi moramo izpoznavati drugo načelo, katero nam je podal Jezus Kristus; to je načelo: slabemu ne se vstavljati; Tolstoj je imenuje — načelo neprotivljenja.» In hoc signo vinces!

Katekizem „neprotivljenja“. — Proč s hinavščino! — Javno mnenje.

Mi smo po duhu, po prepričanji vže dozoreli za višje, božje življenje, ki je življenje v resnici in v ljubezni. Treba tedaj, da prederemo lupino, v kateri smo se do zdaj godili pod perotmi države in cerkve. Razmakniti moramo stebre dosedanjega socialnega reda, razrušiti njegovo organizacijo. To pa se nam ne bo nikedar posrečilo sè silo, ampak le z — neprotivljenjem.

«Katekizem neprotivljenja» je zložil vže Amerikanec Ballou (umrl avgusta 1890); ta katekizem odobruje tudi Tolstoj.

Vprašanje: Od kot prihaja beseda: neprotivljenje?

Odgovor: Od izreka: Ne protivite se slabemu (Mat. 5, 39.)

Vprašanje: Kaj izraža ta beseda?

Odgovor: Izraža visoko, krščansko čednost, katero zapoveduje Kristus.

Vprašanje. Smemo besedo «neprotivljenje» vzeti v nje najširšem pomenu? pomeni to, da se ne smemo slabemu nikakor protiviti?

Odgovor: Ne. Vzeti jo moramo natančno v pomenu Kristusove zapovedi t. j. ne slabo sè slabim povračati; slabemu se moramo vstavljati z vsemi stedstvi, pa ne sè slabim.

Vprašanje: Iz česa vidimo, da je Kristus zapovedal neprotivljenje v tem pomenu?

Odgovor: Iz besed, katere je izrekel pri tej priliki: «Ste slišali, kaj se je reklo starim: «Oko za oko, zob za zob.» Jaz pa vam rečem: Ne vstavljajte se hudemu, ako te kedo vdari na desno lice, ponudi mu tudi levo, in ako ti kedo hoče vzeti suknjo, daj mu še obleko.»

Vprašanje: O čem govori rekoč: «Slišali ste, kar se je reklo»?

Odgovor: O očakih in prerokih in o tem, kar so rekli, kar je zapopadeno v starem zakonu, ki ga Izraelci zovejo postavo in preroke.

Vprašanje: Na katero postavo obrača Kristus besede: «Reklo se vam je»?

Odgovor: Na postavo, s katero podeljujejo Mojzes in drugi preroki pravico, osebno zlo tistim prizadeti, kateri so nam zlo prizadeli, da se tako zla dejanja kaznujejo in zatrejo.

Vprašanje: Katere so te zapovedi?

Odgovor: Kedor preliva človeško kri, naj se kri njegova prelije. (I. Mojz. 9, 6.) Kedor vdari človeka, da umrje, ta naj smrti umrje (II. Mojz. 21, 12.) Življenje za življenje, oko za oko, zob za zob, roko za roko, nogo za nogo, požar za požar, rano za rano, bunko za bunko (II. Mojz. 21. 24. 25.) In sodniki naj pač preiskujejo. In če je kedo krivo pričal proti svojemu bližnjemu, storite mu, kakor je on mislil storiti svojemu bratu. . . . Tvoje oko ne prizanesi mu, življenje za življenje, oko za oko, nogo za nogo. (V. Mojz. 9. 18. 19, 21.) — To so postave, o katerih govori Kristus. Noe, Mojzes in preroki učijo, da tisti, kateri svojega bližnjega vmori ali telesno poškoduje, dela slabo. Da se temu slabemu zoperstavimo in je zatremo, hočejo, da tisti, ki je je včini, se kaznuje sè smrtjo, s poškodovanjem ali z drugo kaznijo . . . Toda Kristus to zameta. «Jaz pa vam pravim, ne protivite se slabemu. . . kar je bilo dovoljeno, je odslej prepovedano.»

Vprašanje: So stari dovoljevali kakor posameznikom, tako tudi sodnijski oblasti, da sme žaljenje povračati sè žaljenjem?

Odgovor: Dà, toda Kristus je to prepovedal enemu in drugemu. V nobenem slučaju ne sme kristijan oropati življenja ali s kaznijo kaznovati tistega, kateri je storil slabo.

Vprašanje: Sme kristijan vmoriti ali raniti za svojo obrambo? Sme koga pri sodniku zatožiti, da dá povod za kaznovanje zločinca? Se sme bojevati v vojski? Sme nabirati vojake za državo ali jih oboroževati? Sme radovoljno dajati denar državi, ki se opira na oboroženo moč, na smrtno kazen, na silo? Sme taki državi odrajtovati davek? Sme kristijan biti volivec, sodnik ali državni vradnik?

Odgovor na vsa ta vprašanja: Ne!

Vprašanje: V čem obstaje največa zasluga neprotivljenja?

Odgovor: Le po neprotivljenji je mogoče hudo s koreniko zatreti kakor v našem, tako tudi v bližnjega srcu. Ta nauk prepoveduje to, kar zlo na svetu ovekovečuje in množi: kedor napade svojega razžalivca, obudi v njem strast sovraštva, katero je izvir vsega slabega. Kedor slabo sè slabim povrača, češ, s tem bo zatrl slabo, ponavlja slabo dejanje in nazaj kliče hudobnega duha, katerega je hotel baje izgnati. Satan se ne dá izgnati po satanu, krivica ce ne more popraviti s krivico, slabo zmagati sè slabim. Neprotivljenje je edino pravo orožje proti slabemu. Ono zmaju odbije glavo, ono zatre popolnoma slabe strasti.

Vprašanje: Pa, ako je ta nauk pravi — se dá li tudi izvesti?

Odgovor: Izvesti se dá ravno tako, kakor vse dobro, ki nam je zapoveduje Božja postava. Seveda dobrega ni moč vselej delati brez zatajevanja, trpljenja, dà, v skrajnem slučaju brez žrtve lastnega življenja. A to nas ne sme strašiti. Več nam mora biti do tega, da izpolnjujemo voljo Božjo, nego da si ohranimo življenje. . . Vender je primeroma manj nevarno krivico prenašati, kot povračati. . . Ko bi li vsi ljudje nehali slabemu se vstavljati sè slabim, bi kmalu zavladata sreča na zemlji! . . . Zadoštovalo bi pa, ko bi se vsaj en del ljudi toliko ohrabil, da bi nikedar ne povračal slabo sè slabim. Čeravno bi bili ti ljudje v manjšini, bi vender toliko vplivali na večino sè svojim vzgledom, da bi kmalu bila odveč vsaka kazen. Sila in sovraštvo bi se vmaknila ljubezni in miru. . . »

To so glavne točke, katere obsega mirovni evangelij — «neprotivljenja.»

Metafizični razlog, s katerim utemeljuje Tolstoj načelo neprotivljenja, je ta, da ni moč določiti, kaj je slabo. To uči kot panteist povsem dosledno. Ker bi tedaj ono, kar smatramo v po-

sebnem slučaju za slabo, znalo biti dobro, ker ne moremo nikedar izvestno trditi: to dejanje je slabo, zato ne smemo nikedar nobeno dejanje kaznovati, dasi bi se nam zdelo še toliko slabo in krivično. Da se torej ne izpostavimo vedni nevarnosti grešiti in krivično delati, moramo sprejeti kot pravilo: nobenega dejanja ne kaznovati, nikedar slabo (t. j. kar se nam zdi slabo) se slabim zavračati!

Kakor se koj vidi, se ta nauk obrača naravnost proti oni društveni vstanovi, ki jo imenujemo državo. Države glavni poklic je: braniti posameznika in družino s tem, da zavrača od njih vse krivične napade bodisi od zunaj ali od znotraj. Zato nosi država meč, simbol kaznovalne pravice. Da more izpolnjevati nalogo, so državi potrebni vojaki, stražniki, sodniki in drugi vladniki; država ima pravico vojsko napovedati, hudodelce zasledovati, zapirati, kaznovati, nalagati davke, vkolikor so ji potrebni za vzdrževanje notrajnega in zunanjega miru. Vse pravice državne tedaj se opirajo na princip povračevalne oziroma kaznilne pravice, princip, kateri je po nauku Tolstojem kriv in zavrgljiv. Krščanska misel je nespojiliva z idejo države — tako trdi Tolstojev. Kakor hitro bi torej obveljal v društvu krščanski duh, bi morala država izginiti. Nauk Tolstojev je tedaj revolucionaren, sedanjemu političkemu in socijalnemu redu poguben. Ni čudo tedaj, ako je ruska cenzura zaplenila njegovo knjigo, tako da je mogla še le zunaj Rusije priti na svitlo.

Sicer pa Tolstoj zatrdno veruje v izvršljivost novega evangelija; teorija neprotivljenja se mora vresničiti, ker le po nji je mogoče človeštvu povspeti se do one tretje, najvišje stopinje življenja, ki je življenje božje v resnici in ljubezni. Človeška narava se razvija po zakonu nujnosti; z isto gotovostjo, s katero se pričakuje, da bo pišče, ki se je v jajcu zvalilo in dorastlo, jajčno lupino razpiknilo in oprostivši se je zlezlo na dan, z isto gotovostjo bo tudi človeštvo kedaj strlo spone socijalno-politiških oblik ter stvarilo si povsem nove življenjske razmere. Potem takem pa tudi ni treba ubijati si glavo sè skrbjo, češ, kaj pa bo potem? vi, ki hočete razrušiti sedanjo organizacijo, kaj boste postavili na nje mesto? Narava zna vže sama ob sebi preskrbeti vse, kar je potrebno v nje ohranitev. Vso skrb prepustimo nji; naša dolžnost je le, da sami odstranimo zapreke, ki zavirajo prosti razvoj naravo.

Človek je prost. On mora sicer delati po najboljšem spoznanji, a od človeka je zopet odvisno, da duha in srce odpre Kristusovi resnici, v kateri obstaja pravo spoznanje, ali pa zavže to resnico. Pred vsem tedaj ne nehajmo oznanjati veliki množici Kristusov evangelij, katerega bistveno jedro je nauk neprotivljenja, nauk vseobsegajoče ljubezni. O tem nauku morajo biti vsi tako prepričani, da ga ne le v srcu izpoznavajo, ampak tudi javno pred svetom, z besedo in dejanjem. Vedno in povsod,

nevstrašno povdarjajoč Kristusove resnice bomo polagoma vstvarili nekako krščansko javno mnenje, katerega sili se bodo morali vkloniti tudi tisti vladajoči krogi, katerim je največ do tega, da se ohrani sedanja protinaravna socijalna organizacija. Javnemu mnenju se ne more nihče dolgo vstavljati, kajti vsak sramuje se delati to, kar obsoja javno mnenje. Krščanska misel se zdaj nahaja le v srcu posameznikov, javno mnenje je večinoma še pogansko, in ravno v tem ima država še glavno oporo. Kakor brž se prestvari javno mnenje, odpade državni organizaciji glavna zaslomba, razpasti mora potem sama ob sebi.

Dalje: ne bodimo hinavci! Hinavstvo, svetohlinstvo zadržuje denašnji dan največ ljudi, da so navidezno zadovoljni s socijalno organizacijo, da se ne upajo v dejanji izvrševati božjih nauk Kristusovih. Zapomnimo si, da je Jezus Kristus, ki je bil sicer vedno krotek, rezko govoril edino le proti hinavščini in farizejstvu. Kar dela človeka toliko ostudnega, slabega, živalskega, ni toliko rop, tatvina, ni moritev — ampak lažnjivost, tista posebna lažnjivost, ki se zove hinavščina, katera v zavesti človekovi vničuje razliko mej dobrim in slabim in tako onemogočuje dobro iskati, slabega se ogibati, ki radi tega zavira vsako spopolnjenje človekovo. Bodimo odkriti — prvič nasproti samim sebi t. j. obstojmo si, da je vojska, prisega, kazen, država in kar je z njo v zvezi, da je sploh ves sedanji socijalni red — slab. Naj nas nikakor ne slepi dobiček ali korist, ki jo morda dobivamo od sedanje organizacije. Kar je slabo, priznajmo kot slabo, imenujmo slabo! Ne izgovarjajmo pred svojo vestjo ali pred ljudmi, kar vemo, da se ne zлага s krščansko resnico, kar je tedaj krivično. Nehajmo s frazami, katerih lažnjivost je danes vsem vže preočitna: kakor bi vladarji vladali v imenu Božjem, kakor bi se upirali Božji naredbi, ako ne ubogamo državne oblasti itd. Vsak se vže sramuje takih nazorov — in vender se ne neha še, javno jih pridigati. Hinavščina, svetohlinstvo! Kažemo, kakor bi se bali Boga, v katerega niti ne verujemo! Ko bi vsak záse se otresel svetohlinstva, ko bi vsak z odkrito priprostostjo kakor pred seboj, tako tudi pred svetom, pred višjimi, pred bogatimi in mogočnjaki dal spričevalo resnici, potem bi se v kratkem tudi javno mnenje preobličilo v smislu krščanskih resnic, potem bi se pa tudi ljudje ne bali, zveličavno načelo neprotivljenja dejanski izvrševati.

To načelo se mora seveda pred vsem v dejanji izvršiti nasproti državi, katere zapovedi priganjajo in zapeljujejo ljudi h krivičnim dejanjem t. j. k dejanjem, s katerimi se ima slabo sè silo zatirati. Ne ubogajmo države, ne izvršujmo, kar ona zahteva od nas. Ne dajmo se uvrščevati mej vojake, ne hodimo na vojsko, ne rabimo orožja, da bi brate morili, ne sprejemajmo državnih poslov kot sodniki, kot stražniki, kot ministri itd. Sicer pa bodi naš upor vedno le pasiven, brez vsakega nasilja. Kaj

nam more država, dokler se upiramo le pasivno?! Nasilni upor zatira država sè silo, sè zaporom, z vmorom — a dokler molčim, dokler nikomur ne delam krivice — kaj mi more? In ako poleg tega še mirno navedem razloge, zakaj se tako vedem: ako pravim, da ne morem priseči, ker prisego je prepovedal Jezus Kristus v evangeliji; ako pravim, da ne morem streljati na vojski, ker vmor je brezpogojno prepovedan, ker Kristus je zapovedal ljubiti svoje sovražnike; ako izjavim, da ne morem odrajtovati državi davka, kateri se porablja za tlačenje podložnikov, ko smo vendar vsi bratje, vsi enaki, ker se porablja za vzdrževanje vojske, katera je največje socialno zlo in zatorej prepovedana — kaj mi more za to država? S pasivnim uporom, ki je isto kar neprotivljenje, izvijem državi iz rok orožje, s katerim je doslej krotila svet, sramotim njene vradnike, ker jim v obraz povem resnice, katerim morajo oni sami pritrditi, ter jim očitno kažem, kako hinavsko, polno nasprotstva je njih poslovanje. A s protivljenjem dajem tudi drugim vzgled, kako treba z dejanjem vresničevati v društvu kraljestvo Božje.

Tolstoj navaja v svoji knjigi resničen slučaj, da bi razvideli iz njega, kako nevarno je državi tako neprotivljenje, a koliko nepspešuje razširjanje Božjega kraljestva. V Moskvi potrdijo mladeniča v vojake. Zahtevajo, naj priseže; a on noče, in navede mesto iz evangelija, češ, prisega je prepovedana. Pa to mu spregledajo. Zdaj pridejo s povelji. On pa je trdovraten, ne sluša. Menijo, da bi znal biti krivoverec, da napačno razumeva krščanstvo; zatorej ga pošljejo k popu, naj bi ga podučil. Brez vspeha! Pošljejo ga nazaj k polku, češ, kaj hočemo ž njim, je nepopoljšljiv! Bi ga kaznovali — ali zakaj? Brani se priseči — pa zakon ne določuje nobene kazni za ta slučaj! Res sicer, ne more se dopustiti, da bi kedo odrekal pokorščino poveljem gosposke — ali ta slučaj se tudi ne more primerjati navadni nepokorščini! Kaj začeti? Vojaški svet sklene, mladega človeka se znebiti, izrečejo, da je revolucionar, ter ga postavijo pod varstvo tajne policije. Vradniki, žendarji ga zopet izprašujejo — toda kar on govori, se zopet ne more prištevati zločinstvom, katera spadajo pod njih nadzorstvo! Tu ni upornega dejanja, ni zarote, ker on izjavlja, da noče ničesar razdejati, da obsoja vsako nasilje, da nima nikake tajnosti; le išče prilike, da bi vse to javno izrekel. -- Pošljejo ga k polku nazaj. Zopet se častniki posvetujejo, sklenejo brez prisege vrstiti ga mej druge vojake. Ga preoblečejo in pošljejo k dotičnemu oddelku. Tu zopet zahtevajo, naj opravlja vojaški posel. Ne uboga! Dà, vpričo drugih vojakov razloži, zakaj ne uboga, češ, on je kristijan, zatorej se ne more pripravljati na moritev ljudi, katero je prepovedal vže Mojzesov zakon! — Zve se o reči vže tudi v glavnem mestu one pokrajine. Slučaj obudi sočutje, zanimanje raste celó mej oficirji. Poveljnik je dovolj previden — on noče z upornežem ravnati s postavno strogostjo. Zapre se ga,

obrnejo se do višjega mesta, kako in kaj. V višjih krogih se smatra vojaški posel, ki ga opravlja car sam, kot časten; kedor se mu odteguje, je znamenje, da ni pri zdravi pameti; zatorej dojde iz Peterburga povelje, naj se mladega moža pošlje — v norišnico. Zaman! Zdravniki, ki ga opazujejo, se celó posebno zanimajo zanj; slednjič ga pošljejo nazaj k regimentu! Tu se obnašajo, kakor bi bili vže zdavno pozabili njegovo upornost, ravnaajo ž njim, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Pošljejo ga k vajam, a on se zopet kuja, razloživši znova svojim tovarišem, zakaj. Stvar provzroči hrup mej vojaki in prebivalci po mestu. Zopet pišejo v Petrograd; dobijo odgovor, naj se upornež pošlje na mejo ter se uvrsti mej četo, ki je v vojskinem stanu; ako bi tu odrekel pokorščino, se bo imelo pravico vstreliti ga. Zgodi se tako. Pošljejo ga k oddeku onkraj kaspiskega morja. Poganjajo ga iz kraja v kraj; prenašati mora mraz, nesnago, lakoto; vse skušajo, da bi mu življenje otežili — a on ostane trden. Ko zopet pride k svojemu oddelku, mu velijo na stražo; a on se brani prijeti za orožje, češ, vest mu ne dopušča tega! Vse to se je godilo v navzočnosti drugih vojakov. Poredneža se je moralo kaznovati. Obsodijo ga v vojaški zapor na dve leti. Pošljejo ga v Kavkaz. Tu ga mučijo poldrugo leto, a on ostane trden v svojem sklepu: za orožje noče prijeti. Vsem, s katerimi je prišel v dotiko, je povedal, zakaj noče tega storiti. Po dveh letih ga oprostijo, še preden je doslužil vojaško dobo; všteli so mu tudi dve leti zopora — da so se ga li iznebili prej ko mogoče!

Ravno tako so se obnašali nekateri mladi vojaki tudi po družih krajih Rusije. In v vseh teh slučajih se je vlada vedla enako bojzljivo, neodločno, potajno. Nekateri so potaknili po norišnicah ali po ječah, druge so nastavili za pisarje, zopet druge prenessili v Sibirijo, nekatere kaznovali z denarno globo itd. Sploh se enaki slučaji množijo od leta do leta ne le v Rusiji, ampak tudi drugod. Tako se nahaja n. pr. v Srbiji sekta «Nazarenov», kateri se branijo trdovratno opravljati vojaški posel. Tudi avstrijski vladi delajo baje taki ljudi sitnosti, kaznuje jih z zaporom. L. 1885 je bilo sto in trideset takih slučajev. Isto se ponavlja v Švici, v Švediji, v Prusiji. Nedavno se je pojavila v južni Franciji sekta «hinschistov», kateri tudi nočejo nič vedeti o vojaški službi, češ, ker so kristijani; vlada jih je s početka porabljala za bolniški postrežbo, zdaj pa, ko se njih število množi, jih kroti s kaznimi; a oni vender le nočejo orožje v roko vzeti.

Socijalisti, komunisti, anarhisti sè svojimi dinamitnimi atentati in revolucijami ne delajo nikakor vladam toliko preglavice, kakor ti posamezni ljudje, kateri se po raznih krajih upirajo vojaški službi, opravičujoč se z razlogi vsem znane krščanske vere. Proti komunistom in socijalistom se znajo vlade braniti, in za to imajo moči dovolj, ne bojijo se jih. A kaj hočejo začeti z mirnimi ljudmi, ki nikomur ne prizadenejo nič žalega, ki le izjavljajo,

da ne morajo, ne smejo storiti, česar ne dovoljuje vera, kar je proti njih vesti?!

S takim vedenjem se razorožuje glavni nasprotnik Božjega kraljestva na svetu, država. Da bi se le število takih upornežev množilo čedalje bolj; njih vzgled bi mogočno vplival na druge, in država bi čedalje bolj spoznavala svojo onemoglost. Upati je — tako Tolstoj — da taki slučaji bodo vedno gosteji, in tako pride čas, ko se bo tudi javno mnenje preobrnilo: manjše število dobrih, odločnih potegne za seboj večino; tedaj ne bo hotel nobeden več v vojake, noben na vojsko, noben prisegati, davke odrajtovati, noben carja ubogati. Tedaj se bo pa tudi nehalo ukazavati in vladati — izginila bo država z vso sedanjo politiško in socialno organizacijo! Tedaj pa napoči na zemlji zlata doba Božjega kraljestva — doba resnice, ljubezni in večnega miru!

* * *

To je Tolstojev «kraljestvo Božje». Ono je znotraj v nas, ker se nahajajo njegovi pogoji v nas samih, v našem srcu. Tu notri moramo pripoznati, moramo sprejeti pričujočega Boga, ki je ljubezen, ž njim se moramo spojiti — še le ko se bomo prerodili po srcu, bomo kraljestvo Božje izpoznavali z besedo in dejanjem tudi na zunaj, ljubezen in mir bosta zavladata tudi v društvu.

Tolstoj se goni za fantomi. Kar se dá očitati pijetističnim sektam na sploh, velja tudi o njegovih nazorih: oni so nepraktični, neizvršljivi, ker ne računijo s človeško naravo kakoršna je; Tolstoj jemlje naravo po tistem najvišjem vzoru, do katerega se more povzpeti le po Kristusovi milosti — a to milost ji odteguje; zatorej je nemogoče, da bi se kedaj vresničilo njegovo kraljestvo Božje. Vender Tolstoj išče resnico. Vzgojen je bil v ruski cerkvi; nikedar ni pil iz čistega studenca neskajljene resnice; nikedar ni gledal idealov popolnosti, kakeršne odgaja človeštvu le katoliška cerkev; njegova mati je nerodovitna — ločila se je od svojega Božjega ženina. Česar ni dobil od matere, skuša doseči sam.

Vender Tolstojev nauk bo našel v Rusiji učencev, kakor so jih našle tudi druge sekte. In Tolstojev nauk bo duhovom, ki se mu odpro, le še bolj razkril trhlost, praznoto, brezupnost razkolniške cerkve.

Kedor išče resnico z odkritim srcem, jo bo našel. Morebiti se bo tudi Tolstoj še kedaj prepričal, koliko krivico dela katoliški cerkvi, da jo stavi v isto vrsto sè svojo mačeho, katoliško cerkev, katere ne pozna? . . . Prav ko smo sklepali pričujočo razpravo, smo v nekem listu naleteli na vest, da je Tolstojev sin v Rimu prestopil v katoliško cerkev in se posvetil duhovskemu stanu; on se misli povrniti v svojo domovino, da bo tam deloval v zmyslu Leona XIII — a povrat ruskega naroda h katoliški cerkvi. Upajmo, da usliši milostljivi Bog prošnje sinove — za očeta.

Dr. Mahnič.

Iz novejšega hrvatskega slovstva.

August Šenoa.

Oj budi svoj! Ta stvoren jesi čitav,
U grudi nosiš brate srce cielo;
Ne kloni dušom i da niesi mlitav,
Put vedra neba diži svoje čelo!

S temi lepimi in nadepolnimi besedami je spodbujal svoje sobrate k vstrajnemu delu slavni pesnik in nepresežni pisatelj — povestničar Avgust Šenoa. Ime njegovo se s častjo in ponosom izrekuje v narodu hrvatskem, znano pa je tudi vsakemu o-mikanemu Slovencu. Peter Preradović zasluži prvo mesto mej p e s n i k i bratskega naroda, Šenoa pa mej p i s a t e l j i p o v e s t i in historičnih romanov. Kar je Slovincem Jurčić, to je Hrvatom Šenoa; in še več! ker poslednji slovi tudi kot plodovit in čistan pesnik. Na knjižnjem polji si je pridobil v življenji ljubezen svojih sovrstnikov, po smrti pa je zapustil potomcem spomenik „aere perennius.“ Zatorej menimo, da vstrežemo cenjenim čitateljem našega lista, ako jim podamo nekoliko črtic o življenji in knjižnem delovanji tega znamenitega moža. Ako primerjamo njegova zbrana in izdana dela s primeroma kratko dobo njegovega zemeljskega življenja, se moramo res čuditi marljivosti in nenavadni darovitosti njegovi. Živel je le 43 let, spisal pa neizmerno veliko. Za sedaj bomo spregovorili nekaj o njegovih pesniških delih, pozneje o priliki pa tudi o povestih.

Avgust Šenoa je zagledal luč sveta dne 14. vinotoka 1838 v Zagrebu, kjer je njegov oče služboval pri nadškofu Hauliku. Mati, rojena Rabač, sicer slovanskega rodu, je poprej bivala na Ogerskem. Šole (razven prvega gimn. razreda) je z najboljšim vspehom dovršil v rojstvenem mestu. Kot mladenič je bil priča narodnega gibanja za svobodo hrvatskega jezika proti posilnemu ponemčevanju tedanje vlade. Do štirinajstega leta ni še poznal hrvatskega slovstva; a potem ga je spodbujevanje zavednih rodoljubov (tudi učiteljev) kmalu pridobilo za narodni pokret. Začel je pridno prebirati knjige, občevati z možmi navdušenimi za prostost lastnega jezika, zlasti s preporditeljem hrvatske prosvete, Ljudevitom Gajem. Rodoljubna zavest se mu je še bolj vzbudila, ko je potoval po slovenski domovini. Ko je namreč opazoval življenje in marno delovanje slovenskega naroda, se je brž prepričal, da se je kakor Hrvatom tako tudi Slovincem boriti proti navalu potujčevanja, spoznal je pa tudi iskreno ljubezen bratskega naroda do materinega jezika. Vtise tega zanj ve-

levažnega potovanja po slovenski zemlji je opisal v svojih prvih pesnih pod naslovom: „Vienac soneta“.

L. 1857 je Šenoa stopil v višje šole v Zagrebu, ter dovršil prva dva kurza pravne akademije. Dve leti pozneje ga najdemo v Pragi na pravni akademiji. Tamkaj je zopet občeval z vnetimi mladeniči in možmi raznih narodnosti, proučeval je zgodovino Slovanov, ter pisal pesmi in razne članke za hrvatske časopise: „Naše gore list“, „Slavonca“ in „Pozor.“ V letih 1865 in 1866 je vrejeval dva leposlovna lista na Dunaji, namreč hrvatski „Glasonoš“ in nemški „Slavische Blätter.“ Velika spretnost in nadarjenost v vrejevanji mu je pridobila spoštovanje celo pri nasprotnikih Slovanov. L. 1866 se je vrnil v rojstveno mesto, kjer je sodeloval pri nekaterih listih. Po dveh letih se je oženil s hčerjo turopoljskega plemenitaša Slavico Istvanić in nastopil službo mestnega bilježnika. Pet let pozneje je postal mestni viečnik (sodnik). — Ko je l. 1869 začel izhajati leposlovni list „Vienac,“ je Šenoa bil prvi mej pisatelj njegovimi. Spisal je več pesni in povesti, od l. 1874 pa do smrti je bil tudi njegov vrednik. Sè svojimi pesnimi in zgodovinskimi povestmi je vzbujal narodno zavest in domovinsko ljubezen in sicer ne zaman, ker je vse bilo do vzeto za proizvode njegovega peresa in jih bralo z veliko slastjo.

Težavni posli in stanovske skrbi, zlasti knjižno delovanje (pisal je večinoma po noči) je razjedalo njegovo slabotno zdravje. Po desetmesečni hudi bolezni je dne 13. grudnia 1881 neizprosna smrt končala njegovo plemenito življenje in delovanje. Glas o njegovi smrti je hipoma do srca pretresel vse Hrvate. Žalost nad neizmerno zgubo je bila vseobčna. — Telesni ostanki pokojnega pesnika čakajo vstajenja na centralnem pokopališču „Mirogoju.“ Grob mu krasi dičen spomenik (delo slavnoznanega umetnika Rendiča), postavljen 1. listopada 1889. —

Šenoa ni več mej nami! vzdihuje marsikateri prijatelj in čitatelj njegovih spisov; toda spomin njegov ostane vekotrajen. Mnogobrojna in v obče krasna njegova dela se dan današnji bero in razširjajo mej ljudstvom prav s tisto vnemo, kakor tedaj, ko so prvič zagledala svitlobo sveta. Vsled tega pač ne bo odveč, ako tudi mi posvetimo nekoliko vrstic pesniškim proizvodom slavljenega Hrvata, ter pogledamo, kaj li je mikalo in mika čitatelje, da s toliko slastjo segajo po Šenoinih spisih.

Pesni A. Šenoa so večinoma lepe, dovršene po vsebini in obliki, v nekaterih je prekosil celo Prerodovića (kar velja posebno o rodoljubnih pesmih). Vender trdijo mnogi veljavni možje, da bi bilo bolje, ako bi se bil pesnik pečal le sè spisovanjem povesti — ne sicer, kakor bi pesnik ne bil imel pesniškega daru, mariječ pred vsem zato, ker je bil kot povestničar, zlasti kot pisatelj zgodovinskih romanov, novel i. t. d. v resnici nedosegljiv. A bodi temu kakor koli — Šenoa je bil tudi pesnik, in

kot tak si je stekel velikih zaslug za narodno prosveto. Načela njegova so po večini zdrava in dobra. Ker je živel ravno v času, ko se je vršil največi narodni preporod južnih Slovanov, zatoorej odseva iz vseh njegovih pesni iskrena ljubezen do naroda in domovine, katerima je posvetil vse svoje moči ter za njiju blagor v nemal tudi svoje rojake. Ljubezen njegova do lastnega naroda je bila čista in odkritosrčna, zatoorej — prava ljubeben. To nam jasno kaže krasna pesen: „Budi svoj“ (Iz. pj. str. 3), v kateri se po mnenju nekaterih ocenjevalcev najlepše zrcali duša pesnikova in geslo njegovega življenja. V pesni kliče narodu: Bodi svoj! svoj v mišljenji, željenji in dejanji, toda vselej v soglasju z večnimi zakoni resnice, dobrote in lepote! Ako si to geslo izvoliš za svoje, potem smeš pričakovati napredka, smeš upati v boljšo bodočnost. Za zgled nekoliko vrstic:

Oj budi svoj! Ta božji ti je zamet,
 A Bog sve mrzi, što je laži varka (prevara).
 I neka ti je vaz da vedra pamet,
 I srdce vrelo, duša čista, žarka.
 Nek ravno um i srdce tvoje važu,
 Tek tako bit ćeš čovjek, brate moj!

Oj budi svoj! Al' brat si budi braći.
 I radi za sviet, al' ne slušaj pljeska,
 I ljubi sviet, al' ne nadaj se plaći,
 Jer hvala ljudska voda je vrh pieska.

— — — — —
 Oj budi svoj i čovjek ljudskog zvanja!
 Pa diži čelo kao sunce čisto;

— — — — —
 Ti gledaj, da l' i duša zlata vriedi,
 Pa budi svoj!

Blagor tebi, ako si ta spomin vzameš za vodilo tvojega zemeljskega življenja, z lahko vestjo se boš ločil od tega sveta, in tvoj račun pred večnim Sodnikom bo lahek, sodba za te ugodna:

Dà, budi svoj! Pa dodje l' poći hora,
 Gdje tisuć zviezda zlaćenih se vije,
 Kad čovjek račun si savršit mora,
 I ti ga svrši, nek ti žao nije;
 Jer troje srce šapnuti će ti' o (tiho)
 Oj mirno, brajne (brate), sad si račun zbroj!
 Poštenjak, čovjek na zemlji si bio:
 Bio si svoj!

Kako je Šenoi bilo srce za napredek ljubljene naroda, nam kažejo še mnoge druge pesni. Da bi narod spoznal svojo zgodovino, mu je pesnik kazal na slavne može in preteklosti, opeval delovanje zaslužnih pradedov v prejšnjih časih. Da bi z večim vspehom bodril svoj rod k delavnemu življenju po vzgledih vrljih prednikov, je znal pesnik kaj umno primerjati preteklost s sedanostjo ter učil, kako treba sedanje velike naloge izvrševati po istem načinu, kakor so jih izvrševali vredni pradedje v blagor in velikost svoje domovine. Pogleduj nazaj, da prideš naprej! Uči se od preteklosti, da te sedanost pripelje v srečno bodočnost. Vsega, kar je lepo in koristno, se oklepaj, vse slabo in škodljivo pa zametuj!

Toda pogledjmo si pesnika Šenoa malo bliže.

Pesni njegove smemo deliti v tri glavne dele: v ljubavne, rodoljubne in pripovedne.

Ljubavne pesni so izliv njegovega mladeniškega srca, in so torej dokaz različne od pesniških proizvodov poznejših let: mladeniču vtriplje pesniška žila vse drugači, kakor resnemu možaku. „Mladost — norost,“ ta prislovica se je do cela vresničila tudi na Šenoi. Ko si je iskal družico svojega življenja, so mu malone vse misli in želje bile obrnjene le na ta predmet. V tem oziru je — reči moramo — neredkokrat segel čez meje dostojnosti. To velja zlasti o šesti pesni „Hrvatulja“ (Izabr. pjes. str. 16), v kateri z veliko slastjo opeva spolno ljubezen. Tu se nam kaže pesnik v vsej lehkomyseelnosti in nebrzdani lehkomysevosti mladega zaljubljenca. Kakor mnoge druge pesni, priča tudi ta, da je imel Šenoa precejšno merico humorja — žal! da se je poskušal ž njim tudi nad predmeti, kakoršni so najmanj primerni za to. Čujte prvo strofo napominane pesni:

„Ti si Lutor!“ slušah staru tetku
 Vikati mi njekoč po sto puta,
 Što sam jađan — bilo baš o petku
 Okusio mrvicu pršuta.

Najbrže je bilo pesnika samega malo sram teh besedi; skuša se torej nekoliko opravičiti, a kaj! ko pri tej priči zagazi še hujše:

Ali ja sam pravovierno diete,
 Pa kad goder mala maša dospi,
 Pošao sam mladić v Remete
 Poklonit se čudotvornoj gospi.

Ta „čudotvorna gospa,“ kateri se je v Remetih „poklonil“ božjepotnik Šenoa, je bila devotka, izvoljenka njegovega srca, a ne morda nebeška Gospa Marija, kakor bi marisikedo

sodil na prvi pogled. V naslednjih strofah govori namreč pesnik skoraj o samem občevanji z dekletom in to — čemu bi ne priznali? — s precejšnjo porcijo podlosti, ne kot „pravovierno diete“, mariveč kakor vaški fantin, kateri celo na božji poti išče naslajanja svojim nebrzdanim strastem. — Poslušajmo, kako mu vre pesem in razunetega srca (12. pes. „Hrvatulje I.“ str. 23):

Neću vinca, neću pečenice,
S tvojih ustna daj mi dušo pit,
Daj mi zobat rumeno ti lice,
Na dan sudnji bit ću možda sit.

In 5. pes. „Hrvatulja II.“ str. 29.:

Ma i jesmo siromaci,
Neću bit ja bogataš;
Sta će meni zlatni glasi,
Dost je sviet mi liepi naš;
U desnici vinca bocu (flašo)
U tom srcu žarki plam.
Svoje j momi (dekletu) o gr'ocu (vratu)
Neimara vna (ena ega) onda nam.

Nova prikazen je pesen v spomin prvega poljuba „O uzkrsu“ str. 42. Predzadnja strofa se glasi:

Sve spinulo (zginilo) tad i zvona glas
I nebo, zelenilo gaja,
Dva angjela (!) bjesmo u taj čas
Sred božjega grl'čić seraja!

Toda dovolj! Namen naš ni, onečeščevati ime dičnega pesnika, katerega sicer čislamo, kakor vsak zaveden Hrvat. Tudi ga radi izgovarjamo z ozirom na mladost, v kateri je zlagal one popevke; a škodilo bi menda ne, ako bi se ne bilo vsprejelo v knjigo „izbranih pesni“ do zadnje pičice.

Poznejše ljubavne pesni Šenoe so povsem dostojne, mirne, dà, skoraj plemenite; vidi se jim, da so privrele iz srca, katero je vže doseglo, kar je tako željno iskalo, iz vpokojenega, utešenega srca za k on s k e g a moža. Predmet tem pesnim je blaga za k on s k a ljubezen, tiha družinska sreča, katera je pesniku preganjala vse mračne misli in mu v žalosti in težavi vlivala v srce hladilni balzam miru in utehe. —

Pravi biser A. Šenoe so brez dvojbe njegove rodoljubne pesni — v teh je v marisičem prekosil St. Vraza in Preradovića. Nemogoče je, da bi se Hrvat, ki le bere te pesni, ne ogrelo srce za lepo domovino in vrli nje rod. Vzvišenost misli, čistost domo- in rodoljubja, krasna zunanja oblika — to je, kar

A ti oj Bože, caru gromova,
 Svetoj nam zemlji srečice daj;
 Skupi (zberi) nam narod hrvatski snova,
 Neka je jadom, razdoru kraj,
 Zraka visoka
 Tvojega oka
 Neka nas grije, neka nam sieva (svetli)
 K sreći povedi, k ljubavi nas.
 Cieli da narod hrvatski pjeva:
 Slava ti Bože, dodje nam spas.

Mogli bi še marsikaj lepega pisati o A. Šenoa rodolju bnih pesnih, ali da ne sežemo predaleč, ozrimo se še na tretjo vrsto njegovih pesni, na: „Povjestice“; to so pesni, zložene po narodni pripovedki ali kakih zgodovinski dogodbi. Ta vrsta pesni je posebno razvita ravno pri Šenoi. Vsako zgodbo iz narodne povestnice, ali tudi preprosto pravljico je umel porabiti ter ji dati primerno pesniško odejo. Škoda le, da ni skrbneje izbiral mej narodnim blagom, katero — kakor povsod tako tudi — v Hrvatih ni vse hvalevredno, dragoceno in za narod častno. Najti je mej njim marsikaj, kar bi se smelo pozabiti brez najmanjše škode za potomce. V pesni „Vinko Hreljanović“ (str. 185) nas seznanja Šenoa s prežalostno dogodbo iz preteklosti, popisujoč strahotno maščevanje senjske družine Hreljanovičev nad Benečani. Pesnik je temu tužnemu a zgodovinsko resničnemu dogodku prikrojil jako krasno pesniško obleko, a kar zadeva besedilo prisege, je oblika vsekako — recimo — prekrepka. Človeka, ki bere to prisego, se nehote polasti groza. Ali ne? Čujte:

I kunem ti se desnom rukom,
 I majčinom se kunem mukom,
 I svojom sabljom, svojom slavom,
 I svojom dušom, svojom glavom.
 I sotonovom silom kletom,
 I trojicom se kunem svetom.
 Po moru luto bez obzira

— — — — —
 I pio otrov, jeo travu.
 A sveta pričest ubila me,
 A crna zemlja proždrla me,
 Ko pašče lajo, zemljom gmizo,
 Osušio se, kamen grizo,
 I bio plienom mukam kletim:
 Svog brata, ako neosvetim.

Kaj je pesnik namerjal s pesnijo: „Opat i žetelica“ (str. 166) je težko določiti. Zgodba je iz 16. stoletja. Neki plemenitaš-

je imel sina, ki je bil velik zapravlјivec; zatorej ga pošlje v bližnji samostan za opata (!). Menili so vsi zbežali ter pustili „opata“ samega, ki je živel v razuzdanem veselju in gostijah. Pri neki priložnosti, ko se je zbralo mnogo gostov njemu enakih, so ga nagovarjali, da si poišče ženo (!). „Opat“ je to takoj sklenil storiti, toda zadela ga je nesreča. Vše poprej ga je opominjal zbor pod banom Zrinskijem, da neha tako živeti; škof ga je izobčil — a vse zastoj: ni eno ni drugo ni pomagalo. Ko je hotel izvršiti svet svojih malopridnih prijateljev in sè silo odpeljati neko mlado žanjico, mu je le-ta sè srpom zadala smrtno rano, vsled katere je razudanec končal svoje grešno življenje. Na zvršetku pesni dostavlja pesnik:

Što nesylada zemlje sabor,
Što nesylada banov tabor,
Niti kletva crkovnjačka:
Svlada kriepost djevojačka.

Pesem je bolj humorističnega značaja; zatorej dvomimo, da bi pesniku bil namen: podati zgled ljubezni do sv. čistosti. Ali je morebiti hotel pokazati, kam pripelje zapravlјivost? Čemu tak sklep? In čemu segati v šestnajsto stoletje, ko je bilo takih žalostnih zgledov gotovo tudi v času pesnikovem? Ali je morda hotel pokazati, da pride grešniku dan plačila večkrat vže na tem svetu? — Po naših mislih je pesen bolj dvomljive vrednosti, brez pravega jedra, brez blagih nagibov, dà, še več: vsebina ji je prej pohujšljiva, redovni stan naravnost onečeščevalna!

In kaj poreko č. bravci k pesni: „Strmogled“ (str. 274). Vsebina ji je sledeča: Ban Vladko je živel v svojem gradu vedno ves potr in otožen, kar je zelo vznemirjalo njegove prijatelje in podložnike. Pri neki priložnosti ga starešine prisilijo, da jim pove vzrok svoje otožnosti. Ban jim ga razodene, češ: žalosten in nesrečen sem zato, ker sem brez zakonske polovice! — Ponudbo, da si izbere katerokoli hčer tega ali onega starešine, osorno zavrne in v preširnosti priseže: „Po najljepšoj ću vjenčat tjeme, Ma bila ona ćija god!“ — To je tudi storil. Nekaj časa je živel ves srečen in zadovoljen v zakonu, toda boječ se nezvestobe mlade soproje, je izdal ukaz:

Do banice da nsmie živ;
I tko bi toga grieha kriv,
Po banovine strogom pravu
Za grieh taj neka gubi glavu!

Ta postava je kmalu zahtevala žrtev. Nekega dne se vrne ban z lova in zasliši šepetanje v sobi svoje žene. Ves besen skoči gori, kjer najde mladeniča v živahnem pogovoru z mlado

soprogo. Brez pomišljanja pograbi za nož in prebode ž njim mladega gospodiča, katerega vrže potem skozi okno v jezero. Žena vsa bleda in tresoča se od strahu pove, da je umorjeni mladenič njen krvni brat. Na to hipoma plane skozi okno v jezero. —

Tej enaka je vsebina pesni: „Zmijaska kraljica“ (str. 293), zložene po narodni pripovedki. Evo glavnih misli:

Mladenič Božidar in Barbara, hči medvedgrajskega kaste-lana, sta se zaročila. Toda nevesta se izneveri ter se omoži z bogatim starcem (!) „crnim Jankom“. Božidar, užaljen in osramoteni, stopi v templjarski red ter se kot tak poda v Palestino, da bi umrl v boji proti nevernikom. Mej tem je Barbara živela pregrešno na svojem dvoru ter zatirala uboge kmete, ki so ji vsled tega rekali „crna kraljica“. Božidaru se ni spoznala želja; ostal je živ in se torej vrnil v samostan Remete, kjer se je zaljubil v mlinarjevo hčer Heleno. Ko Barbara zve o povratu Božidarjevem, se ji znova vzbudi prejšnja ljubezen do mladeniča in v ljubosumnosti sklene Heleno umoriti. Ko nekega dne sreča mladenko, ji hinavsko reče, da je spokornica, a ob enem pristavi, da jo lastna pokora ne bo rešila pogubljenja (sic!) Mati Božja — tako je nadaljevala — mi je razodela, da me more rešiti samo čista devica, ki bi v stanovitni molitvi prosila za me ter vsaki dan kitila podobno bl. D. Marije ob cesti. Helena, polna vsmiljenja, je takoj sprejela to delo krščanske ljubezni. Ko je pa pred podobo začela spletati venec, jo piči gad, katerega je ljubosumna Barbara skrila pod cveticami. Nekoliko trenutkov pozneje jo najde Božidar mrtvo poleg znamenja. Na hribu pa je stala „crna kraljica“ in klicala: „Srce gori, zebeja ljubih stoput — srcem samo tebe!“ Božidar jo prekolne in ji zaželi, da bi po smrti vsako leto ravno na ta dan sedela na isti pečini in da bi ji kače izjedale srce. Ta kletev se je vresničila: „crna kraljica“ res sedi vsako leto na tisti pečini in kače celega sveta jo oblegajo in mučijo. —

Komentara ni treba. — Spačeni ukus nižjega naroda se menda nikjer jasneje ne javlja, kakor ravno v raznih pripovedkah ali pravljicah. Kedor hoče le-te rešiti pozabljenosti, treba mu velike previdnosti, da iztrebi iz njih vse trivijalnosti, podlosti. Ako velja to o prozi, velja še v obilniši meri o poeziji, ki je ena izmej najplemenitiših hčerk nebeških. Svetoskrunsko moramo torej imenovati roko, katera to „lepo umetnost“ gazi v blato s tem, da ji daje za predmet najpodlejše pregrehe, kakoršne so: zakonska in redovna nezvestoba, ljubosumnost, prešestvo, maščevalnost, umor i. t. d.

Slednjič nam je omeniti še neke nehvalevredne posebnosti pri A. Senoi in ta je: pogosto imenovanje hudobnega duha. Obžalovati je, da je kletvina hudo vkoreninjena mej ljudstvom hrvatskim, a še večega pomilovanja — da se milo izrazimo — je vreden pesnik, ki s preklinjevalnimi epiteti cnečaščuje svoje pes-

niške plodove. V nekaterih pesnih Šenoinih, kakor n. pr. v „Sljivari“ (str. 155), „Junaci gologlavci“ (str. 152) i. t. d., kar mrgoli vražjega imena.

Toda dovolj. V obče moramo priznavati, da je Šenoa izboren rodoljubni pesnik, da pa ni bil prav srečen v svojih ljubavnih mladeniških in pripovednih pesnih. Ko bi bil živel delj časa, bi bil brez dvojbe sam veliko pre naredil ali pa uničil, vzlasti kar je bil zložil v svojih mladeniških letih. Toda Previdnost mu je skrajšala pozemeljsko življenje. — Poleg tega je Šenoa kot skrben oče in hranitelj svoje družine, kot vrednik več listov in kot činovnik imel toliko poslov, da najbrže nikedar ni mislil zbrati in v posebni knjigi izdati svoje pesni. In tako so se tega dela lotili mnogobrojni prijatelji in častilci njegovi, ki so zbrali, a žal! ne izbrali pesniške proizvode slavnega moža. Naj bi torej vsaj tisti, katerim je skrb za drago mladino, vestneje se ravnali po opominu apostolovem: „Omnia autem probate, quod bonum est, tenete“. (I. Thess. 5, 21).



Slovenskim bogoslovcem.

V.

Adolescentium animi molles et fluxi! Teh besed sem se spomnil, ko sem prebral Vaš odgovor zadnjemu pismu. Bilo Vas je strah, da v duhovnem poklicu zavržete plemenite dari srca in uma, zdaj pa se zopet bojite, da za Vaše zmožnosti je duhovni poklic prevzvišen. „Če je duhovno zvanje toli vzvišeno in sveto ko angeljska služba, tedaj nisem za to jaz negodnik. Kakor si jaz domišljam duhovnika, gotovo ne bom, in moji vrstniki sošolci tudi ne bodo. Da bi prišli v osmo šolo in poslušali naše pogovore, ne vabili bi nobenega v bogoslovnico!“

Kedo naj torej pride v bogoslovnico?! Ali naj se počaka eno leto? Toda kedo Vam pravi, da pridejo za Vami bolji in vrednejši mladeniči v osmo šolo? Takih bi trebalo menda dolgo čakati! Dragi moj! Zašli ste z enega konca na drugi, kdor pa na koncu stoji, nič dobrega ne vidi, kajti skrajnost je konec dobrega, naj slabša skrajnost je mračnost.

Mračnemu je vse mračno. Mračni človek ali pesimist še sam sebi ni dober, drugim je pa vselej krivičen, zato si prijatelje odbiva, nasprotnike pa jezi. Mračnost se sicer rada pozdeva z vsestranskim naziranjem, a v resnici govori iz nje potajena ošabnost, ki je najbolj enostranka strast. Vsaki človek ima namreč

svojo posebno čud in po njej rad presoja druge ljudi. Nekateri so od narave resni in mogočni — njim so vsi vedri in igravi obrazi otročji. Nekateri so pobožni, da bi svetnike pojeli, njim so drugi ljudje malovredni. Nekateri so uneti narodnjaki, njim so vsi drugi ljudje breznačajni kimovci.

Molčečim so zgovorivi ljudje klepetci, zgovorivim so molčeči pusti ko topolov les; učenim so priprosti neumni, priprostim so učeni brezpotrebni. Vojak te sodi po hoji, zdravnik po barvi, vradnik po točnosti, gizdavec po dišavah, čevljar po čevljih, krojaču dela obleka človeka i. t. d. i. t. d. Vsaki svoje gleda in ceni, vsaki po svojem sodi mnogoobrazni svet. Le Bog vidi in pozna čelaga človeka, zato ga le Bog prav sodi, zato ga le On sme soditi.

Človeško sodbo kalijo tudi še osobna mnenja, osobni nameni, osobne koristi. Človek je sicer vstvarjen za družbo in v družbi tudi res živi, zato bi pač moral soditi človeka po njega vrednosti in uporabnosti v družbi.

V družbi pa ni treba, da je vsaki človek za vse, ampak vsaki bodi za nekaj, pa bo vsega dovolj! Toda osobnost je močnejša sila ko družabnost, kar je očitali zlasti nam Slovanom, ki smo odločno osobni, a ubogo malo družabni. Zato menda tako radi obsojamo in zametamo, ker cenimo vsakega osobno, a njegove vrednosti v družbi ne poštujemo! Razboriti rodoljubi so nam to povedali vže čestokrat, a z oestro sodbo so sami zopet začeli prepir.

Dragi moj mladi prijatelj! Meni se vse zdi, da je tudi Vaša sodba osobna in enostranska in zatorej krivična. Le boljše poglejte svoje sošolce in povejte mi zares: ali je kedo mej njimi, ki bi ne bil za nobeno rabo v družbi? ali res menite, da ni nikogar, ki bi ne bil dober za marsikatero duhovno opravilo v cerkvi in v občini? Sami od sebe ne bili bi pač nikoli o tem dvojili, ali ker ste se zamislili v mojo razpravico o svetosti in vzvišenosti duhovnega poklica, ste izobčili sebe in druge. Ne pravite tega nikomur, ker bi s tem prav gotovo ne koristili dobri stvari.

Svetost, ki pristoji duhovniku, ni domišljena in nedosežna kakor prazna vzornost mračnih idealistov. Svetost naša je resnična, katere Gospod nikomur ne odreče, ako ga je poklical k altarju. Bodite torej še toli negodni za duhovno življenje, milost Gospodova Vas prestvari in zgotovi. Vedite namreč, da svetost krščanska je nekaj resničnega, stvarnega, kar ni odvisno od naše volje ali domišljije.

Prav radi si mislimo svetost kot neko subjektivno nagnenje ali kot neko čutno pobožnost ali kot s trudom priučeno bogaboječe čustvovanje. V resnici je pa bistvo svetosti čeznaravna milost božja, katero Bog človeku vlije brez zasluge, s katero človeka očisti, ublaži in posveti. Svetost je torej bistveno dar

božji, kateri nam more podeliti le sam Bog, in kateri nam deli v sv. sakramentih. Rad bi torej poznal mračnega pesimista, ki ima pravico, da meri ljudem božjo milost in jo odreka po svoji enostranski sodbi. Vi si pač ne svojite te pravice, kaj-li? Ne bojte se torej svetosti v duhovnem poklicu, ker za svetost je skrb Njemu, ki Vas je vstvaril po svoji podobi in Vas je od materinih prs odločil za svoj altar!

„Kedo izmed vas bi mogel sè svojo skrbnostjo vzrasti za eno las? Če se torej najmanjše stvarice ne upate, kaj si delate skrbi o drugih rečeh?“¹⁾ — vprašal bi pravici tudi Vas Zveličar.

Ne mučite se torej s to skrbjo, ki je v prvi vrsti božja skrb. On, ki je odel lilije na polju in preskrbel ptice pod nebom, ne bo svojim izvoljenim duhovnikom odrekel svete obleke, koja jim pristoji.

V tolažbo naj Vam še povem, da o milosti božji je le Bog gospodar, ki jo ljudem meri, kakor sam hoče. Vsem izvoljenim daja dovolj milosti, da se zveličajo, ali vendar nekaterim obilnejšo mero ko drugim. „Prima causa huius diversitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diversimodo suae gratiae dona dispensat ad hoc, quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiae consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum. Unde Apostolus ad Ephes., postquam dixerat: Unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi, enumeratis diversis gratiis subiungit: Ad consummationem sanctorum in aedificationem corporis Christi.“²⁾

Ta nauk je vir svete ravnodušnosti in prave svobodoljubnosti. Ker pa preradi pozabljamo, da je popolnost in svetost od Boga, kateri je ne deli vsem enoliko, zato smo včasih nestrpní in mračni s seboj in z bratom, ker menimo, da bi moral biti vsaki človek ravno toli goreč ko sv. Pavel, ravno toli oprezen ko sv. Stanislav Kostka, ravno tako ubog ko sv. Frančišek, ravno toli ravnodušen ko sv. Ignacij. To ne gre, ker ni vsem dano. Hvalimo pač svetnike, a ne zametajmo sebe in ne prezirajmo bratov, če niso taki ko oni, ker božja volja ni vsem enako mila.

Če vstopite v bogoslovnico s krščansko ravnodušnostjo in svobodoljubnostjo, našli boste tam družbo res izbranih mladeničev polnih lepih vrlin in sposobnosti. Pri poedinih ne najdete vsega, dà, pri poedinih najdete morda malo odličnega, ali v celi družbi najdete zlatih zgledov, ki Vam bodo v veselje in posnemo. Kedor je dobre volje in želi vpodobiti se za svetega mašnika, naj gre v družbo, naj se odgaja v bogoslovnici, ker le mej

¹⁾ Luk. 12.

²⁾ Tomaž Akv. Summae 1. 2. qu. 112. 4.

množico najde svoji čudi, svojim strastim in nagnenjem, svojemu značaju in izobraženju primerne zglede. Zgled pa je poleg milosti božje potreben človeku, da se dobro spozna in zdravna.

Dokler čisto sami razmišljate o svetosti duhovnega zvanja, zdelo se Vam bo vse previsoko in nedosežno, ko pa v družbo stopite, boste na lepem zgledu dobrih tovarišev vže z roko prijeli, kar veste, da pristoji duhovni obleki. Pišete mi, da ste slišali tudi o slabih zgledih. Gotovo ste slišali in o slabih več ko o dobrih, ker mračna tesnosrčnost si brusi jezik rajše o zlih dogodkih ko o lepih, toda pameten vrtnar pač ne bo izkopal drevesa, ako mu prvo ali drugo leto ne rodi, ker nekatera zarajejo še le 5. ali 6. leto in če divjake sadi, vé dobro, da rodijo neslastno sadje, dokler jih ne požaltni. Toda drevesnica njegova je vendar le zgledna in polna plemenitega ovočja.

Izročili bodo Vas pa vestnim in izvedenim vrtnarjem. Kato-liška cerkev skrbi za odgojo mladine kakor dobra mati, ali naj večja skrb je cerkvi za odgojo duhovnega naraščaja. Kako je drugod po svetu, ne bom Vam razkladal, ker Vas to zdaj ne more zanimati, ali pri nas so bogoslovnice dobro vrejene in rekli bi tudi prav dobro, ako bi ne bile nekoliko „preučene“. Toda nauka o resnično svetem in bogoljubnem življenju boste imeli dovolj, da se Vam ni bati, da zaidete. Poleg šole učil Vas bo še duhovni ravnatelj in izpovednik, katerima lahko z mirnim srcem poverite svoje duhovno odgojo. V bogoslovnici je vsaka ura odločena duhovnim vajam, da vsaki, kedor hoče, se izvežba v čednostih, ki dičijo duhovno, Bogu posvečeno srce. Ako torej menite, da ste zdaj še nevedni in nerodni, naj Vas to ne odvrča od mašništva, ker nauk in vaja izbrišeta ta nedostatek.

Ali se torej nič ne zahteva od mladeničev samih? Ali se gotovijo brez svojega sodelovanja? Rekel bi, da, ako bi se ne bal, da me krivo razumete, ker zahteva se pač nekaj, kar pa nič ne stane in kar je najložje delo na svetu: dobro voljo in čist namen.

Dobro voljo! brez dobre volje so bogoslovci delavci brez rok. Poslušajo in gledajo, ali dela se ne mogo poprijeti, ker nimajo rok.

Čist namen! Duhovno znanje je tako častito in vzvišeno, da ne more služiti kateremukoli posvetnemu namenu. Mašništvo ima namen najvišji, kojemu imajo pokoriti se drugi nameni. Kedar pa porečemo, da je mašniku čist namen? Dragi moj mladi prijatelj! Vzemite v roko razpelo in izprašavajte se: Kedo je ta trpin na križ razpet? Jezus Kristus. Kedo je Jezus Kristus? Sin božji. Zakaj je človek postal? česa je iskal na svetu? kaj je namerjaval, da si je uboštvo in sramoto izbral in konečno križ objel? Ali je iskal denarja? ali je iskal naslade? Grdo je to vprašanje in nevredno odgovora. Ali je iskal svoje časti? Verujete

mu, da ne, ko Vam sam zagotavlja: „Jaz ne iščem svoje časti.“¹⁾ Česa je torej iskal včlovečeni in križani Sin božji na svetu? Povedal nam je sam: „Ne iščem svoje volje, ampak voljo Njega, ki me je poslal.“²⁾ „Prišel sem iz nebes, da delam po svoji volji, ampak po volji Njega, ki me je poslal.“ Kaj pa je volja nebeškega Očeta? Zveličanje in vstajenje in večno življenje vesoljnega človeštva. Ta svoj namen je Jezus Kristus očitno povedal Pilatu, zastopniku ajdovskih narodov, ki so resnice iskali, a vedno po temi tavali: „Jaz sem zato rojen (človek) in zato sem prišel na svet, da spričujem o resnici.“³⁾ Resnica pa je večno življenje vsem, ki verujejo v Boga in v Jezusa Kristusa od Boga poslanega⁴⁾.

Predragi moj! Vprašali ste me, kako bi se pač najbolje pripravljali v bogoslovnico, ako spoznate ta poklic, in prosili ste me primerne knjige v ta namen. Knjige Vam ne bom pošiljal in pisem Vam ne bom pisal, ker zdaj so počitnice, katerih ste pač potrebni po osemletnem trudu na c. kr. gimnaziji. Oddahnite se in pozablajte! Včasih pa jemljite v roko sv. razpelo in recite prav po otroški: Za to, za kar si iz nebes prišel na svet, pojdem jaz v bogoslovnico. Drugih namenov nočem, iščejo naj si jih drugi ljudje.

Druge priprave Vam ni treba.

Dr. Josip Pavlica.



Č a s o p i s.

Časopiscu „R. K.“ se ne godi najbolje: odkazane so mu prav zadnje strani lista, če mu jih sploh kaj ostane po milosti sprednjih člankarjev. In vendar bi časnikar rad omenil mnogih v cerkveno-socijalnem oziru znamenitih reči — ne kakor bi č. bravecem taiste ne bile vže znane, ampak največ zato, da bi ne zapadle popolni pozabljenosti. Tudi ta pot mu je prostor prepričilo odmerjen, tako da se mora omejiti le na pomenljiviše dogodke zadnjega četrletja.

Odkar je bil papež Leon XIII. poslal vshodnim narodom — našim čitateljem znano — apostolsko pismo, se je pričelo živahno gibanje tudi mej razkolnimi egiptovskimi Kopti, katerih je nekaj nad 20.000 duš, izmej teh kakih 10.000

¹⁾ Is. 8. 50.

²⁾ Ibid. 5. 20.

³⁾ Is. 18. 38.

⁴⁾ Ibid.

prebivajočih v Kajiri. Apostolski provikar katoliških Koptov (10.000) je prejel od njih več pismenih prošenj, naj bi posredoval pri sv. Stolicy, da se sv. Oče tudi na-nje milostno ozre in dela za njih zjedinenje z rimsko-katoliško cerkvijo. Papež jim je z velikim veseljem brez odlašanja (sredi junija) poslal očetovsko-ljubeznjivo apostolsko pismo „Unitatis Christianae propositum.“ To je — rekli bi — prvi, četudi ne še dozoreli sad Leonovega neumornega prizadevanja za zjedinenje iztočnih cerkvâ.

Kakor so nedavno poročali razni časniki, je sv. Oče imenoval serajevskega nadškofa dr. Stadlerja apostolskim komisarjem za združenje rimske in grške cerkve. Kot tak ima uneti cerkveni knez pravico, samostojno obravnavati vsa v to zadevo spadajoča vprašanja ter staviti sv. Stolu lastne nasvete. Modri Leon hoče na ta način decentralizirati Propagando ter tem več zaupanje vzbuditi odcepljenim Grkom. — Kar zadeva započeto delo samo, ne moremo reči, da je le-to brez napredovanja in brez nade vresničenja. Ljudstvo resnično želi povrniti se v materino naročje rimske cerkve — to je gotovo; a tudi njega škofje in duhovščina vedno bolj uvidevajo preblage namene namestnika Kristusovega. Katoliško duhovništvo na Jutrovem pa se trdno drži papeževih naročil, izraženih v apostolskem pismu, ter z milobo in ljubeznijo skuša pridobiti ločene brate. Tako n. pr. je na otoku Šijo, ko so nezjedinjeni Grki na velikonočni ponedeljek obhajali običajno procesijo v čast vstalemu Zveličarju, ukazal tamošnji katoliški škof msgr. D. Nicolosi zvoniti z vsemi zvonovi v pozdrav mimo kat. cerkve se pomikajočemu sprevodu, kar je grškega metropolita tako ganilo, da se je sè svojim duhovstvom in nešteto pobožno množico vstavil pred glavnimi vratmi kat. stolnice ter na glas opravil molitev za zjedinenje obeh cerkvâ in za prevzvišenega poglavarja Leona XIII. Ljudstvo je bilo tega čisto nepričakovanega dogodka silno veselo.

Zadnje binškošne praznike se je po naročilu posebne papeževe okrožnice po vsem katol. svetu prav mnogo molilo k razsvetljevalcu sv. Duhu za zjedinenje razkolnih krščanskih narodov. Sv. Oče je v to dovolil vernikom za vsaki dan binškošne osmine odpustek 7 let in 7 kvadragen ter jeden popolni odpustek (za kateri binškošni dan), pod navadnimi pogoji. Znamenito je, da veljajo ti binškošni odpustki tudi za prihodnja leta.

In na Angleškem? Prekrasno apostolsko pismo, katerega smo omenili z zadnjem „Časopisu“ in je podajemo v pričujočem zvezku točno predstavljeno po latinskem izvorniku, je v celem kraljestvu vzbudilo veliko pozornost. Vsi listi brez ozira na versko in politiško mišljenje so se dobrohotno bavili z njim in je večinoma preložili v domači angleški jezik. Večina anglikanskih škofov — mej njimi tudi nadškof v Canterbury — je

naročila svojim vernikom, da molijo v namen velikega Leona za vresničenje njegovih iskrenih željâ. — Pred par tedni je zborovala anglikanska „cerkvena unija“ v zadevi istega apostolskega pisma. Znani lord Halifax, predsednik unije, je z nadševalnimi besedami poročal o svojem dvakratnem razgovoru se sv. Očetom in hvalil njega očetovsko vdanost in ljubezen do Angležev ter goreče prizadevanje za doseg zveličavne edinosti v sv. veri. Shod je soglasno vsprejel resolucijo, v kateri izreka papežu resnično zahvalo za poslano pismo ter povdarja od svoje strani nehlinjeno željo po združenju z Rimom.

Tako ožarja „Luč z neba“ vesoljni svet ter še posebej ogreva sè svojimi blagodejnimi žarki srca pomilovanja vrednih razkolnih ljudstev. — Slovenci, molimo za Leona XIII, da ga ljubi Bog ohrani sv. cerkvi do skrajne meje človeškega življenja!

* * *

V framesonski „združeni“ Italiji je „veliki“ Crispi zopet na konju. V zbornici ima dve-petinsko večino; delal je za volitve z vsemi silami, prav po masonsko-madžarskem receptu. Zlorabil je v agitacijska sredstva vse, kar je zlorabnega. To se vidi tudi iz njegovega volilnega govora, katerega je sklenil s temi-le besedami: „Združimo se okrog kralja in dvignimo svoje oči na križ savojski, ki se nam blesti raz narodno razstavo, ter zaženimo tudi mi soglasno klic: In hoc signo vinces! (V tem znamenju bodeš zmagal).“ Kaj pomenja ta poziv iz ust tripičnega rovarja, je umevno: pod križem savojske vladarske rodbine so Pijemontezi prodrli skozi „Pijeva vrata“ v Rim, vgrabili papežu večno mesto ter na cerkvenem, političnem in gospodarskem polju napravili neizmerno razdejanje. V proslavo tega svetoskrunskega čina se delajo za 20. september t. l. kot 25-letnico velikanske priprave pod vostvom vlade in -- lože. Ena izmej najpoglavitnijih priprav pa je imela biti — izvolitev „rešitelja“ Italije in njega vrednih privržencev. V tem znamenju naj bi domovina slavila svojo zmago. Nesrečna deželâ! Ta „zmaga“, ki jo je s pomočjo svojih zaslepljenih sinov pri zadnjih volitvah dosegla politička loža, pomenja za te v duševnem in gmotnem oziru: dopolnjeno je. . .

Sicer pa ste dve pomenljivi prikazni hudo motili zmagoslavje v masonsko-liberalnem taboru. Ena je: očitno, grozno naraščanje socijalne demokracije, ki je priborila svojim kandidatom velikansko število glasov. Druga: katoličani so bili vrlo pokorni papeževemu „non expedit“; v nekaterih krajih ni bilo niti jednega k volitvi. Oni se pridno organizirajo, da bodo kedaj — morebiti vže kmalu — pod vodstvom papeževim dvignili svojo zastavo z neomadežanim katoliškim geslom: In hoc signo vinces!

Mes. maja in junija so se v Rimu in nekaterih drugih mestih in provincijah vršile administrativne volitve v pokrajinske in mestne zastope. Vdeleževali so se jih tudi katoličani in dosegli prav povoljne, deloma sijajne vspehe. Po nekod, n. p. v Bergamu, v Vičenci, Padovi, Brešji, Ferrari in celo v Rimu so prodrli z vsemi svojimi kandidati, tako da imajo v vseh dotičnih zastopih prav čyrsto manjšino, v zvezi z zmernimi liberalci pa nepremagljivo večino nasproti radikalcem in socijalistom. Tako išče zatirano kat. ljudstvo protitežja krutemu liberalnemu gospodstvu v provincijalni in občinski vpravi.

Glavno mesto katoliške **Portugalske** je v drugi polovici junija slavilo krasne svečanosti v proslavo 700-letnice rojstva Ferdinanda de Bulpoes, katerega časti kat. cerkev pod imenom sv. Antona Padovanskega. Vsled kraljevega odloka z dné 19. jul. l. l. se je cerkveni praznik tega velikega svetnika proglasil tudi narodnim praznikom portugalskim. Častno predsedstvo jubilejskih slavnosti je radovoljno prevzela kraljica sama. Vršile so se z nepopisnim sijajem v cerkvah, procesijah, nabožnih glediščnih predstavah i. t. d. — Apostolski nuncij Jacobini in škofje portugalski so tem povodom sklicali mejnarodni kat. shod, ki se je zelo spodbudno in ob primeroma obilni vdeležbi vršil v Lizboni od 25. do 30. junija. Govori so bili jako preiščeni, jubileju povsem primerni. Razpravljalo se je s sv. navdušenjem in vzorno temeljitostjo: o kat. cerkvi in civilizaciji; o materijalizmu in ateizmu; o izvoru življenja v Bogu in o darwinizmu z naravoznanstvenega, modroslovskega in bogoslovskega stališča; o potrebi in neprecenljivih zaslugah cerkvenih redov, zlasti v misijonskih krajih; o verskem poduku v šolah s posebnim ozirom na portugalske razmere; o modernem socijalizmu in soc. vprašanji; o veri in družabnem blagostanji; o rimskem papeštvu kot najzanesljiviši opori pravega napredka; o potrebi katoliške sloge v obrambo cerkve in domovine; o hipnotizmu in njegovem razmerji z božjimi in človeškimi zakoni i. t. d. Vsprejele so se mnoge velevažne resolucije. Shod se je završil z veličastnim cerkvenim sprevedom po mestnih ulicah. — Blagor njim, ki so bili priča teh vzvišenih pojavov katoliške zvesti in uneme!

Kulturni boj v **Franciji** besni z vedno večo srditostjo. Novi davčni zakon, vsled katerega bodo samostani od svojega pičlega premoženja morali plačevati 30 oziroma 40 odstotkov davka, je vže stopil v veljavo. Vsi vgovori in prošnje kat. škofov in redovnih predstojnikov so bili brez vspeha. Predsednik Faure, ki je tiste dni, ko je senat cbravnaval predloženo davčno preosnovo, hodil po deželi in pridno obiskoval framasonske lože in zavode, se nikakor ni dal omečiti ter je brez ozira na ysdne posledice, ki bodo zadele kat. cerkev in nje kongregacije, z lastnoročnim podpisom potrdil omenjeni zakon. Tako je framasonstvo

dopolnilo delo najstrahotniše krivičnosti in nezakonitosti. Tirjali se bodo ogromni davki tudi od onih posestev in samostanov, iz katerih je vlada pregnala redovnike vže l. 1883! In kar je najhuje: imetje posameznih samostanov se ne bode cenilo od dotičnih predstojnikov, ampak od grabežljive države same, katera z novoskovanim zakonom ne namerja nič drugega, nego zatreti vse cerkvene redove in družbe ter polastiti se njih premoženja. — Vlada vidi, koliko nasprotstvo so izzvale nje peklenške injurije v najodličnejših cerkvenih krogih. zatorej je (30. jun.) v provspeh kulturnega boja sklenila, zasledovati in brezozirno pregnati vse one škofe in duhovnike, ki bi se še dalje drznili oporekati nje satanskemu nasilstvu v tem oziru. — Sv. Oče se je pred nekaterimi tedni sè solznimi očmi pritoževal nad francosko vlado. Umevamo njegove solze in pritožbe. Tem huje mora trpeti plemenito srce Leona XIII, ker vidi, kolika nesloga in zasanost vlada mej onimi katoličani, ki so se vsled njegovega modrega priporočila oklenili republike. Nedavno je neki prostozidarski list sè strupenim sarkazmom smešil „pobožne klerikalce“ t. j. katoliške poslance, češ, da so sè svojim glasovanjem pomogli na predsedniški stol možu (Faure-u), ki je „izvrsten zidar,“ . . . „katerega dičijo vse masonske lastnosti . . .“ itd.

Se nekaj statistike. Na Francoskem živi le okrog 100.000 židov; in vendar jih je izmej njih nad 180 v visokih državnih službah, namreč: 9 prefektov, 20 podprefektov, 10 svetovalcev pariškega prizivnega dvora, 8 glavnih nadzornikov cestnih stavb, 9 članov državnega sveta, 11 višjih vradnikov poljedelskega ministerstva, 21 ravnateljjev pri poštni in brzojavni vpravi, 27 v finančnem, 30 v delavskem in 35 (!) v naučnem ministerstvu i. t. d. Qui potest capere, capiat. —

Iz Belgije nam je to pot poročati o veselejših rečeh ko zadnjič. Kat. vlada je bolje vredila svoje delovanje in nje večina v državnem zboru postopa složno v vseh načelnih vprašanjih. Pravijo, da je sv. Oče sam posegel vmes ter vlado in parlament resno opomnil k prepotrebni edinosti. — Zbornični odsek je v pričetku junija vsprejel zelo važno predlogo o prisilnem zavarovanji za delavce, delavke in delodajalce; v tem zavarovanji je tudi zavarovanje za starost in neomoglost. Sirokoustnim socijalistom sicer ni mnogo ležeče na preskrbljenji starih in neomoglih delavcev — oni raje zahtevajo 8-urno delo in občno volilno pravico, ker ste ti dve zahtevi najboljše sredstvo za njih neprestano agitacijo — vendar je ravno skrb za stare in neomogle delavce eden izmej najznamenitših pomočkov zoper naraščajočo socijalistično povodenj; zatorej je prisilno zavarovanje za starost ena prvih točeh v programu krščanskih delavcev.

Dné 8. junija se je ministerski svét pod predsedstvom kra-

ljevimi posvetoval o spremembi liberalnih šolskih postav. Kakor znano, ima Belgija sedaj dve vrsti šol: državne, na katerih se ne podučuje veronauk, in zasebne, katere vzdržujejo katoličani z lastnim denarjem. Sedanja katoliška vlada si prizadeva vstreči pravičnim zahtevam kat. starišev in ob enem tudi želji učiteljev, ki so se v zelo številnih ministerstvu poslanih prošnjah izrekli za verski poduk na državnih šolah. Vlada namerja to stvar rešiti tako, da se bo veronauk delil v vseh šolah pred ali pa po rednem poduku; vender bode starišem na prosto voljo dano, li hočejo svoje otroke pošiljati k verstvenemu uku, ali ne. Dalje bode vlada zboljšala učiteljske plače, in sicer ne samo državnim, ampak tudi zasebnim učiteljem, toda s tem razločkom, da poslednji nimajo pravice do pokojnine; vender hoče skrbeti, da bodo zavarovalne družbe in pokojninske blagajne, katerih udje so zasebni učitelji, dobivale od časa do časa nekaj podpore iz državnega zaklada. — Kakor je razvideti, so to le drobtine, ki jih hoče vlada privoščiti katol. prebivalstvu na šolskem polju. A bolje nekaj nego nič. Kedor pomisli, da so nagli preobrati v tako vitalni zadevi nemogoči, bode z veseljem pozdravil ta prvi korak kat. vlade, ki skuša zaceliti vsaj najbolj skeleče rane, zadane belgijskemu šolstvu po nekedar vsegamogočnem liberalizmu. — Omenimo le še, da so liberalci in socialisti ves pekel spravili na noge zoper namerjavani novi šolski zakon.

Nemški državni zbor je z znatno večino glasov odklonil vladno predlogo, naperjeno proti tako zvanim prekucijskim strankam. Vrlim poslancem kat. centra se je namreč vsaj deloma posrečilo, obrniti ost obravnavanega zakona tudi proti razširjalcem upornih idej, torej v prvi vrsti proti brezverskim profesorjem in drugim „zastopnikom“ moderne vede; to pa je v vrstah onih državnozborskih strank, ki v svojem licemerstvu pri vsaki priliki pozivljejo na „obrambo vere, pravdnosti in reda,“ vzbudilo silno agitacijo proti „klerikalizirani“ predlogi in vsi liberalni listi so zagnali strašen krik, da je svoboda vesti (!) in vede v skrajni nevarnosti i. t. d. Hinavci! — Kat. centrum pa sme biti ponosen na vspehe, ki jih je dosegel v posvetovalni komisiji.

V pruski zbornici poslancev je (18. maja) dr. Heereman vtemeljeval predlog kat. centra, da se obnové trije člani pruske vstave o svobodni cerkvi, katere je bila vlada odstranila ob času kulturnega boja. Govornik je naglašal, da je svobodna cerkev v korist ne samo katolikom, ampak tudi protestantom; le svobodna cerkev more vspešno podpirati državno oblast v boji proti socialni revoluciji i. t. d. Razne liberalne stranke so z večino glasov zavrgle predlog, a kat. poslanci ga bodo odslej — kakor protijezuitski zakon — vsako leto spravili na dnevni red.

Malo dlje se nam je pomuditi na Avstro-Ogerskem.

Masonsko-kalvinska vlada ogerska nadaljuje se skrajno brez-ozirnostjo svoj boj proti cerkvi in krščanstvu. Eno izmej najsurovej-ših dejanj sedanjega ministerstva je brez dvojbe ono kruto, krivično razžaljenje papeževega diplomatičnega zastopnika, katero je v maju in še pozneje mej katoličani toliko vpravičene nevolje in studa vzbujalo ne samo tostran in onkraj Litave, ampak tudi izyen avstro-ogerske države. Stvar je ob kratkem ta-le: Ogerski primas kardinal Vaszary je sedanjega apostolskega nuncijska (za obe državni polovici) še vlani povabil k sebi v Ostrogon. V aprilu t. l. se je msgr. Agliardi tudi vsled posebnega papeževega naročila odločil vgoditi prijaznemu povabilu ter je ta svoj sklep naznanil ogerski vladi in skupnemu ministru za unanje zadeve, grofu Kalnoky-ju. Zapreke ni bilo nobene; min. predsednik baron Banffy je celó z veseljem pozdravil prihod papeževega pooblaščenca — menil je namreč oblastni kalvinec, da bode nadškof Agliardi v papeževem imenu (!) prigovarjal ogerskim katoličanom, naj vže nehajo nasprotovati vladni cerkveni politiki i. t. d. In odkod ta njegova drzna nada? Malo tednov prej je ogerska vlada po ministru Kalnoky-ju (!) naprosila sv. Očeta, naj bi posvaril kat. prebivalstvo ter mu prepovedal pristop k novo osnovani ljudski stranki! Toda „brat“ Banffy se je dobro opekkel: msgr. Agliardi tudi na Madjarskem ni pozabil, čigav poslanec da je, in tako je kot pooblaščenec namestnika Kristusovega zmerno in dostojno sicer, v vendar določno bodril katoliški narod k vstrajnosti in prepotrebni edinosti gledé skupnega postopanja nasproti sovražnim vladnim načrtom. Židovski vladni vohuni so to samo ob sebi umevno nastopanje apostolskega nuncijska zasledovali z največo pozornostjo ter v kolikor mōči živih barvah in pretiranih, neresničnih poročilih naznanjali ministerstvu. V vendar se Banffy ni drznil niti z najmanjšo pritožbo na dan, ko se mu je nuncij osebno poklonil v Budimpešti. Kakor hitro pa je Agliardi zupustil ogersko metropolo, je junaški min. predsednik brž pisal Kalnoky-ju, da se je nuncij na svojem potovanju po Madjarskem utikal v notranje ogerske zadeve in torej kot zastopnik tuje (!) vlasti prekoraj svoj pravni delokrog; ob enem ga je prosil določnih pojasnil, da bi mogel v sporazumljenji z unanjim ministerstvom takoj odgovoriti na interpelacijo, katero pričakuje v zbornici zastran Agliardi-jevega postopanja. In glejte, Kalnoky se je res dal speljati na led. Poslal je Banffy-ju zaupno pismo, v katerega prvem delu sicer dokaj dostojno in pravilno povdarja izjemno stališče papeževega poslanca ter nujno priporoča ogerski vladi, naj bi se nikakor ne prenačila v tako važni in kočljivi zadevi; izjavlja dalje, da bode le na podlagi eventualne interpelacije in pa zadostnih dokazov (katere je Banffy „pozabil“ priložiti svojemu lažnji-

vemu poročilu) mogel dati primeren odgovor. V drugem delu pa se je unanji minister zapoletel še veliko huje nego neotesani Banffy sam. Očita namreč Agliardi-ju (seveda brez vsakega dokaza) „graje vredno netaktnost“, „naravnost nedostojno nastopanje“, meni, da bi bil moral papežev zastopnik „svoje potovanje, kot neumestno“ odložiti za poznejši čas i. t. d. Slednjič obeta, da hoče — ako ogerska vlada želi — nemudoma pritožiti se v Vatikanu ter „zastopati ono stališče, katero izključuje vsako poseganje ap. nuncijske v notranje političke razmere in boje.“ — Na, tu ga imaš toliko slavljenega diplomata v vsej njegovi nedoslednosti, dvojezičnosti in neznačajnosti! V prvem delu omenjenega pisma se priznava, da je smatrati ap. nuncijske ne kot navadnega zastopnika kake tuje vlasti, mariveč kot pooblaščenca poglavarja kat. cerkve — v drugem delu pa se mu (Banffy-ju na ljubo) s precejšnjo merico zagrizenosti brez povoda in brez dokazov očita nedostojno nastopanje, graje vredna netaktnost, ker se je Agliardi res posluževal svoje od papeža mu podeljene oblasti; pred odhodom apost. nuncijske na Ogersko je bilo vse v redu; zadovoljna sta bila z njegovim napovedanim potovanjem po Marijanskem kraljestvu Banffy in Kalnoky — potem pa, ko se je poslanec papežev, svest si svoje dolžnosti, potegoval za preganjane katolice, je naenkrat potovanje njegovo postalo neumestno, razmeram neprilичno!

Ta sramotna dvojna igra je pošteno izplačala gr. Kalnoky-ja. Prekanjeni (četudi sicer skrajno nerodni) Banffy si je v zbornici brž naročil interpelacijo ter takoj širokoustno odgovoril nanjo na podlagi drugega dela Kalnoky-jevega zaupnega dopisa, češ da minister unanjih zadev sam odločno obsoja nezakonito nastopanje msgr. Agliardi-ja in njega netaktno utikanje v notrajne političke zadeve ogerske države ter da je isti minister vže odposlal v Vatikan pritožbo v tem smislu! Ta drzni, na zaupno pismo opti in poleg tega zlasti gledé zadnje trditve popolnem neresnični odgovor je neizmerno zadovoljil vso židovsko-liberalno vladno kliko, hudo pa tudi spodbodel gr. Kalnoky-ja, kateremu se niti sanjalo ni o brezmejni nezanesljivosti madjarskega min. predsednika. In kaj je temu sledilo? Kalnoky je nemudoma poslal nekaj popravek in pojasnilo v svoj organ, sprl se z Banffy-jem ter cesarju izročil svojo demisijo, ki pa ni bila vsprejeta. Toda silovito razžaljuje apost. nuncijske in ž njim sv. Očeta po kalvincu Banffy-ju je imelo dobiti krono in to mu je nasadil gr. Kalnoky s tem, da se je popolnem vdal oblastnemu Madjaru ter mu dovolil, očitno v zbornici prebrati napominano pismo! Tako si je avstro-ogerski minister unanjih stvari sam spodmaknil stol, na katerem je sko-14 let sedel kot „nenadomestljivi“ diplomat. Umakniti se je moral, umakniti tem sramotniše, ker ga je podrl slamnati mož Banffy na podlagi njegove — da rečemo milo — nemožatosti.

To je bilo tudi edino seveda neprostoovoljno — zadoščenje msgr. Agliardi-ju od strani njegovih smelih razžaljivcev.

Zlobna agitacija proti papeževemu zastopniku je imela pa tudi svojo solnčno stran. Vzbudila je namreč, kakor smo rekli, mej kat. prebivalstvom Avstro-Ogerske silno nevoljo, katera si je iskala duška na svečanih shodih in v neštevilnih vdanostnih izjavah, poslanih msgr. Agliardi-ju in sv. Očetu. V avstrijski zbornici poslancev so krščanski socialisti in za njimi konservativci stavili zelo primerni, s katol. stališča strogo pravilni interpelaciji, a knez Windischgrätz je — če se prav spominjamo — odgovoril le na poslednjo in sicer tako, da je napravil poklon vsem prizadetim strankam, namreč papežu in njegovemu pooblaščenču, oholim Madjarom in interpelantom, a le-tem prav — na lahko, da ni razsrdil koaliranih liberalcev! Prav jim je. V zadnjem zvezku smo poročali z umevno nevoljo, da so pri obravnavi § 101. novega kaz. zakonika mej drugimi tudi naši konservativci pritrjali protikatoliški izjavi kat. grofa Pininskega, ki se je osmelil zaznamenovati papeža kot — tujega vladarja. ¹⁾ Kako morejo kratkovidneži potemtakem vspešno braniti Agliardi-ja proti Banffy-ju in Kalnoky-ju, kako zastopati katoliško načelo, ki se v tem slučaju glasi: Papež kot oče vsega katoličanstva se v katoliških državah (kakoršna hoče biti Avstro-Ogrska) nikoli ne more smatrati za tujega vladarja, ampak katoličani se mu klanjajo kot svojemu cerkvenemu, domačemu vladarju, ki ima od Boga samega mu izročeno najvišjo oblast v zadevah kat. vere in pravosti — in takošne so brez dvojbe tudi ogerski „cerkveno-politiški zakoni.“! To oblast more papež izvrševati ali neposredno sam ali pa — v kolikor se mu zdi potrebno in primerno — po svojih zastopnikih, apostolskih nuncijih, brez ozira na to, da katera država omenjene reči prišteva svojim „notranjim zadevam.“ To načelo je vtemeljeno v kat. dogmi — verski resnici!

Obvezni civilni zakon (ogerski) stopi v veljavo vže s 1. oktobrom t. l.; ob enem se vodstvo matic izroči političkim oblastvom. — Kat. večina magnatske zbornice je po prizadevanji neupogljivih voditeljev grofov Ferd. Zichy-ja in M. Esterhazy-ja zopet zavrgla nekaj najsovražniših paragrafov ostalih dveh ne še vsprejetih cerkveno-politiških predlog tičočih se „svobodnega veroizpovedanja“ (brezverstva) in „receprije židov“. A kaj stori baron Banffy? Podá se na Dunaj in predlaga kralju, da podeli baronijo štirim liberalnim družinam in na ta način pomnoži število liberalnih, vladi brezpogojno poslušnih magnatov

¹⁾ H koncu dotičnega poročila v zadnjem „Časopisu“ (str. 265) beri: „Zaničevanje njegove osebe kot namestnika Kristusovega bodi odslej kaznjivo ne z dogmatičnega stališča kot sramotenje vere in verskega čustva, mariveč kot žaljenje vladarja sicer, a tujega vladarja“ i. t. d.

za devet mož! In — izpolnila se mu je zahteva. Zatorej povdarjajo židovsko-liberalni listi dan na dan, da vživa Banffy popolno zaupanje pri kroni, da se je apostolski kralj z baroniziranjem liberalnih rodbin na odločneje izrekel za ogerski liberalizem in njega proticerkvene predloge, da sta si torej dinastična zvestoba in cerkveno-politiška opozicija v najgorjem nasprotju i. t. d. Kedo vé? Masonstvo je doseglo svoj cilj skoraj do cela: apostolski križ v ogerskem deželnem grbu je le še goli anahronizem; Kristus in njegova cerkev sta izpodrinjena iz temeljne družabne naprave, s v. zakona. . . . Pač smemo Ogersko imenovati odslej protestantsko, framasonsko, turško, da, židovsko državo — katoliško, Marijanko kraljestvo nikar! Zakaj ono se je vže davno odpovedalo svoji apostolski misiji, in kar se na njem še imenuje apostolsko, je prazna zunanost, vsled katere s tem večo smelostjo zatirata, besnečim sovražnikom izdajeta — cerkev in krščanstvo. A videli bomo najbrže vže v prav bližnji prihodnosti, na čegav račun se trpi in povspešuje to črno početje: Videant consules! —

Najvažniši dogodek pri nas v **Avstriji** je pokop koalicije. Nenaravna zveza treh najmogočniših strank v našem drž. zboru se je razbila ob malenkostnem, tako imenovanem „celjskem vprašanju.“ Vlada je namreč — čast ji v tem oziru! — hotela vstreči dolgoletnim zahtevam slovenskih poslancev, da se na nemški? gimnaziji v Celji osnujejo slovenske vspređnice za spodnje štiri razrede. Ta pravična zahteva je bila zgolj kulturnega in pedagoškega značaja, a naduti nemški nacijonalci so jo razupili za eminentno politiško stvar ter pretili nemški levici, da jo pri prihodnjih volitvah zdrobé ko solčni prah, ako ne bode z vso odločnostjo glasovala proti celjski postavki (1500 gl) v državnem proračunu. Agitacija je bila srdita, brezmejna. In res: nemški liberalci, ki so s početka pohlevno molčali k celjsk. vprašanju, so se z bali nemško-nacijonalnih groženj tembolj, ker le predobro vedó, kako jim od dné do dné ginevajo tla pod nogami. Žaloigra, ki pa ni bila brez smešne primesi, se je bližala koncu in ko se je večina v proračunskem odseku izrekla za slov. paralelke — je je vže bilo k o n e c: liberalna levica je iztopila iz koalicije in koaličijska vlada se je (18. jun). umaknila za čas nemu uradniškemu ministerstvu, katero je vže rešilo državni proračun in ž njim — celjsko vprašanje. Večina 30 glasov je odločila za pravično slovensko stvar. Proti dvojezični gimnaziji so glasovali: nemški nacijonalci in liberalci, Italijani-lajiki in — krščanski socialisti!

Kaj li naj porečemo k razpadu koalicije? Najbrezozirnši klevetniki koaličijske vlade, kakor: Mladočehi, antisemitje in kršč. socialisti, Jugoslovani in naši iz Hohenwartovega kluba

iztopivši „narodnjaki“ so tako rekoč brez glave vsled nje pogina, če tudi se na videz silijo z zadovoljstvom in „zadoščenjem“. Umevno! Oni so — z nekaterimi častnimi izjemami — nasprotovali rajni vladi največ sè strankarskega, egoističnega stališča, iz osebne mržnje in sovraštva do politiških nasprotnikov. Mi ne tako. Uvodni članek v lanskem I. zvezku „R. K.“ označuje dovolj jasno naše načelno stališče nasproti koaliciji, kateri je vrednik tega lista takoj ob nje rojstvu brez ovinkov prerokoval kratko življenje ter tako tudi v tem oziru opravičil svoj — od duhovitih slovenskih žurnalistov mu nadeti naslov „goriškega preroka.“ Veseli smo torej, odkrito veseli napovedanega izida. Edino, kar nam kali to zadovoljstvo, je dejstvo, da avstrijski politiki — kakor vže kaže — še niso odrasli koaličijski dobi: padla je ena koalicija, obeta se nam druga, naj se vže imenuje tako ali tako. Razni politiški veleumi bodo poskrbeli, da se bo nadaljevala komedija zadnjih 18 mesecev, dokler se ne vkrepijo radikalni življi, kateri bodo ali vpokorili naše švigašvaga-politike s v o j i m načelom, ali pa brez milosti jih pometli s politiškega pozorišča. To bo zadnja posledica koaličijske manije raznih avstrijskih parlamentarcev. — Katoličani smo — zakaj bi tajili? — veliko veliko zamudili sè svojo mevžasto omahljivostjo v politiškem poklicu. Da bi bili pred štirimi, petimi leti ali vsaj neposredno pred porodom zadnje koalicije nastopili z odločnim programom k a t. c e n t r a, bi imeli danes v državnem zboru stranko, h kateri bi pripadali najboljši, celi možje, kakoršnih je n. pr. v konservativnem klubu vendar še nekaj — druge bi v kratkem privabili pod svojo zastavo. In taka stranka bi v današnji breznačelni dobi sè svojim pozitivnim programom g o s p o d o v a l a politiškem položaju, četudi bi število nje članov morda ne bilo Bog vé kako veliko; saj katoličani ne zmagujemo toliko sè številom, kakor z močjo resnice in pravice. Toda zaman so vsi dobrohotni nasveti; danes menda še nihče resno ne misli na kat. centrum — poklicani faktorji se boje celó le p o s k u s a za njegovo osnovo!

Veliko pa je v Avstriji sploh in posebej v naši ožji domovini môž, in sicer pametnih, treznih, politiško zrelih môž, ki menijo in resno trdijo, da je pričakovati zmage za katoliško stvar od tako zvanih krščanskih socialistov ali antisemitov.

Kar se v tem oziru n a s t i č e, obžalujemo, da nismo njihovega innenja in prepričanja. Mi dvomimo čimdalje bolj, da bi omenjena stranka mogla kedaj izvršiti vse točke k a t. p r o g r a m a. Zdi se, da hoče ona rešiti svojo nalogo bolj v negativnem smislu t. j. s porazom gospodujočega, krščanskemu ljudstvu in omiki sovražnega semitizma; a da bi po uničenju židovstva ta stranka organizirala in vtrdila mej avstrijskimi narodi splošno-krščansko gibanje, da bi se preporcdila v obče-katoliško stranko,

o tem nismo prepričani. Splah pa krščanski socialisti kot stranka še nikedar niso jasno določili in objavili svojega programa. Zatorej smo se jako razveselili, ko smo v vabilu na krščansko-socialistični shod, ki se je v zadevi Banffy-Agliardi-Kalnoky-jeve zadeve vršil na Dunaji dne 17. maja (glej zgoraj), brali v časopisih, da bo pri tej priliki knez Liechtenstein razjasnil načela in stališče t. j. program svoje stranke. Toda kako smo se zavzeli in razžalostili, ko smo v 3. točki tega „programa“ brali to-le odločno izjavo: „Mi bodemo vsikedar priznavali avtoriteto naših škofov v njih pastirskem delokrogu ter jim izkazovali v tem oziru svojo popolno vdanost.“ Kako? Samo v njih pastirskem delokrogu? samo v tem oziru? Kolika milost! Škofje katoliški, radujte se, bodite brez skrbi: anti-semitsko-nacionalno-krščanski socialisti dunajski vam v svoji brezmejni dobrohotnosti priznavajo avtoriteto v vašem duhovno-pastirskem delovanju ter vas zagotavljajo v tem oziru svoje brezpogojne vdanosti! . . . Li res samo v tem oziru? dà, zakaj: „V političkih in gospodarskih vprašanjih smo, kakor vsaka (?) druga stranka, do cela neodvisni.“ Tako? In neposredno pred to izjavo je svetli knez govoril o krščansko-socialne stranke „neomejeni in navdušeni zvestobi, vdanosti in ljubezni do vidnega poglavarja sv. cerkve, namestnika Kristusovega, Leona XIII“, ter povdarjal mej drugim, da se njegova stranka strogo drži „vzvišenih načel“, katere je papež označil v okrožnici „Rerum novarum“. Torej papežu so krščanski socialisti pokorni v vseh, tudi socialno-politiških in gospodarstvenih rečeh, škofom pa ne? Ta strahotna protislovja! ta neverjetna nedoslednost! Ali ni sv. Oče v omenjeni encikliki z največo jasnostjo izpovedal, da je le s pomočjo sv. vere mogoče rešiti socialno in posebej delavsko vprašanje, da mora vera biti zvezda-vodnica tudi v politiki in gospodarstvu? In krščanski socialisti hočejo biti „v političkih in gospodarskih vprašanjih do cela (!) neodvisni“ navzlic temu, da so brezpogojno pokorni papežu, da „hvaležno občudujejo vzvišena načela“, izražena v „Rerum novarum“! Do cela neodvisni! Torej neodvisni morebiti celó od Boga, neodvisni od vere, od krščanske pravičnosti in ljubezni, pred vsem pa do cela neodvisni od — kat. škofov! . . . Neumevno nam je, kako so mogli naši kat. listi molče prezreti to izjavo ter brez pomišljanja z obema rokama do zadnje pičice podpisati oni program. Pač so ti listi vže večkrat povdarjali, da je v krščansko-socialni stranki dokaj sumljivih in nezanesljivih elementov, ki ne morejo vzbujati pravega zaupanja, a izgovarjali so stranko z ozirom na to, da je primeroma še mlada, da obstaje skoraj izključno le iz lajikov, katerim vender ne gré vsega šteti v zlo, ker se prav za prav vender-le borijo za dobro krščansko stvar itd. Posebno rado se je naglašalo — in tudi „R. K.“ je naglašal — da stranki nedostaje primerne organizacije, da nima

strogo-lastnega glasila, pred vsem pa, da jim manjka pravega vodstva — vodstva katoliških škofov. Menili smo — in za to, kakor sploh za vse, kar tu pišemo, je odgovoren le časopisec „R. K.“ — menili smo, da bodo kat. listi vsaj iz omenjene točke Liechstein-ovega krščansko-socijalnega „programa“ uvideli in s primernimi pripombami izrekli, da se dunajski kršč. socialisti v fini obliki sicer, a vendar določno in jasno odrekajo vsakemu nadzorovanju in vodstvu, najbolj pa vodstvu od strani kat. škofov! Oni dobro vedo, zakaj? a tudi nam to njih stališče ni neznano. Še celó naš radikalno-liberalni „Sl. Narod“ jih prav dobro pozna ravno od té strani, kar je pač malo častno za stranko. V dokaz opozarjamo naše č. bravce — mej drugim — na I. zvezek letošnjega „R. K.“ str. 127, kjer smo na kratko omenili, kaj je naš radikalni dnevnik prigodom lanskega I. doljenja-avstrijskega kat. shoda pisal o kršč. socialistih in — kat. škofih. *Sapienti pauca*. Veseli nas — ne! žal nam je nedopovedljivo, da je knežji govornik dné 17. maja t. l. tako določno potrdil ono naše prepričanje, katero smo imeli o kršč. socialistih — kakor vže davno prej, tako še tudi v lani, ko se je po raznih časopisih tolika slava pela dunajski stranki.

Da je — kaj li je z narodnostnim vprašanjem, z vprašanjem narodne enakopravnosti? To vprašanje stoji zlasti v mnogojezični Aystriji za verskim vprašanjem na prvem mestu, tako da tisti politiki, katerim princip narodne enakopravnosti ni svet, ne morejo delati za občni blagor Avstrije. Tudi gledé té točke smo bili do najnovejših dni popolnem v nejasnem, kar zadeva stališče krščansko-socijalne stranke. Še-le glasovanje o celjski gimnaziji nas je podučilo, kaj in kako: tudi krščanske socialiste in antisemite namreč nahajamo v družbi besnih nemških nacionalcev in liberalcev, kateri ne privoščijo par poluslovenskih vspremednih šol Slovence, dasi je le-teh vkljub pristranski štetvi samo v celjskem okrožju **18-krat več nego Nemcev!!** Kako smešno-žalostno vlogo igrajo pri tem „contra“-glasovanju polubožanstvena imena znanih ljudskih tribunov, kakor so: Lueger, Liechtenstein, Pattai, . . . dr. Scheicher, nota bene: isti Scheicher, ki je sam nekaj časa študiral mej Slovenci in tudi zrelostni izpit napravil na slovenski gimnaziji (v Novem mestu), kateremu morajo torej dobro znane biti krivične razmere in kulturne potrebe zaničevanega slovenskega naroda; isti Scheicher, ki je na glasu kot moralist, ki mora torej dobro vedeti, kaj je „justitia“, kaj je krščanska pravičnost ne samo posameznikom, mariveč tudi narodom nasproti; isti Scheicher, ki vselej in povsod — toda dovolj! Vrli slovenski poslanec Robič je malo pred glasovanjem (zastran celjske gimnazije) izjavil v zbornici: „Ako se krščanski socialisti izneverijo načelu narodne

jednakopravnosti, tedaj zavržejo tudi načelo **pravičnosti**; načelo pa, ki ne priznava pravičnosti, ni **krščansko načelo**. Po glasovanju bi se torej ta izjava glasila: državnozborska krščansko-socialna stranka ni krščanska, še manj pa seveda — katoliška!

Glavna in menda edina opora te stranke je — ljudstvo. Nje geslo in — rekli bi — program slóve: Vse z ljudstvom in za ljudstvo! Toda to ljudstvo si išče agilna stranka ne samo v vrstah strogo-krščanskih Dunajčanov, mariveč zadnja leta tudi mej zagrizenimi nacijonalci in antisemiti. Odtod nje razna imena: „krščanski socialisti“ za krščansko ljudstvo, kateremu znajo na raznih, tudi katoliških shodih govoriti tako pobožno, ognjevito in navduševalno, kakor morda noben škof ne; „antisemitje“, ker je to ime postalo zelo popularno v vseh slojih krščanskega in tudi manj krščanskega, od brezvestnega židovstva zatiranega ljudstva; „antiliberalci“, ker jim je najpoglavitniši smoter: streti jarem liberalnega gospodarstva v raznih zastopstvih; „nacijonalci“, ker trebajo nemških (zlasti dunajskih) narodnjakov — ali prav za prav poslednji trebajo onih — pri volitvah v občinski in mestni zastop. Toda „est modus in rebus“. Po našem mnenji kršč. socialisti preveč hlepijo po ljudski milosti in se nekako prezaupno igračijo z ljudsko — strastjo. Ljudska strast pa — kakor spričuje zgodovina vseh časov — je zelo nezanesljiv, dà, naravnost nevaren faktor v politiki. Moder politik jo mora brzdati, krotiti. Naj navstanejo danes ali jutri v naši Avstriji kaki politiški viharji — česar nas Bog obvaruj! — mi ne vemo, ali bode krščansko socialnim voditeljem mogoče vzdržati v mejah pravice in pokorščine do državne in cerkvene avktoritete vse one raznobarvene elemente, ki se novejši čas kot „ljudstvo“ zbirajo pod njihovim praporom, katerim tako radi govore „skozi okna“ državne in deželne zbornice, občinske dvorane i. t. d. — —

To je naša sodba o antiliberalni krščansko socialni stranki dunajski, za katero smo pred leti, ko se je še imenovala stranka „združenih kristijanov“, imeli odkritosrčne, gorke simpatije. Vemo dobro, da so mnogi, da je morebiti celó večina naših č. somišljenikov v tem oziru drugačnega mnenja. Želimo resnično, naj bi prihodnost njim dala „prav“, ne nam!

* * *

Na Slovenskem stojimo deloma še pod vtisom velike nesreče, ki je v vsodepolni noči 14. aprila zadela našo drago domovino prav v srce. Zadnjič smo izrazili iskreno željo, naj bi nesrečni potres obrodil v nas obilo moralnih sadov, ki bi bodrili Slovence k vzajemnemu bratovskemu delovanju v občni prid slovenskih pokrajin. Ta želja in ob enem nada se je gojila na mno-

gih straneh; nekateri so šli celo predaleč — zapeljalo jih je srce; saj pravi apostol, da „ljubezen vse upa“. Mi, ki smo vpoštevali dogodke zadnjih 10, 15 let narodno-politiškega življenja na Slovenskem, nismo delili onih sladkih nadej, ker dobro vemo, da elementarna katastrofa — in bodi še tako silovita — ne more kar čez noč predrugačiti liberalcem glave in srca. Dokler pa nismo vsi Slovenci ene glave, ene misli v načelnih vprašanjih, tako dolgo ostane vzajemno bratovsko delovanje le — pobožna želja „nekaternikov“. To se je — kakor vže tolikokrat poprej — pokazalo tudi pri najnovejšem kompromisu, ki ste ga o priliki zadnjih dopolnilnih volitev v mestni zastop ljubljanski sklenili katoliška in narodna stranka z ozirom na — potres. Stvar ni šla gladko. A kmalu je imelo priti še huje. Naši vrli katoliški možje v Ljubljani in na Dolenjskem se gibljejo zlasti letos jako živahno: ustanavlja se društvo za društvom, snuje hranilnica za hranilnico; ne mine skoraj teden, da bi tu ali tam ne sklicali enega ali več javnih shodov, ki so v resnici najboljša šola za naše slovensko ljudstvo. Dà, Kranjska se prebuja in preraja v smislu resolucij I. slov. katoliškega shoda. Socijalna demokracija in radikalizem se ne moreta vgnjezditi nikjer . . . To pa seveda bode vse tiste, ki nočejo v duhu Kristusovega evangelija delati za narodno vstajenje! In takih imamo, žal! tudi v Slovencih. Naš list je takoj po lanskem shodu „zaupnih mož“ opozoril na dejstvo, da imamo odslej na Slovenskem tri-stranke, namreč: poleg katoliško-konservativne in narodne tudi — radikalno. Naši liberalci, ali kakor se radi imenujejo, „narodnjaki“, omahujejo od tiste dobe zdaj na desno, zdaj na levo — vedno negotovi in neodločni, kakor sploh vsaka stranka, ki ne izpoznavava celih načel. Cela načela — katoliška izpoznavamo mi, cela načela — radikalna izpoznavava naša mlada radikalna stranka. K eni ali drugi se bodo prej ali slej morali priznati tudi naši liberalni „narodnjaki“ — to zahteva nevkrotljiva moč logike. „R. K.“ jim je prerokoval, da se bodo vdali radikalizmu. In to se vže sedaj vresničuje. „Slovanski Svet“, sedaj glavno glasilo slov. radikalizma, je naše narodnjake vže dolgo časa drezal in jim zabavljaj, češ da so popustljivi, da niso dovolj — slovanski. Poganjal jih je na delo; ako se ga ne loté z vso odločnostjo in brez odlašanja, bode vse zamujeno, zakaj klerikalci (latinizatorji) se čvrsto gibljejo, se organizirajo! To je nekaj zdalo: po dolgem dolgem obotavljanji se je vjunačila narodna stranka ter sklicala ljudski shod v Starem trgu pri Ložu. Toda ljudstvo, katero so bili povabili, liberalcem ni dalo do besede . . . Ta slučaj dovolj jasno osvetljuje žalostni položaj, v katerem se nahajajo kranjski liberalni „narodnjaki“. Prevrat, ki se je izyršil v zadnjih treh letih, je velik in — strahoten! Krivi so ga seveda le „klerikalci.“ Prav! A mi bi vže sedaj skoraj trdili, da „narodne“

stranke na Slovenskem ali vsaj na Kranjskem ni več, in ako je, je le še nje senca; stranka sama se potaplja v radikalno. Nje najmogočnejši veljak, gromoviti Ivan Hribar, je priobčil izjavo: „Očitno priznavam svojo zmoto in naravnost izpovedujem, da je proti stranki, ki je na tem shodu (v St. trgu) nastopila, opravičen le skrajni **radikalizem!**“ . . . Počakajmo eno, dve leti — in na Slovenskem se bode govorilo le še o konservativcih (klerikalcih) pa radikalcih. Seveda ne pojde v radikalni tabor vse, kar se sedaj imenuje „narodno“; mnogi se bodo zopet približali konservativni zastavi. V tem smislu smemo morda tolmačiti izjavo onih nekoalicijskih slov. poslancev, ki so pred dvema tednoma naznanili grofu Hohenwartu, da hočejo odslej ostati v najtesniši dotiki z njegovim konservativnim klubom.

Izrazili bi tu le še željo, naj bi naši možje enkrat za vselej opustili misel na kako spravo z ljudmi, katerim so načela našega kat.-shoda predmet javnega zabavljanja in — zasmehovanja! Neomajljivo in dosledno izpoznavajmo krščansko-katoliška načela, dokler jim ne vpokorimo cele Slovenije. Čas je vže, da se organiziramo za prihodnje volitve in da si vže zdaj izberemo zanesljivih, celih mož, mož brez vsakih koalicijskih teženj, ker odslej se nam bode bojevati z radikalci, ki so tudi možje celih načel!

P. S.



RAZNOTEROSTI.



Ravno ko smo skleпали pričujoči zvezek, nam je došla tužna vest, da je naš iskreno ljubljeni prijatelj in najmarljivejši sotrudnik, velečastiti gospod

IGNACIJ KRALJ

v svojem rojstnem kraju Dornbergu, po dolgi, mučni boleznii v Božje roke izdihnil svojo dušo.

Blagi rajnik je bil rojen 13. sept. 1865; torej ni še dopolnil trideseto leto. Svoje šole je izdelal v Gorici; l. 1880 je bil posvečen v mašnika. Služboval je prvo leto v Biljani (v Brdih), poslej v Gorici. Vže pred štirimi leti je za-

čel bruhati kri; od tedaj je vedno bolehal, dokler ga ni dné 25. julija t. l. Bog poklical k sebi.

Mi smo Ignacija spoznali vže ko se je šolal na gimnaziji. Bil je čvrst, ognjevit mladenič, idealist v najblažjem pomenu besede. Mladeniški ognjevitosti se je pozneje pridružila moška odločnost in vstrajnost. Ob koncu gimnazijskih študij so ga vabili v daljni svet, v Prago — a on je zvest ostal svojemu poklicu.

Vže na gimnaziji in v bogoslovnici se je pridno vadil v pisateljvanji in ko smo pred sedmimi leti začeli izdajati list, nam je vže tedaj šel pridno na roko. Doyršivši bogoslovske študije, se nam je pridružil kot stalen sotrudnik. Prevzel je poročilo o slovanskih zadevah. Snov je pri tem zajemal skoro edino iz slovanskih virov. Poznal je skoro vse slovanske jezike: česko, poljsko, rusko, hrvatsko. Bral in porabljal je dalje zraven nemških tudi italijanske, francoske in angleške pisatelje. Njegova znanost pa ni bila le obsežna, ampak tudi temeljita. Nепrestano je prebiral in razglabljal filozofične, apologetične in zgodovinske knjige.

Po mišljenji je bil rajni Ignacij popolnoma naš. Bil je čist značaj, plemenit, nesebičen, v družbi vesel, zgovoren. Mladino je znal unemati za vse dobro in vzvišeno. Gorel je za Boga in dobro stvar. Še zadnjikrat, ko smo mu na smrtni postelji pripovedovali, kako katoliška misel zmaguje, mu je obraz plamenel radosti — zabil je za trenotek bolečine.

In zdaj — nam ga je vgrabila nemila smrt. Bog nam ga je vzel — bodi mu Bog sam večno plačilo! Nam pa naj nihče ne zameri, da potočimo tu solzo za svojim najblažjim, nepozabljivim prijateljem. Mi sami vemo, kaj smo z njim izgubili. Bodi mu v teh vrstah postavljen skromen spomenik v našem listu; saj če ga je še kaj zadrževalo na tej zemlji, je bila želja, da bi mogel še kaj delati in trpeti za ideje, katere smo vedno zagovarjali. Prijateljem in znancem po Slovenskem pa ga priporočamo v molitev in v trajen spomin.

Nova „priloga.“

Tako zване „priloge“, so prišle slednjih let pri nas kaj v modo. Kmalu ne bomo imeli več lista in lističa brez „priloge“, Tudi mi smo poskusili s posebno „dijaško prilogo“; toda ker se je svet nad njo spodtikal, smo jo opustili. Vender ni ostala brez vspeha naša „priloga“ — našemu prijateljskemu kolegi „Slovan-skemu Svetu“ je vže dalje časa po glavi rojila misel, kaj, ko bi tudi on izhajal z enako prilogo. Ta misel se je nedavno vresničila; v letošnji 23. številki opominjuje „Slov. Svet,“ da bode tudi on prinašal „prilogo,“ seveda s širšim programom kot mi; kajti on bode v nji „pošteval ženske in dijaške potrebe,“ v tem ko je šlo nam le za dijaške potrebe. Vže kolikor smemo sklepati iz dosedanjih treh ali štirih „prilog“ — bo ta najnovejša žensko-dijaška koalicija kaj zanimiva. Vže se pisateljice kaj pridno oglašajo, in njim seveda se odglašajo dijaki! Z ene strani piše o n a — „ljubeznjivemu prijatelju,“ z druge pošilja o n „gazele“ svoji „Tini-ci.“ Šicer so to same najodločnejše Slovanke. Ne išči mej njimi slovenskih: Met, Než, Kater, Urš — to so same slovenske: Zorke, Nade, Zmagoslave, Milene! Eno bi bili kmalu pozabili — tržaško Márico. Nastopa kot filozofinja. Rešuje vprašanje o sreči „Le v vspešnem blagotvornem delovanju tiči mir in vsaj približna sreča, ali prave, popolne sreče pričakujemo v neznanem, Bog vé, katerem svet!“ Tudi je zanimivo, kako se Márica sama sebe označuje. Po lastni izpovedi spada v vrsto „sanjačev in sanjačic“. Ni se še rodil junak, ki bi se upal ugnati tržaško Márico, kajti: „Večno nasprotujoči duh sem jaz!“ To je prava slovenska — amazona! Ne vem, ali so vže poračunili z njo gospodje pri „Naši Slogi,“ kateri so bili tako neolikani, da je niso povabili niti k banketu, ko so nedavno obhajali znano petindvajsetletnico — Márica jih je zapisala v črne bukve! Gorjé!

Kar se pa tiče nove „žensko dijaške priloge,“ naj častiti čitatelji razvidijo iz pogovora mej Zorko in Mileno na platnicah tega zvezka, kako epohalno važnost jim pripisuje naše ženstvo.

Darovi za mlade pisatelje.

P. n. g.	Fr. Seraf. Kepec, duh. oskrbnik na Češnjicah.	gld.	5
„	„	„	5
„	P. Viljem Rožman, prof. gymn. konvikta v St. Pavlu	„	5
„	„	„	2
„	Anton Hvalica, dekan v Sempetru pri Gorici	„	2
„	„	„	2
„	Dom. Janež, ekspozit v Gori	„	2
„	„	„	2
„	Ivan Brence, župnik pri Sv. Gregorji	„	1
„	„	„	1
„	P. Maks Pivec v Admontu	„	7
„	„	„	7
„	Fr. Ceket, vikarij v Štjaku	„	5
„	„	„	5



v vredništveni koš. Mi nismo «Reichsposti» bili dovolj slovanski! Le slovanstvo kakega Alfreda Coroninija ali Gaberščka ji je bilo šz dovolj krepko! — In tako dalje

Kedo je ta «Reichspost»? Glasilo tistih krščanskih socialistov, kateri so nedavno sè svojim glasovanjem kratili štajerskim Slovincem slovensko paralelko na celjski nižji gimnaziji. In «Reichspost» celó zagovarja to početje!!

Kje imajo srce!

Prav ginljivo je brati, kako očetovsko skrbi «Slovanski Svet» za svoje pravoslavne brate. Kedo je pač še slisal, da se pravoslavje v Bosni zatira, odkar je prišla pod habsburško žezlo! To novost naznanja Slovincem «Slov. Svet.» «Za turškega gospodarstva je bilo katoliško in pravoslavno duhovenstvo enakopravno. Po okupaciji pa se je stvar zasukala. Katolikov je v Bosni in Hercegovini okoli 250.000, no v verskem pogledu so dosegli toliko kakor da bi jih bilo pet milijonov. Katoliki imajo, česar želé!.. Za turške vlade so imeli pravoslavni dve semenišči, sedaj je samo jedno, no ne v Serajevu, temveč v puščavi, v gozdu!...» — Sploh se zdi, da na jugu ne pojde prav, dokler ga ne zasede — Rusija.

Kar se tiče posebej Bolgarske — mení «Slovanski Svet» — ona ne more sestajati brez Rusije; to kažejo dogodki! Bolgari so slovansko pleme, in njih kri je ruska kri! Oni so iste vere, istega plemena., ter ne morejo izhajati brez Rusije!

No, so pa tudi kaj čestitilivi, apostoljski možje pravoslavni škofje, posebno — ako simpatizujejo z Rusijo. N. pr. bolgarski «mitropolit Kliment», visoki, črnkasti, 40-50 let, ima vzvišeno in simpatiško zunanost. Njega ni porušila triletna ječa za gospodstva Stambulova. V njegovem pogledu in govoru se kaže neobičajni um in silna volja. On vé, kaj hoče, in kedar govori, da Bolgarsko je krivo pred Rusijo, in da se Bolgari kesajo za svoje zmote — njemu je možno verjeti. Je to prirojen voditelj, pastir naroda, in ne le duhovni, temveč tudi «posvetni». S tem primerjaj sliko naših, katoliških škofov, katero «Slov. Svet» tako rad podaja svojim bralcem. — Srce jih izdaja!

Zorka in Milena.

Zorka. Zdravo Milena! Dolgo časa te nisem videla, a imam ti nekaj povedati.

Milena. Prav radovedna sem na tvoje novice, posebno ako so vesele.

Zorka. Seveda da so, in nadajam se, da tudi ostanejo. Jaz mislim prilogo «Slovanskega Sveta», katera je odmerjena našemu slovenskemu ženstvu

Milena. Hvala Bogu! No, vender smo jedenkrat dospeli tudi me do te sreče.

Zorka. Glej, da tudi ti kaj spišeš v korist našemu zanemarjenemu ženstvu.

Milena. Bodem, bodem in drage volje. Vse storim za svoj rod, tem rajše pa za moj spol, ker je tako zaostal v vsem.

Zorka. Vse ženstvo radostno pozdravlja to prekornostno idejo. Vidiš, draga, tukaj bodemo skušale popolnjevati se v izobrazbi, in to nam je tako potrebno, kakor ribi voda.

Milena. Zorka! Kaj pravijo pa možiki k temu, gotovo jim ni po volji.

Zorka. Jaz menim, da jim je. Pred kratkim sem govorila s častitim duhovnikom o tej stvari, o koži se je izrazil jako laskavo. Vsak izobraženelec mora priznati, da potrebujemo take hrane. Veseliti ga mora, da smo storile velik korak v prid domovine. Priznati mora, da tudi me čutimo, a čutimo po žensko. Me vemo, česa nam nedostaje . . .

Milena. Zorka, tacega lista smo res pogrešale. V skrbeh pa sem, ali stvar ostane pri življenju.

Zorka. Nadejam se, ker sodelovanje so obečale mnoge zavedne Slovenke. Tukaj se bodemo zbirale, tu bode sedaj naše zavetišče, tu lahko odkrijemo čustva, s kojimi nismo še mogle na dan.

Milena. Tako bodemo posnemale druge Slovanke, kojih večina ima vže ženske liste. Me smo pa dolgo čakale, sedaj se pa vender probujamo.

Zorka. Čas je vže, veš, Milena, jaz jako nestrpno čakam . . .

Milena. Tudi jaz. Torej na svidenje potem!

Zorka. Z Bogom, Milena! Agituj za list naš!

Milena. Bodem, Zdravstvuj!

OBSEG

III. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“.

Apostolsko pismo Leona XIII. Angležem . . .	str. 267
Naša zvezda ali zmaga katoliške ideje: Leona XIII. modrost in ideali. — Zakaj zmaguje katoliška ideja? — Znamenja vshajajočega solnca	” 279
Socijalno vprašanje: 3. Liberalna država pa socijalizem	” 304
Apologetični razgovori: Vzroki verske mlačnosti in nevere	” 321
Liberalizem v našem srednjem šolstvu: Dvajset let. Kaj? Zakaj? — „Rimski Katolik“ in njega razmerje do dijakov. — Nevarnosti, ki pretijo šolski mladini od slovstva. — Slovenski klasiki na naših srednjih šolah. — Italijansko slovstvo pa srednješolska mladina. — Prezgodnja zrelost naše mladine. — Sklep	” 330
Grof Leo N. Tolstoj: Kraljestvo Božje: Tolstojovo najnovejše delo. — Versko-socijalni nazori Tolstojevi. — Jezus Kristus. Krščanstvo pa cerkev. — Tolstoj pa Renan. — Nasprotja v našem življenji. Neznosnost naših socijalno-političnih razmer. Hinavstvo. — Katekizem „neprotivljenja“. Proč s hinavščino! Javno mnenje	” 352
Iz novejšega hrvatskega slovstva: August Senoa	” 372
Slovenskim bogoslovcem	” 381
Časopis	” 385
Raznoterosti: † Ignacij Kralj. — „Nova priloga“. — Darovi za mlade pisatelje	” 400

